

**Pilot
BROJ**

Obrazovanje: Privatne škole za Ajnštajne

MODERNI SRPSKI NEDELJNIK

EVROPLJANIN

**Gelbard:
Članovi OVK
pobunjenici,
a ne teroristi**

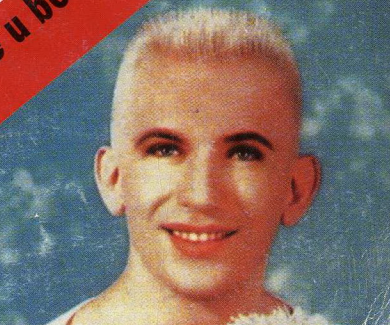
Broj 3 3. jun 1998. 20 DIN

JUGOSLAVIJA I NATO

Rat ili pakt

Dozvolite da usvojim dete
Homoseksualci i lezbijke u borbi za roditeljska prava

Glavni i odgovorni urednik Dragan Bujošević

Rugova je video Klintona

PONEDELJAK

Džeri Adams je uspeo: Irci će živeti u jednoj državi, odluka je doneta na referendumu. Da bi dočekaio ujedinenje Iraca, Adams je morao da izdrži i ono što mnogima izgleda neizdrživo.

Adamsov brat i zet su ubijeni, žena i sin su „dignuti u vazduh“, od 1983. do 1997. pet godina je proveo u zatvoru. To nije bio običan zatvor, već brod koji je plovio „neznano kud“ i u kome je Adams navukao mnoge bolesti.

Adams je, očigledno, imao bezbroj razloga da Englezima uzvрати „dostojanstveno i žestoko“, da „raspali“, da „raspameti“. Nije to uradio, pregovoraо je sa Englezima pretvarajući ih od neprijatelja u „saradnike“.

Od Beograda do Londona je 2.047 kilometara, do Dablina 2.205.

UTORAK

U bašti „Andergraunda“ Čedomir Jovanović, lider Studentskog protesta 1996, odbija da priča o svom eventualnom ulasku u Demokratsku stranku.

Pitanje je da li se još pamti Jovanovićev uspeh, a još više koliko bi on, „autentični ulični borac“, mogao da opstane u bilo kojoj partiji, sredini u

kojoj su od prevratničkih ideja važnije čipke i kafe. Pretpostavljam da za Jovanovića ponavljanje prvobitnog uspeha predstavlja izazov. Cinični život obično ne nudi priliku za to. Da sam Jovanović, pisao bih drame.

Pinki: Lider Albanaca u ovalnom kabinetu

SREDA

Nekoliko ljudi od politike „pretresa“ ovdašnje prilike. Pitanje broj jedan je: „Ko će izdati Mila Đukanovića?“

Od opklada je mnogo zanimljivija špekulacija da u slučaju izborne pobeде Mila Đukanovića, Vojislav Šešelј neće ući u vladu Jugoslavije.

Bilo bi u tome neke logike. Šešelј bi odbio da se „vezuje“ za gubitnike.

ČETVRTAK

Evroplјanin želi da na stranicama namenjenim kulturi, kada se ukaže prilika, napravi „dosije kiča“.

Za početak, viđeno na prijemu povodom Spasovdana, slave grada Beograda. Aplauz je usledio i posle pevanja duhovne pesme, kao i pošto je završena stara himna Srbije „Bože pravde“.

Svakako da je kič i odsustvo sa priјema čelnika SPS, JUL, DS, DSS, GSS, SRS, ND...

Kada je Ezra Vajcman izabran za predsednika Izraela, naježio sam se slušajući kako svi poslanici pevaju himnu. Po partijskim podelama i usitnjenosti političkih stranaka Izrael je među prvim zemljama u svetu.

PETAK

Ibrahim Rugova je video Bila Klintonu. Predsednika najmoćnije zemlje na svetu nisu videli ni Slobodan Milošević ni Milo Đukanović.

Nije teško pogoditi kome su naklonjene Klintonove simpatije.

Za večerom u Klubu književnika slušam da je fascinantna Miloševićeva sposobnost da za kratko vreme uništi sve što su srpski političari i intelektualci stvarali poslednjih 150 godina.

NACIONALNI SPONZOR ODBOJKAŠKE REPREZENTACIJE JUGOSLAVIJE

Zakon i primena

U utorak 26.5. policija je brutalno razbila studentske demonstracije ispred Skupštine Srbije. Istovremeno, u Skupštini, poslanici Socijalističke partije Srbije, Jugoslovenske levice i Srpske radikalne stranke izglasali su novi zakon o univerzitetu. Posle toga, iako su mnogi očekivali, u Srbiji nije otpočeo nikakav novi protest. Naučno-nastavno veće Beogradskog univerziteta prepustilo je fakultetima da odluče šta će sa novim zakonom. Samo šest, od trideset fakulteta, na to je odgovorilo stupanjem u štrajk. Studenti, za razliku od zime '96, takođe nisu masovno izašli na ulice. Ove nedelje očekuje se ostavka rektora Dragana Kuburovića. Zakon je izgleda prošao.

10 Rat ili pakt

Okružena NATO snagama Jugoslavija će morati da se odluči za ili protiv ulaska u program Partnerstva za mir

18 Gelbard:

Ne možemo da sprečimo prikupljanje sredstava za OVK u Americi. Oni nisu teroristička organizacija

24 Obrazovanje

U prvu privatnu gimnaziju u Beogradu daci dolaze u odelima, učenicama je zabranjeno nošenje mini suknji

42 Gej

Da li homoseksualci i lezbijke treba da usvajaju decu

Tema broja

► **10 Jugoslavija i NATO:** Kako smo izbačeni sa zemaljske kugle

Jugoslavija

► **18 Robert Gelbard:** Kada je rekao da će pitanje Kosova biti rešavano unutar Srbije, predsednik Klinton napravio je lapsus

Reportaža

20 Beograd: Sudar svetova nastaje kada se u prvim jutarnjim autobusima sretnu oni koji tada idu na posao i oni koji se u isto vreme vraćaju kući

Kultura

► **24 Obrazovanje:** Bogata elita uskoro neće slati decu u inostranstvo
30 Strip: Srbi u hevi metalu

Nauka i tehnika

34 Merenje vremena: Čovek je na kraju drugog milenijuma utvrdio da je vasiona stara 15 milijardi godina, Zemlja 4,6, a da on luta planetom 250.000 godina

40 Medicina: Znojenje nogu može se odstraniti samo hirurškom intervencijom - presecanjem gangliona

Moderni život

► **42 Homoseksualizam:** Prošle godine udruženja lezbijki i homoseksualaca zatražila od saveznog parlamenta izmenu zakona o porodici, tražeći da se i njima dozvoli da usvajaju decu

47 Žanetić: Sadašnji Tito napravljen je na Tajvanu

48 Tradicija: Godine koje je pravio Bošnjaci

52 Sport: Zlatna medalja na velikim takmičenjima vredi 200.000 maraka

Trend

56 Zlato: Godišnje se u svetu proizvede 2.300 tona

Na kraju 20. veka

60 Tirnanić: Verovanje da će komunizam biti obnovljen jeste ozbiljna bolest

Svet

62 Albanija: Jedan narod, dva stava

66 Hrvatska: Generalski red za Hag

Rubrike

3 Dnevnik • 4 Fotografija nedelje
• 7 Periskop • 33 Galerija •
39 Kompjuteri • 41 Poligon •
55 Reflektor • 70 Evropa •
73 Impresum • 74 Kalendar

VESTI / ČINJENICE / OTKRIĆA

KOSMET

OVK stvara front

Okrašaji srpske policije i albanskih naoružanih grupa, koji već tri meseca traju na Kosmetu, poslednjih dana poprimili su oblik šireg oružanog sukoba. Kako „Evropljanin“ saznaje u dobro obaveštenim izvorima, ilegalna „Oslobodilačka vojska Kosova“ kontroliše oko 20 odsto teritorije južne pokrajine Srbije.

OVK pod nadzorom drži putni pravac Priština-Peć, na potezu između Komorana i Kline u dužini od 40 kilometara, kao i delove puta Đakovica-Dečani-Peć. Pripadnici OVK ovladali su selima na područjima Dečana, Drenice i Đakovice, dok je njihov pokušaj da osvoje Dečane policija, nakon žestokih borbi, osujetila i potisnula ih sa prilaza ovom mestu.

S obzirom na način izvodjenja akcija, njihovu postupnost, taktiku i koordinaciju, jasno je da „Oslobodilačkoj vojsci Kosova“ komande stižu iz jednog centra koji se nalazi u inostranstvu, a srpska polici-

ja do sada nije uspevala da preseče komunikaciju između komande i naoružanih grupa na terenu, tvrde izvori „Evropljanina“.

Albanska elita sa Kosmeta, iz Evrope i SAD plaća usluge penzionisanih vojnih stručnjaka i obuku terorista, jer više od 80 odsto mladih kosovskih Albanaca nije služilo vojsku, a njihovi sunarodnici koji su završili vojne i policijske škole u Jugoslaviji napustili su JNA, odnosno MUP Srbije pre gotovo deset godina. Prema ovim izvorima, cilj albanskog separatističkog pokreta je da se, ovladavanjem što većom teritorijom i stvaranjem fronta prema snagama srpske policije, pred međunarodnom javnošću predstavi kao „druga zaraćena strana“.

RAT: Ako ovlada dovoljno velikom teritorijom, OVK će pred međunarodnom javnošću moći da se predstavi kao „druga zaraćena strana“

Zrtve OVK

	Civilni			
	Policija	Srbi	Albanci	Vojnici VJ
Poginuli	14	4	21	3
Ranjeni	51	24	15	2
Oteti	4	14	7	7

PATIKA S MIKROČIPIOM

SENZOR: Od iduće godine patike sa senzorima biće na tržištu

Nikad više tesne patike, nikad više žuljevi posle dugih šetnji - obećava njujorška firma Bcam, specijalizovana za ergonomiju. Merenjem je ustanovljeno da stopalo tokom dana povećava zapreminu za ravno osam procenata. Bcam je sada patentirao cipelu koja se automatski širi s oticanjem stopala i prilagođava novom stanju. To je postignuto integrisanim sistemom senzora, baterija, pneumatskih ventila i jednog mikročipa. Senzori registruju „naraštanje“ stopala, pneumatik naduvava obuću, a mikročip sve to pamti. Od iduće godine ovaj izum će u svoju kvalitetnu sportsku obuću ugrađivati jedan od vodećih svetskih proizvođača.

EVROPLJANIN PITA

Mislite li da čovečanstvo ima sjajnu ili crnu budućnost?

Čovečanstvo ima sjajnu budućnost **47%**

Čovečanstvo ima crnu budućnost **29%**

Ne znam, ne mogu da ocenim **24%**

Srbija, februar 1998, uzorak od 1.000 ispitanika

DEBELI I BOLESNI

Pardoksalno ali istinito: Jugosloveni su sve deblji zbog toga što se sve lošije hrane. Čak 70 odsto Beograđana pati od prekomerne težine, jer unosi više šećera i masti, a manje belančevina, minerala i vitamina nego što nalaže uravnotežena ishrana. Prosečni Jugosloven „pojede“ 2.887 kcal (oko 20 odsto više nego u 1993. godine) ali svega 12 odsto belančevina, oko 32 odsto masti i oko 53 odsto ugljenih hidrata!

Posledice ovakve gojaznosti su, dugoročno gledano: povišen pritisak, arteriosklerozabolesti srca i krvnih sudova, koštano-zglobnog sistema, organa za varenje... To znači da će pomenutih bolesti uskoro biti i više, a trenutno su i vodeće na

listi obolevanja i umiranja: bolesti srca plućnog porekla, bolesti krvnih sudova mozga, ishemijske bolesti srca, zloćudni tumori organa za disanje i varenje, hronične bolesti pluća, povrede, bolesti sistema za varenje, one prouzrokovane povišenim pritiskom...

KULTURA

Brojke varaju

Infrastrukturu kulture u Srbiji čini: 198 biblioteka, 215 domova kulture i omladine, radničkih univerziteta, 169 pozorišnih, muzičkih i književnih festivala i likovnih kolonija, 202 kulturno-umetnička društva, 356 knjižara, 39 kino-klubova, 92 profesionalna i amaterska pozorišta, 81 organizacija koja se bavi filmom, 51 istorijski arhiv, 73 organizacije koje se bave muzikom, 173 časopisa svih profila, 284 izdavačke kuće, 104 muzeja, 180 galerija...

Kultura i dalje u brojevima: u Beogradu je tokom jedne nedelje u aprilu bilo postavljeno između 63 i 74 izložbe, prikazano je između 20 i 40 filmova oko 120 do 160 projekcija, odigrano je između 40 i 50 pozorišnih predstava, o knjigama se diskutovalo na 32 do 60 književnih večeri, a muzički izbor sastojao se od 21 do 35 koncerata, na kojima su posredno ili neposredno učestvovala 1.662 likovna ume-

PROJEKCIJA: U Beogradu se nedeljno prikazuje između 20 i 40 filmova

tnika, 1.100 pisaca, 250 filmskih umetnika, kao i 350 prevodilaca, itd.

Brojevi varaju. Knjižara samo nominalno ima 356 - od tog broja tek za pentaestak se (od kojih je većina u Beogradu i Novom Sadu) može reći da su knjižare. Ostale su, zapravo, papirnice, prodavnice kancelarijskog materijala i školskog pribora.

Od 173 časopisa koji imaju veze s naukom i kulturom, tek dvadesetak može da se pohvali da poštuje rokove izlaženja. Od književnih časopisa, koji čine više od polovine navedenog broja, tek dva izlaze redovno svakog meseca.

Navedene su 284 izdavačke kuće (u njih nisu uračunati izdavači koji objavljuju povremeno), ali je teško navesti više od 30 izdavača koji objave jednu knjigu svakog meseca.

Domaći filmovi broje se na prste.

LJUBIMCI

Korida u Novom Sadu

Šampion 226. grmečke koride je bik Zekonja vlasnika Radomira Škrbića iz sela Šehovci kod Mrkonjić Grada (Republika Srpska).

Zekonja je u finalu pobedio Bikonju vlasnika Dušana Mijića iz sela Dobrnja sa Zmijanja, opština Banjaluka, na manježu Novosadskog sajma pred oko 5.000 gledalaca.

Član organizacionog odbora ovogodišnje Grmečke koride književnik Nenad Grujić rekao je da su Krajišnici koji žive u Vojvodini ovom koridom „dosanjali svoj san“.

Grmečka korida tradicionalno je održavana na

HIMNA: Vlasnici bikova započeli su takmičenje pevanjem himne koride, a u borbi bikova je pobedio Zekonja iz sela Šehovci kod Mrkonjić Grada

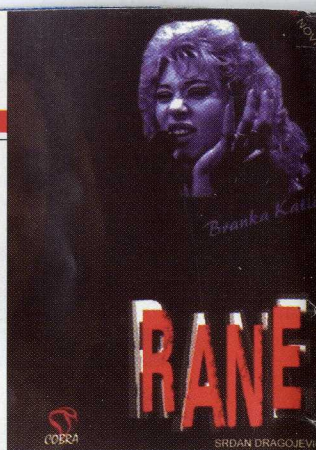
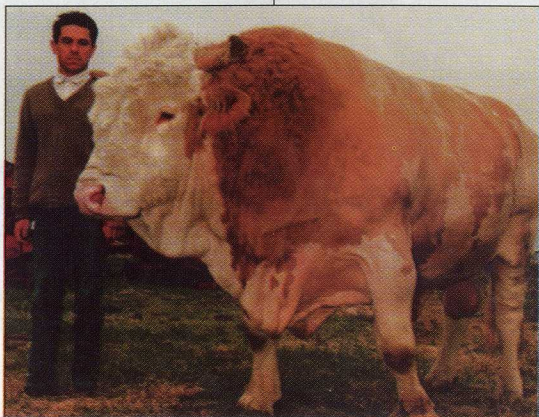
Međeđem brdu u Podgrmečkom kraju (BiH), ali se ono danas nalazi u Federaciji BiH.

U okviru koride održan je i kulturno-umetnički program: glumci su kazivali narodne stihove iz Krajine, a učestvovali su i pevačke grupe „Srpska tromeda“ iz Krajine, „Krajišnici“ iz Futoga i „Jarački jarani“ iz Bačkog Jarka, a uvodnu himnu koride otpievali su vlasnici bikova.

Društvo za zaštitu životinja „Arka“ protestovalo je protiv odluke da se Grmečka korida uvrsti u sajamske manifestacije.

„Ovakav događaj nije u vojvodanskom duhu“, tvrde u „Arki“, jer gradski propisi o domaćim životinjama zabranjuju borbu životinja.

Pokrovitelj Grmečke koride bilo je republičko ministarstvo za veze sa Srbima van Srbije.

No pasaran

EVROPLJANIN: Vaš fakultet zamrznuo je sve aktivnosti u znak protesta zbog donošenja novog zakona o univerzitetu. Kako komentarišete činjenicu da vam se pridružilo samo još pet fakulteta i da na Univerzitetu nema jedinstva kakvo je postojalo za vreme Studentskog protesta '96. godine.

Bogdanović: Ako se pažljivo pročita ovaj zakon, može se jasno videti da je njegova svrha da zastraši zaposlene na Univerzitetu, i to tako što se njihova radna mesta dovode u pitanje, odnosno izbor, reizbor i prijem novih nastavnika i saradnika. O tome, prema novom zakonskom rešenju, odlučuje dekan direktor, kojeg postavlja vlast. Više ne postoji javna verifikacija naučnih i nastavnih sposobnosti kandidata za univerzitetska zvanja koje je davalo naučno-nastavno veće fakulteta, jasno je da je izbor potpuno privatizovan. Dakle, imamo posla sa režimom koji bezobzirno sprovodi sve ono što zamisli, neki profesori su se uplašili pa je nastala pode-la u Naučno-nastavnom veću Beograds-kog univerziteta.

EVROPLJANIN: Studentski protest nije masovan kao ranijih godina. Kako to objašnjavate?

Bogdanović: Vlada je novim zakonom najstojala ne samo da uništi autonomiju univerziteta već i da napravi raskol između nastavnika i studenata. Prva verzija zakona predviđala je drastično pooštavanje režima studiranja i bilo je jasno da je studenti neće prihvatiti. Vlada je potom amandmanima ublažila ta rešenja kako bi sp-

rečila masovnije studentske proteste i odvojila studente od onih profesora koji se protive novom zakonu o univerzitetu. Režim i studenti deli na podobne i nepodobne, pa je tako samo delegacija Saveza studenata Beograda republikom premijeru mogla da saopšti svoje primedbe na neka zakonska rešenja, ali ne i ostale studentske asocijacije.

EVROPLJANIN: Kakav razvoj događaja očekujete? Može li se ipak desiti generalni štrajk na Univerzitetu?

Bogdanović: Ne bih volela da prognoziram, jer ponašanje ove vlasti jednostavno ne mogu da razumem. Najpre predlaže ovakav zakon u ispitnom roku i u trenutku kad se primaju brucoši, potom usvaja amandmane kojima se poboljšava zakonski predlog, a u trenutku dok se na sednici parlamenta navodno izlazi studentskim zahtevima u susret, te iste studente pred skupštinom brutalno tuku policija i njeni neidentifikovani pomagači.

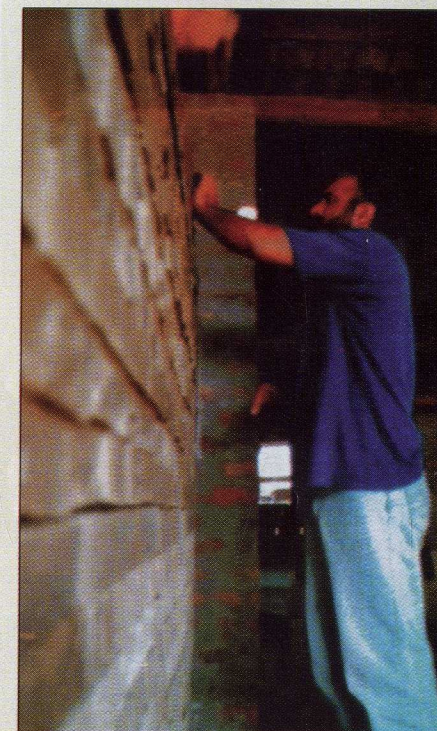
Teško je reći šta će se na Univerzitetu dešavati, ali je sigurno da većina fakulteta, profesora i studenata ovaj zakon neće prihvatiti.

Marija Bogdanović, dekan Filozofskog fakulteta

MAGNET, LED ART...

Memorijal „Nadežda Petrović“, koji će se krajem septembra po 20. put održati u Čačku, biće otvoren dvodelnom bijenalnom izložbom „Umetnost i angažovanost devedesetih godina“. Jedan segment izložbe, koja prvi put u istoriji ove manifestacije ima temu, predstaviće prostorne instalacije, reklamne

Otvaranje: Memorijal „Nadežda Petrović“ biće otvoren dvodelnom izložbom „Umetnost i angažovanost devedesetih godina“

panoe, objekat slike i druge radove poznatih umetnika Raše Todosijevića, Mileta Prodanovića, Čedomira Vasića, Zvonimira Santrača, Mehmeta Behlulija... U drugom delu galerije, na velikim ekranima, kao dokumentarni radovi neprekidno će se emitovati video-zabeleške projekta umetničkih grupa Magnet, Led art i Škart, kao i „Balkanski barok“ Marine Abramović za koji je prošle godine dobila prvu nagradu na Venecijanskom bijenalu.

TENDENCIOMETAR

Ibrahim Rugova	↑	Jedini od političara sa prostora Jugoslavije uspeo da uđe u Ovalni kabinet Bele kuće i da popije kafu sa Klintonom
Ratko Krsmanović	↑	Nestali funkcioner Jugoslovenske levice uspeo da se živ i zdrav pojavi u Beogradu i održi konferenciju za štampu
Bora Milutinović	↓	Selektor „orlova“ nastradao na beogradskoj Marakani, sasvim moguće da će mu Nigerijci pre SP u Francuskoj uručiti otkaz
Srdan Dragojević	↔	Uspešno predskazao da će njegov najnoviji film „Rane“ mladi kritičari dočekati na nož

JUGOSLAVIJA

„Krug oko Jugoslavije se zatvara“ - naslov je nekoliko uglednih svetskih listova specijalizovanih za pitanja odbrane i geostrategije. NATO je odlučio da organizuje Snage za rešavanje kriza na Balkanu. U sastav te organizacije ušle su Rumunija, Mađarska, Bugarska, Albanija, Grčka, Turska i BJR Makedonija. U Albaniju i Makedoniju stižu vojnici NATO, koji će obezbeđivati granice. Najavljeni su vojni manevri NATO i makedonske vojske. U avgustu NATO drži manevre i u Albaniji. U Tirani se otvara kancelarija Partnerstva za mir, u luku Drač u julu stiže mediteranska vojska NATO. Zemlja u okruženju NATO moraće da se odluči - rat ili pakt. Druga varijanta je manje izvesna.

... izgradnja novog NATO ...

PĂREREA TA FACE UN MILIARD
PRO NATO

... ulazak u Zapadnu Evropu ...

JUGOSLAVIJA I NATO

Rat ili pakt

Suočen sa činjenicom da mu je vojska nemotivisana i siromašna, general Momčilo Perišić izjavio je da je ulazak Jugoslavije u NATO pitanje bezbednosti

Ljudi koji su avgusta 1992. godine stigli u tajnu posetu bivšem američkom ambasadoru Džonu Skenlonu nisu mnogo okolišili - Dobrica Ćosić, tadašnji jugoslovenski predsednik, poslao ih je da ispitaju mogućnost poboljšanja odnosa sa SAD, uključujući i eventualni ulazak Jugoslavije u NATO (Partnerstvo za mir onda još nije postojalo).

Skenlon je obećao da će preneti jugoslovenske želje i za nedelju dana jugoslovenskom predsedniku stigao je odgovor: Vašington je sa zadovoljstvom primio inicijativu - odnosi se ne mogu brzo poboljšati; priča o ulasku u NATO je prerana.

Ćosić svoj san nije uspeo dugo da sanja. Ubrzo je optužen da ima „kormilara“ (Ameriku), smenjen je i marginalizovan. Sedam godina kasnije, u eri Slobodana Miloševića, trećeg po redu predsednika Jugoslavije, stvari stoje mnogo gore.

Kada je pre neki dan vašingtonski izveštač „Evropljanina“ u razgovoru sa visokim funkcionerom američke administracije podsetio na pokušaje bivšeg jugoslovenskog predsednika i zapitao kolike bi sada bile šanse da Jugoslavija postane član zapadne vojne alijanse, dobio je sledeći odgovor: „A kako bi bilo da prvo postanete član zemaljske kugle?“

Osim što jezgrovito saopštava ko se gde trenutno nalazi, odgovor američkog funkcionera sadrži i jedno još važnije obaveštenje. Sasvim je jasno da je u toj priči Jugoslavija ta koja je namazana katranom i perjem i „izbačena“ ▶

[YU - NATO:] ----> ŠIRENJE

■ 26.11.1990. - Severnoatlantska skupština priznala status posmatrača parlamentarcima iz Bugarske, Češko-Slovačke, Mađarske, Poljske i SSSR

■ 6.10.1991. - Predsednici Poljske, Češko-Slovačke i Mađarske na sastanku u Krakovu objavili spremnost da stupe u NATO

■ 20.12.1991. - Osnovan Severnoatlantski savet za saradnju (NACC) kao forum kooperacije NATO s državama srednjoistočne Evrope

■ 8.10.1994. - Američki Kongres usvojio zakon o učešću u NATO (takozvani amandman Browna) kojim je predsednik SAD ovlašćen da na principima savezništva na Poljsku, Češku, Slovačku i Mađarsku proširi privilegije veza za vojnu saradnju sa NATO

■ 22.10.1996. - Predsednik Klinton izjavio u Detroitu da prve istočnoevropske zemlje treba primiti u NATO najkasnije 1999, na 50. godišnjicu Atlantskog saveza.

■ 8-9.7.1997. - Samit NATO u Madridu odredio Poljsku, Mađarsku i Češku kao prve kandidate za ulazak u Savez

■ 16.9.1997. - Početak pregovora s Poljskom, Mađarskom i Češkom o pristupanju Atlantskom vojnom savezu.

■ 16.12.1997. - Ministri spoljnih poslova Poljske, Mađarske i Češke potpisali u Briselu protokol o pristupanju Severnoatlantskom savezu

■ 30.4.1998. - Američki senat ratifikovao sporazum o proširenju NATO prijemom Poljske, Mađarske i Češke.

... „najsuspešniji vojni savez u istoriji“ ...

... klin u prostor Evroazije ...

... Jugoslavija u zapečku ...

i da su upravo Amerikanci ti koji su organizovali i sproveli celu akciju. Ako neko pomisli da su to uradili samo zato što smo im nesimpatični - pogrešiće. Priča je mnogo prostija.

Krajem osamdesetih pada Berlinski zid i prestaje da postoji istočno komunističko carstvo. NATO, do tada vojno opravdan, gubi razloge svog postojanja. Američki uticaj u Evropi postaje sklon smanjivanju. Naravno da je neko zvonio na uzbunu.

Junu 1993. godine senator Ričard Luger, govoreći u Klubu prekomorskih pisaca, dileme oko NATO sazeo je

[YU - NATO:]...→ NJET

Krajem 1994. godine američki ambasador Čarls Tomas posetio je nakratko Beograd i iznenadio i zvaničnike i medije otvorenim izjavom, izrečenom tokom večere u američkoj ambasadi. „Želimo Jugoslaviju u NATO“, rekao je tada Tomas i otišao, ne davši nikom vremena da mu bilo šta odgovori.

Prvi se, nekoliko meseci kasnije (februar 1995), Leonid Kerestedžijanc, ruski ambasador u Zagrebu, koji je na novinarsko pitanje o ulasku Jugoslavije u Evropsku uniju i NATO, odgovorio: „Unija - da, NATO - njet“.

u jednu rečenicu: „Izaći iz oblasti ili izaći iz posla“ („out off area, or out off busyness“). Zapadna Evropa je, drugim rečima, postala mala za jednu tako veliku vojnu organizaciju.

Nekako istovremeno Ričard Luger, Stiven Larabi i Ronald Azmus, deo trusta mozgovu okupljenog u korporaci-

VIZITA: Za Božić 1997. američke vojnike u Bosni obišao je predsednik Bil Klinton

ciji Ransom iz Santa Monike (Institut društvenih nauka koji je osnovalo američko ratno vazduhoplovstvo), stavlja na papir ideju o budućnosti NATO. Već u avgustu iste godine „izgradnja novog NATO“ postaje zvaničan zadatak administracije, a u oktobru predsednik Klinton najvaljuje program Partnerstvo za mir.

Da ne dužimo, kada sledeće godine Češka, Mađarska i Poljska postanu članice Partnerstva za mir (na prijem čekaju i bivše sovjetske baltičke repu-

[YU - NATO:]...→ ANALIZA

Jedinu do sada poznatu analizu stanja Vojske Jugoslavije i njene budućnosti napravio je Ekonomski institut iz Beograda („Politički, strateški i ekonomski aspekti nove doktrine odbrane SRJ“, autori Sreten Čupić i Radovan Radinović). Analiza je naručena i dostavljena predsedniku Jugoslavije, Saveznoj vladi i Generalštabu VJ.

Baveći se Partnerstvom za mir, autori tvrde da bi članstvo u ovom savezu doprinelo bezbednosti Jugoslavije, ali predlažu i da, uz učešće u Partnerstvu, SRJ za „ratnog saveznika“ ipak uzme Rusiju.

blike, Slovenija, Bugarska, Makedonija...), karta sveta će izgledati prilično drugačije, sa granicama američkog uticaja u Evropi pomerenim za nekih 1.000 kilometara na istok, ka Rusiji.

A to je samo deo nove strategije. U Madridu, juna 1997. godine, zemlje Alijanse nisu odlučile samo o prijemu

novih članica već i o „promeni misije NATO“. Za savez su prestali da važe samo defanzivni zadaci, a novi je dobio sasvim romantično ime: „bavljenje pretnjama iza horizonta“.

Šta to znači, postalo je jasno kada je Havijer Solana, generalni sekretar NATO, obišao celu srednju Aziju i stigao sve do Kazahstana. Analitičari su celu akciju nazvali „klin u prostor Evroazije“.

Pogledajte kartu sveta po završetku cele operacije. Granica zapadnog saveza prostire se od Baltika do jugoistočne Evrope, uticaj ide još dalje, u Aziju. Prostor na kojem je Jugoslavija prvi put u poslednjih nekoliko stotina godina seli se u pozadinu. Pravilnije rečeno, postajemo „zapečak“, dobro okružen (osiguran) onim što se već sada zove balkanski vojni savez i NATO trupama u Bosni i najverovatnije Makedoniji i Albaniji. Priča o tome kako i zašto smo izleteli sa zemaljske kugle postaje jasnija.

POTREBA: Momčilo Perišić, prvi čovek VJ, priključio se onima koji misle da Jugoslavija mora u NATO

Šta ćemo dalje, ne zna niko. Strategija „ako neće breg Muhamedu, onda će Muhamed bregu“, koju je izmislio Čosić, zamrznuta je na neko vreme njegovom smenom.

Da to ne valja, shvaćeno je 1995. godine (vreme Dejtona), pa je sa najvišeg državnog vrha Zapadu ponovo poslat signal da smo zainteresovani za pristupanje Partnerstvu za mir (čitaj: poboljšanje odnosa sa SAD).

Iste godine, kako tvrde izvori „Evropljanina“, počelo je sondiranje terena u vojsci, do tada najžešćem protivniku ►

SAN: Dobrica Ćosić je tokom 1992. pokušao da uvede Jugoslaviju u NATO

[YU - NATO:]...→ NOVI ČLANOVI

■ MAĐARSKA

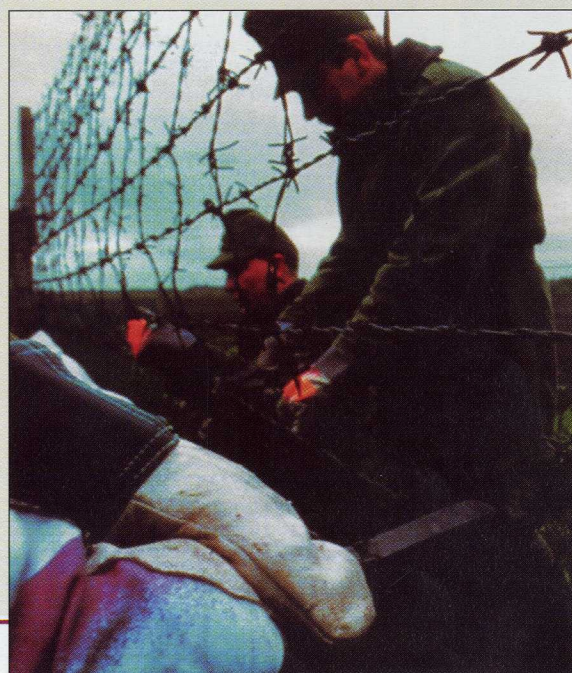
Iako su mađarski političari govorili da je ulazak zemlje u NATO najjeftinija varijanta za odbranu, Mađarska je samo dve nedelje pre referenduma prihvatila da posle prijema za punopravnog člana u zajedničku kasu Severnoatlantskog saveza svake godine uplaćuje 0,65 odsto od ukupnih troškova te vojne alijanse.

Na osnovu prošlogodišnjih podataka, to iznosi 11,7 miliona dolara, što je, kako se u Budimpešti navodi, od tri novoprimitelne zemlje najmanja članarina za NATO.

To, međutim, nije prevelika uteha, jer je mađarska armija toliko zapuštena da će biti potrebna ogromna suma novca kako bi se postigao nivo spremnosti potreban za prijem u NATO. Zbog toga se teško mogu razdvojiti izdaci koji bi i bez prijema Mađarske u NATO bili neophodni za „renoviranje“ vojske od onih koje moraju da se izdvoje na zahtev Severnoatlantskog saveza.

O ceni ulaska Mađarske u NATO tek su krajem aprila ove godine objavljeni konkretni brojevi, kada je saopšteno da je Mađarska bez „prigovora prihvatila“ da će do 2003. potrošiti 300-400 milijardi forinti (1,4 - 1,9 milijardi dolara) za razvoj svoje armije i za razvoj infrastrukture.

Međutim, u taj iznos od skoro dve milijarde dolara nije uračunata ni nabavka vojnih aviona, ni obnavljanje parka transprotnih aviona mađarske armije, ali se ne zna ni to da li će cena dvama radarskim lokatorima,

lara), još će se voditi pregovori između Mađarske i Severnoatlantskog saveza.

■ ČEŠKA

Da proširenje NATO na Istok nije bilo politička odluka u paktu umesto Češke Republike mogao da uđe samo njen bataljon u sastavu Sfora u Bosni. Ovi dobrovoljci profesionalci koje za mirovnu misiju motiviše pre svega devizna plata, jedini su u armiji od 60 hiljada ljudi, naoružanoj s 953 tenka i 110 aviona, koji mogu ravnopravno da učestvuju u operacijama NATO.

Od Češke, Mađarske i Poljske, koje bi na pedesetogodišnjicu NATO, aprila naredne godine, trebalo da pomere granice Zapada na Istok, NATO je za ulaznicu uglavnom tražio isto. Vojni eksperti u Briselu sasvim su svesni da su velike armije tri odabrana kolosa na glinenim nogama koje pre svega treba postaviti na čvrsto tlo.

To posebno važi za Češku koja je, da bi u Madridu dobila ekskluzivnu pozivnicu, morala da se obaveže da će promeniti veoma loše stanje u vojsci i da će zemlja biti sposobna da se brani duže od dva dana. Rok je 2009. godina, kada NATO očekuje

IZDACI: Mađarska je prihvatila da do 2003. potroši 1,9 milijardi dolara za razvoj svoje armije

kuje da će kandidati ipak biti sposobni da zemlju kako-tako odbrane. Prva obaveza - da Češka prestane da šteti na armiji - ispunjena je ukalkulisanjem oko četiri milijarde dolara u budžet za prestrukturiranje i modernizaciju zastarele armije, od čega će milijarda do milijarda i po biti direktno uložena u infrastrukturu.

Češka će povećati izdatke za svoju armiju za 0,10 odsto bruto nacionalnog dohotka godišnje. Druga obaveza, usvajanje nacionalne odbrambene strategije, takođe je na putu da bude ispunjena. Što se zakona tiče, NATO je

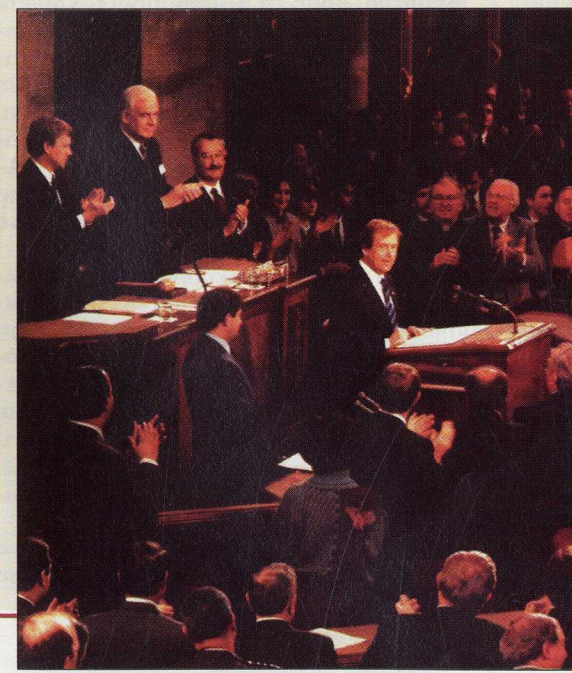
do sada insistirao samo na regulisanju zaštićene poverljivih informacija, to jest proveriti ljudi koji s njima dolaze u kontakt po strogim standardima NATO. Usvojen je tek nedavno, bukvalno u poslednjem trenutku, pred otvorenim pretnjom iz Brisela da bez njega nema članstva.

Zapad zasada stavlja naglasak na to da se češka armija transformiše kako bi bila kompatibilna sa snagama NATO, kakav već jeste njen bataljon u Bosni. To znači ispunjavanje 48, pre svega tehničkih uslova u oblasti komandovanja, komunikacije, snabdevanja, sistema upravljanja.

■ POLJSKA

Za razliku od Češke i Mađarske, u Poljskoj nije sproveden referendum, već su političari odlučivali o ulasku u NATO, pri čemu je, što treba priznati, postignut puni konsenzus i levih i desničarskih stranaka. Psihološki oslonac ovoj odluci pružaju dva činioca: istorijski motivisan strah od Rusije i snažno proameričko raspoloženje poljske javnosti. Poljska armija ojačaće NATO sa 240.000 vojnika, 1.729 tenkova, 1.442 oklopna vozila, 384 aviona, 94 helikoptera i 69 ratnih brodova.

IZJAŠNJAVANJE: Odluka o ulasku Češke u NATO izglasana je na referendumu

San o alijansi

Za nove članice najvažnije je da ih podržava Vašington

piše Pol Biver

POL BIVER
Vojnopolitički
komentator i glavni
urednik vojnog časopisa
„Jane's Defence Weekly“.

Vojska Jugoslavije možda misli da bi za njenu borbenu gotovost bilo bolje da Jugoslavija postane članica NATO, ali Severnoatlantski savez o tome razmišlja malo drugačije.

NATO trenutno čini 16 nacija, među kojima su i tri nuklearne sile - Francuska, SAD i Velika Britanija. Iduće godine NATO će proslaviti 50 godina relativnog mira i stabilnosti u Zapadnoj Evropi i tim povodom primiti tri nove članice.

Ironija je da su te tri nove članice bivši potencijalni neprijatelji iz bivšeg Varšavskog pakta, predvođenog bivšim Sovjetskim Savezom: Češka Republika, Mađarska i Poljska.

Ovim trima državama NATO je postavio teške uslove za prijem u članstvo, a ni sve stalne članice do

sada se nisu saglasile s njihovim prijemom, uključujući i Veliku Britaniju. Ali, dovoljno je da ih podržava Vašington.

Ovim uslovi, poznati kao Paris Guidelines, uključuju i sledeće: vojska mora biti odgovorna legalno izabranom parlamentu (transparentna politička kontrola), mora da postoji privatizovan odbrambeno-industrijski kompleks, struktura činova treba da je kao u NATO (takozvana brigadna struktura), kandidat za članstvo ne sme biti ni u kakvom graničnom sporu sa nekim od suseda.

Hrvatske oružane snage pokazale su uzdržanost u istočnoj Slavoniji i, posle opsežne obuke koju je sprovedla grupa američkih vojnih savetnika iz Military Professional Resources, Inc, razvile strukture činova i obuke kao u NATO. Međutim, još postoji zabrinutost u vezi s mehanizmima demokratske kontrole i teritorijalnim napetostima sa Slovenijom i Jugoslavijom.

Buđarska je pokušala da zavadi Rusiju i NATO u složenom političkom manevrisanju, što se zvaničnoj Sofiji obija o glavu zbog nedavnog skandala s oružjem (isporuke Sijera Leoneu i Jemenu) i teritorijalnih pretenzija prema Makedoniji. Teško da će tu još neko vreme biti govora o članstvu u

NATO.

I Slovačka se udvara i Moskvi i Vašingtonu, ali manje uspešno. Britanske novine ovih dana slovačkog premijera Mečijara opisuje kao novog diktatora. Ima jasnih naznaka da je Slovačka ispala iz trke za članstvo u NATO.

Baltičke države Latvija, Litvanija i Estonija takođe su kandidati za prijem. Uživaju izrazito jaku podršku SAD, toliko jaku da je verovatno da će se osetljiva ravnoteža s Ruskom Federacijom narušiti. Zakoni o državljanstvu, koji su doskora bili na snazi u Estoniji, ocenjeni su kao „suprotni načelima NATO“ i, mada će ove države u naredne tri godine verovatno pristupiti Evropskoj uniji, nije verovatno da će biti primljene i u NATO.

Najviđeniji kandidat za sledeću rundu prijema novih članica jeste Slovenija. Uživajući podršku Francuske, Italije i Velike Britanije, Slovenija je usvojila sve tačke iz Paris Guidelines i smatra se savršeni kandidat. Ima geografsku prednost utoliko što obezbeđuje kopnenu vezu Zapadne Evrope s Mađarskom i zrela je za članstvo u Evropskoj uniji jer ispunjava već tri od ukupno pet uslova Evropske monetarne unije.

Međutim, ključ za prijem u NATO nije ni isključivo ekonomija neke zemlje, a ni njena unutrašnja politika. O tome najpre odlučuju hirovi američkog Kongresa, u prvom redu tvrdokornih republikanaca u Senatu. Tokom prošlomesečne rasprave o ratifikaciji prijema Češke, Mađarske i Poljske u NATO, američki političari tražili su opsežne konsultacije u Beloj kući pre nego što se dozvoli prijem novih članica.

Da bi se u ovakvim okolnostima eventualno kandidovala za prijem u NATO, Jugoslavija bi ozbiljno morala da preispita svoju unutrašnju politiku i pruži jasniju sliku o tome kuda ide na međunarodnom planu. Rzne tačke Paris Guidelines koje se odnose na političke strukture ove zemlje, kao i priznavanje interesa i prava manjinskih grupa, samo su neke od konkretnih tema za razmišljanje.

Članstvo Jugoslavije u NATO u skoroj, pa čak ni u daljoj budućnosti, najblaže rečeno nije verovatno.

[YU - NATO:]...→ TRENING

Prva „out off area“ akcija NATO jeste bombardovanje srpskih položaja u Bosni. Analitičari su dobar deo toga što je NATO uradio bosanskim Srbima (s vojničkog stanovišta nepotrebno lansiranje 34 krstareće rakete na položaje bosanskih Srba oko Banjaluke), doživeli kao poruke NATO Moskvi o sopstvenoj snazi. S druge strane, bombardovanje Srba poslužio je Americi da NATO po kratkom postupku proglasi „najuspešnijim vojnim savezom u istoriji“.

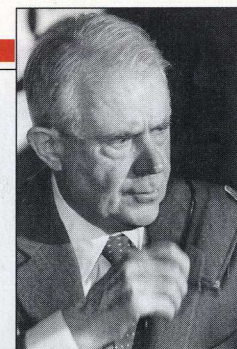
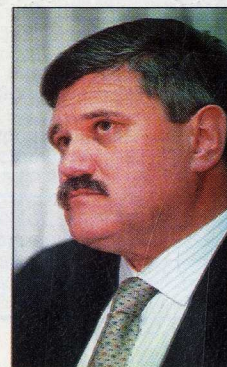
PRETNJA: Samo u Bosni NATO ima nekoliko stotina helikoptera

svakog približavanja Americi, a ono što se potom dešavalo može se pratiti prostim pogledom u kalendar.

Već u januaru 1996. godine Nova demokratija, koalicioni partner Miloševićeve Socijalističke partije Srbije, podnosi saveznom parlamentu inicijativu kojom zahteva da se izglasa odluka o pristupanju Jugoslavije programu Partnerstvo za mir.

Godinu dana kasnije Pavle Bulatović, ministar vojni u Saveznoj vladi, govori da Jugoslavija nema ništa protiv pristupanja Partnerstvu. Generalpukovnik Momčilo Perišić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, 12.1.1998. godine stav vojske objaš-

INICIJATIVA:
Duško
Mihajlović,
predsednik ND
u saveznom
parlamentu,
tražio da
Jugoslavija
uđe u program
Partnerstva
za mir

UBEDIVANJE:
Ohrabrivao
Dobricu Čosića
u njegovim
namerama
da uvede
Jugoslaviju
u NATO

njava sledećom rečenicom: „Pristupanje NATO potrebno je radi povećanja vlastite bezbednosti“.

Ako nekom nije jasno šta je, osim opasnog okruženja, nateralo prvog čoveka Vojske Jugoslavije da ovo kaže, neka pogleda knjigu „Umeće ratovanja“, napisanu pre nekih dve hiljade godina.

Sun Cu, autor dela, na jednom mestu tvrdi: „Vojska strada ako ostane bez opreme, strada ako ostane bez hrane i strada ako ostane bez novca.“

Od 1991. godine Vojska Jugoslavije je od nove opreme u svoje naoružanje uvela jedan automat (domaće proizvodnje) i jedan raketni

bacač (takođe domaće radinost - raketni lanser koji je ranije kamion vukao za sobom sada je montiran na kamion; sve zajedno je proglašeno za novo oružje).

Poslednji kontingent vojne opreme u Jugoslaviju je iz inostranstva stigao 1987. (avioni MIG 29 i mornarički helikopteri). Nekada jaka vojna industrija, više ne postoji (u Krušiku se proizvodi municija, lako streljačko naoružanje i topovi nižih kalibara u Kragujevcu, avion pravljen tokom rata u Utvi nikada nije izašao iz hale, Prvi partizan takođe pravi municiju, a najveći uspeh ostvario je kruševački 14. oktobar - od tenka M 84 napravljena je neka vrsta bagera - orude za inženjerske jedinice).

Ono o kašnjenju i inače malih plata oficirima već je postalo opšte mesto u priči kako nam vojska strada. Možda još samo treba reći da Austrija godišnje po vojniku izdvaja 32.000 dolara, a Jugoslavija oko 4.500 dolara.

Preglomazna (oko 100.000 vojnika); preskupa (ove godine za nju se izdvaja 6,5 odsto tankog saveznog budžeta - između 450 i 750 miliona dolara - a u kasarnama ipak neme dovoljno „hrane i džebane“); nemotivisana; „oslobodena“ jasne strategije i doktrine; ►

[YU - NATO:]...→ OKRUŽENJE I

ITALIJA

AVIJANO je najveća vazduhoplovna baza NATO u Italiji. U njoj se nalaze dve eskadrile američkih lovaca F-16, jedna eskadrila aviona A-10 tanderbolt namenjenih za borbu protiv tenkova (privremeno locirana u Avijanu), nekoliko aviona za elektronsko izviđanje i osmatranje tipa avaks iz sastava američkih snaga za nadzor vazdušnog prostora i britanskog Kraljevskog vazduhoplovstva (RAF). Povremeno se u bazi nalazi i po jedna eskadrila španskih ili kanadskih lovaca-bombardera F-18. Tu je stalno dislocirana i eskadrila od 16 teretnih helikoptera CH-47 činuk. Zavisno od potrebe, bazu opslužuje oko 5.000 vojnika.

ĐOJA DI KOLE - jedna eskadrila RAF sastavljena, u zavisnosti od potrebe, od aviona jaguar, harijer, GR-7 ili tomado.

ISTRANA - francuska eskadrila sastavljena naizmenično od aviona miraž 2000, miraž F-1 ili jaguar.

BRINDIZI - eskadrila američkih snaga za specijalna dejstva „air cavallery“ sastavljena od transportnih helikoptera sikorski MH-53E Sea Stallion i jurišnih helikoptera AC 130 gansip.

GEDI - turska eskadrila lovaca F-16

NAPULJ - najveća pomorska baza NATO u Italiji i Jadranu. Komanda Šeste američke flote i Južnog krila NATO.

U raznim manjim vazduhoplovnim bazama Italije nalaze se avioni-tankeri za

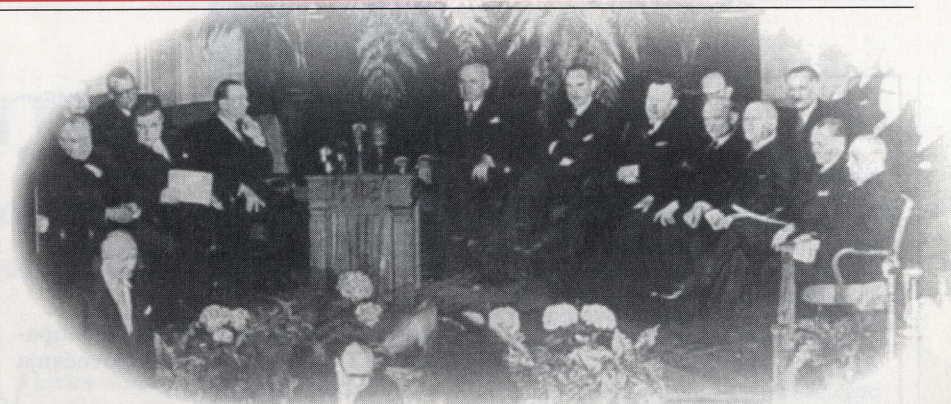
dolivanje goriva u letu koji, ako je potrebno, pomažu operacijama aviona iz prethodno navedenih baza. Takođe, u više manjih baza nalaze se centri NATO za elektronsko izviđanje i obaveštajni rad.

Italija je članica NATO, što znači da u slučaju potrebe alijansa može da računa na celokupnu savremeno opremljenu vojsku Italije koja broji oko 328.700 vojnika.

[YU - NATO:]----> OKRUŽENJE II

■ ALBANIJA

U Albaniji nema snaga NATO, iako je ta zemlja potpisnica programa „Partnerstvo za mir“. Zna se, međutim, da u Albaniji postoji baza iz koje poleću američke špijunske bespilotne letelice tipa predator.

OSNIVANJE: Aprila 1949. godine u Vašingtonu su Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Velika Britanija i SAD potpisali ugovor o osnivanju Severnoatlantskog vojnog saveza

bez saveznika; opkoljena trupama „najsuspešnijeg vojnog saveza u istoriji“...

General Perišić, kada čovek malo razmisli, i nije imao ništa drugo da kaže osim da je ulazak u NATO postalo pitanje sopstvene bezbednosti.

Sve ostalo je politika. Najpre upotreba reči „NATO“ umesto „Partnerstvo za mir“. U razgovoru sa urednicima „Evropljanina“ visoki funkcioner vladajućeg SPS objasnio je to željom da „Jugoslavija, kao najveća sila na Balkanu, ne stoji u redu sa ostalima, već da preskoči Partnerstvo i odmah uđe u samo jezgro - NATO“.

Neki analitičari tvrde da je ova želja potkrepljena i pukom potrebom ovdašnje vlasti da ponovo, kao nekad povodom Bosne, postane „glavnokomandujuća“ u oblasti i naterata SAD da se dogovaraju samo s njom i ni s kim drugim.

S druge strane, ljudi koji su zaduženi za kontakte (tajne, kao u Čosićevo vreme) sa američkom administracijom, tvrde da povodom priče o Partnerstvu za mir nismo diskriminirani - u odnosu na Hrvatsku.

Po istim izvorima, Zapadu je najbli-

[YU - NATO:]----> SNAGA

Vojska Jugoslavije po Firentinskom ugovoru (vojna razrada Dejtona) može u svom sastavu da ima 1.025 tenkova, 850 borbenih oklopnih vozila i transportera, 155 aviona i 53 helikoptera.

Oko 100.000 vojnika VJ raspoređeno je u tri armije koje su sastavljene od sedam korpusa i jedne divizije, Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane (pet operativnih aerodroma, sedam raketnih jedinica, jedna radarska brigada) i Ratne mornarice (25 raketnih čamaca, raketne topovnjače, podmornice, fregata, flotila obalskih pomoćnih snaga i flotila rečne ratne mornarice). U sastav VJ ulaze i korpus specijalnih snaga, vojne škole i ustanove.

za ideja o „paralelnoj aktivnosti“ - sinhronom uvođenju (ako ga uopšte bude) Jugoslavije i Hrvatske u program Partnerstva.

Optimisti u redovima vlasti čak misle da bi Jugoslavija već ove godine mogla da preuzme diplomatske korake ka tom važnom cilju - Partnerstvu za mir.

Ako ništa drugo, ovaj optimizam se uklapa u pomenuti tajming: 95. prvi

[YU - NATO:]----> DA LI DA SE PRIKLJUČIMO

Ivan Kovačević, portparol SPO: SPO je još davno rekao da je to jedna od opcija evropske integracije. Mi smo za to da ne samo Jugoslavija nego i Rusija uđu u taj pakt i učine ga evropskim i planetarnim, a možda i bespotrebim, jer vojska i vojni paktovi ne treba da budu način rešavanja političkih problema. Ulaskom u NATO

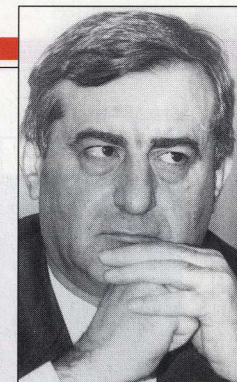
on bi postao globalan i to bi trebalo da rezultira njegovim samoukidanjem.

Slobodan Vuksanović, potpredsednik DS: Demokratska stranka o tome još nije razgovarala. Nismo razgovarali iz prostog razloga jer naša država ima problem opstanka i ulaska u međunarodnu zajednicu i

[YU - NATO:]----> CENA

Amerikanci Partnerstvo za mir i predsednika Klintonu (autor ideje) vole da poredi sa čuvenim Maršalovim planom za obnovu Zapadne Evrope i tadašnjim predsednikom Harijem Trumanom. Uz gomilu podudarnosti, poređenje sadrži i jednu „sitnu“ razliku. Preračunato u sadašnje vrednosti, Amerika je Maršalovim planom za Evropu izdvojila nekih 88 milijardi dolara. S druge strane, troškovi integracije Češke, Mađarske i Poljske koštaće čitav Savez, tokom deset godina, po američkim izvorima - dve milijarde dolara (Džejmi Šej kaže da će cena biti i manja, nekih milijardu i po dolara).

PRISTANAK: Pavle Bulatović, savezni ministar odbrane, misli da ulazak u Partnerstvo za mir ne treba da bude tabu tema

selu, pozdravio je, razgovarajući za „Evropljanin“, „sve izjave lidera Savezne Republike Jugoslavije koje svedoče o želji da se Jugoslavija približi evroatlantskim institucijama“.

Zatim je suvo dodao: „Suštinski je važno da takve izjave budu potvrđene konkretnim postupcima i poduprte ozbiljnim i doslednim naporima u pravcu reformi, demokratizacije i garantovanja ljudskih i manjinskih prava i sloboda u skladu sa načelima OEBS. Tek kada bude dokaza o stvarnim unutrašnjim promenama u SRJ i spremnosti da se usvoje demokratske norme koje prihvataju sve članice Saveza, evroatlantske institucije će moći konstruktivno da sara-

duju sa vašom zemljom.“ Osim što je dug i prepun birokratskih fraza (i upravo zbog toga), Šejov odgovor još jednom dokazuje koliko je približavanje Jugoslavije zapadnom delu sveta daleko.

IVAN RADOVANOVIĆ
LJILJANA SMAJLOVIĆ / ANA DAVIČO
MAJA SLAVNIĆ / SLADANA POPOVIĆ
BOJAN BRKIĆA

DOKAZ: Svoju moć zapadni saveznici najbolje su pokazali u ratu u zalivu. Irak je poražen za manje od mesec dana

ignali, '96. inicijativa Nove demokratije, '97. izjava Pavla Bulatovića, '98. Momčilo Perišić i njegova razmišljanja o jugoslovenskoj bezbednosti.

Nažalost, tu se, bez obzira na optimiste, sve izgleda i završava. Džejmi Šej, spouksmen NATO sedišta u Bri-

u njene najrazličitije institucije. Cilj naše stranke je da uredimo državu i da je uređenu uvedemo u međunarodnu zajednicu. Lično mislim da Jugoslavija treba da uđe u NATO, ali da bi ušla, mi sami pre svega treba da je napravimo stabilnom, civilizovanom i demokratskom.

Milorad Jovanović, DSS: Veoma smo daleko i od same pomisli da možemo tako nešto da uradimo. Sa ovakvim stanjem stvari to nam se ni za hiljadu

godina ne može desiti. Uslovi za ulazak u NATO su slobodno tržište, slobodni izbori i zakonodavstvo, a mi to nemamo. Pored svega, nedostaju nam od 13 do 15 milijardi dolara za reorganizaciju vojske. Zato je sve to futuristika; u ovom trenutku ne možemo čak ni da razmišljamo o tome.

Zoran Anđelković SPS: Niko nas nije pozvao u NATO, a kada nas pozovu, onda ćemo se izjašnjavati o tome.

[YU - NATO:]----> OKRUŽENJE III

ga NATO. U vazduhoplovnoj bazi PREVEZA po potrebi su stacionirani špijunski avioni avaks. Grčka je član NATO pa alijansa može da računa na celokupnu grčku armiju koja ima oko 171.300 vojnika i najsavremeniju vojnu tehniku.

■ BOSNA I HERCEGOVINA

U BiH trenutno ima oko 34.000 vojnika Sfora, od kojih je oko 30.000 iz sastava NATO. Veći deo teške tehnike tih snaga povučen je pošto se mirovni sporazum odvija po planu (nekada je u BiH bilo preko 100 američkih teških tenkova Abrams, nekoliko stotina helikoptera, više stotina oklopnih vozila i artiljerijskog oruđa). Sada je ostalo oko 100 helikoptera. Od juna će se taj broj još više smanjiti.

■ HRVATSKA

U Hrvatskoj se trenutno nalaze malobrojni pripadnici snaga NATO koji uglavnom rade za Sfor. Po nekim izveštajima, posle ulaska Hrvatske u NATO, alijansa je stvorila svoje baze u Zemunik i Slavonskom Brodu.

■ BROJNOST ARMIJA

ITALIJA	328.700
ALBANIJA	73.000
MAKEDONIJA	10.400
MAĐARSKA	70.500
RUMUNIJA	217.400
BUGARSKA	101.900
GRČKA	171.300
BIH	92.000
HRVATSKA	oko 105.000

NAPOMENA - Po formacijama NATO, jedna eskadrila broji od 18 do 24 aviona.

INTERVJU

ŽIVOT

- Robert Gelbard rođen je 1944. godine u Njujorku.
- Diplomirao je na Kolbi koledžu (Colby) 1964. godine.
- Magistrirao je ekonomiju na Harvardu 1979. godine.
- U Stejt departmentu je od 1967.
- Bio je prvi sekretar američke ambasade u Parizu, načelnik uprave u Stejt departmentu i ambasador u Boliviji od 1993. do 1996.

POZICIJA: Amerika se zalaže za pojačan status Kosova sa samoupravom unutar Jugoslavije

„OVK nisu teroristi“

Pomoćnik američkog državnog sekretara Gelbard kaže da pripadnici OVK za Vašington predstavljaju pobunjeničku, a ne terorističku grupu

EVROPLJANIN: Američka podrška integritetu SRJ zasad je čvrsta, iako se ponekad čini da se Amerikanci protive raspadu SRJ manje zbog Jugoslavije, a više zbog toga što ih brine da bi se posle SRJ raspala i Makedonija. Ali postoji osećaj „deža vu“: SAD su 1991. podržavale integritet SFRJ, sve dok u zaštitu tog integriteta nije upotrebljena JNA. Postoji li tačka na kojoj bi se slično moglo desiti i u kosovskom sukobu?

Gelbard: Ne slažem se sa Vašom početnom pretpostavkom-tim malim peckanjem na startu. Veoma je uvredljivo reći da nas više brine Makedonija. To nije istina.

U ovoj deceniji stekli smo strašna iskustva na Balkanu. Mi ne želimo da se to ponovi, ali, u krajnjoj liniji, na narodima te regije i na glavnim akterima događaja je da odgovorno upravljaju zbivanjima. Stav SAD kristalno je jasan: mi podržavamo integritet SRJ, kao i integritet Albanije, Makedonije i svih drugih zemalja u regionu. Moj prethodnik Džon Kornblum i ja smo to nedvosmisleno rekli na Kosovu pre više od godinu dana. Rekli

smo to svima koji sanjaju o secesiji, a ja sam to nedavno brutalno otvoreno saopštio bosanskim Hrvatima: Amerika će garantovati integritet Bosne. Mi smo o tome govorili i sa onima koji eventualno sanjaju o secesiji Crne Gore.

Mene veoma ljuti kada se naši motivi dovode u pitanje. Odgovornost je vlada da se odgovorno ponašaju kako bi obezbedile da im država ostane na okupu: one bi morale da se ponašaju tako da njihovi građani vole svoju zemlju.

EVROPLJANIN: Kosovo ponekad poredi sa Čečenijom. Slažete li se Vi sa tom analogijom?

Gelbard: Analogiju sa Čečenijom koristili smo samo u smislu da nas brine što vlada ne shvata prirodu konflikta i zato pokušava da izađe iz krize na neodgovarajući način, kao što je i ruska vlada pogrešnim postupcima u Čečeniji izazvala još veću polarizaciju. Rezultat je bio užasan u pogledu ljudskih žrtava i u pogledu konačnog rešenja, mnogo veće autonomije od one oko koje bi se sporazumeli da je vlada ozbiljnije rešavala problem.

EVROPLJANIN: Ali u spor oko Čečenije niko se nije umešao?

Gelbard: To nije tačno. Razni međunarodni faktori su se umešali, uključujući i SAD. Okolnosti su bile drugačije, iako donekle slične. Nas brine to što će upotreba brutalne sile na Kosovu pogoršati problem i udaljiti rešenje. Zato smo pokušali da što pre stimulišemo razgovore dve strane.

EVROPLJANIN: Službena američka terminologija o Kosovu doživela je unazad dve godine korenit preobražaj. Voren Kristofer (Warren Christopher) prilikom posete Beogradu u februaru 1996. govorio je o „poboljšanju ljudskih prava na Kosovu“, zatim je bilo reči o „pojačanoj autonomiji“ Kosova u okviru Srbije. Vaše insistiranje na terminu „autonomija unutar SRJ“ protumačeno je u Jugoslaviji, ispravno ili ne, kao zahtev da se Kosovu vrati status konstitutivnog elementa federacije. Predsednik Clinton (Clinton) se 7. maja vratio terminu „pojačana autonomija unutar Srbije“ (enhanced autonomy). Je li to promena američke pozicije?

Gelbard: Nije bilo promene pozicije.

Mi nećemo definisati niti diktirati ishod pregovora, niti ćemo nametati eventualni status Kosova. Mi smo protiv statusa kvo i protiv secesije. Sve drugo dolazi u obzir. Predsednik Clinton nije nagoveštavao promenu američke pozicije. To je bio više lapsus. Kao što znate, ljudi često misle na Jugoslaviju, a kažu Srbija. Pozicija SAD je: pojačan status sa bitno većom samoupravom unutar granica SRJ.

EVROPLJANIN: Zašto Stejt department (State Department) još nije stavio „Oslobodilačku vojsku Kosova“ na listu terorističkih organizacija?

Gelbard: Vrlo jednostavno. Iz nekoliko razloga. Prvi je da OVK nije teroristička grupa. Oni su svakako izveli neke terorističke akcije u ranoj fazi delovanja. Ali oni su, ma kako ih gledali, pobunjenička grupa. Mi na Kosovu u ovom času vidimo oružanu pobunu koja se graniči sa pravim ratom.

Drugi razlog je taj što su zakonski uslovi u našoj zemlji da se neka organizacija klasifikuje kao teroristička veoma visoki. Ja sam se pre nekoliko dana sreo sa našim ljudima iz uprave za antiterorističko delovanje, kao i sa našim pravnim ekspertima, kako bismo tu stvar još jednom razmotrili. Potrebno je predočiti neverovatno mnogo dokaznog materijala. OVK nije ni blizu tog zakonskog limita.

Nama se ne mora sviđati to što se u Americi prikupljaju sredstva za OVK, meni to nije drago, ali s obzirom na naš pravni sistem, i na pravne sisteme drugih zapadnih država (Nemačke i Švajcarske), oni ne mogu biti klasifikovani kao teroristička grupa. Oni su, uostalom, pobunjenička grupa, a ne teroristička.

Međutim, moglo bi se tvrditi i suprotno: da bezbednosne snage čine teroristička dela kad, iz očajanja ili pomanjkanja kontrole, pale kuće, artiljerijom ruše sela i ubijaju ljude, domaće

PORUKA: Vašington misli da na Kosovu treba činiti upravo ono što čini Rugova

životinje... To je glupo jer odbija lokalno stanovništvo i tera ga u radikalizaciju.

EVROPLJANIN: Dakle mogućnost proglašavanja OVK terorističkom organizacijom više ne postoji ni kao forma pritiska na albansku stranu?

Gelbard: Pravnici mi kažu da bi za američku vladu bilo veoma teško da ih stavi na listu.

EVROPLJANIN: A šta je sa obustavom prikupljanja sredstava za OVK u Americi?

Gelbard: Ista stvar.

EVROPLJANIN: Ništa nećete poduzeti?

Gelbard: Razmatramo svaku mogućnost da to obustavimo. Ali takvi su američki zakoni. Na primer, dok je IRA izvodila najgoru terorističku akciju, SAD nisu mogle da obustave slanje novca iz Amerike u Irsku preko NORAJDA (NORAID), za koji smo svi znali da je paravan za finansiranje IRA. U ovom času postoji organizacija koja tobož prikuplja sredstva za porodicu na Bliskom istoku. Mi pouzdano znamo da je to novac za Hamas, ali ne možemo da ispunimo zakonske uslove da to prekratimo.

Kao neko ko je svojevremeno rukovodio antiterorističkom politikom u SAD, ja bih rekao: štite njihova zakonska prava, a šta je sa pravima žrtava? Ali takvi su

naši zakoni, a mi smo pravna država.

EVROPLJANIN: Ibrahim Rugova je danas doživeo visoke počasti u Vašingtonu, uključujući i prijem kod predsednika Klintona. Šta time želite da poručite Jugoslaviji i njenom predsedniku?

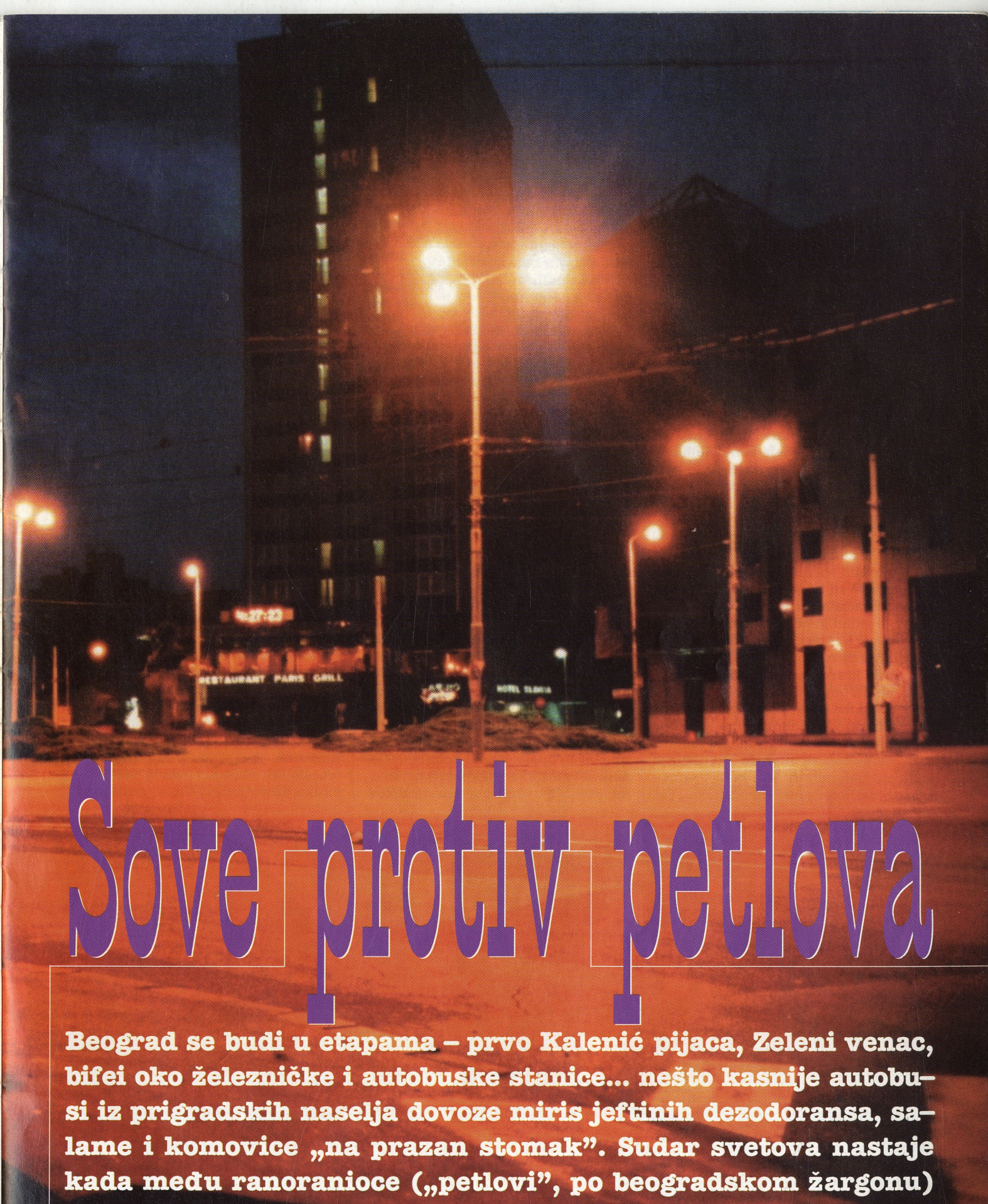
Gelbard: Dr Rugova osuđuje nasilje i vodi nenasilnu politiku. Mi verujemo da upravo tako treba postupati. Nažalost, zbog akcija koje su preduzimali, s jedne strane OVK a s druge bezbednosne snage SRJ, moć ljudi poput Rugove je potkopana. Ja bih očekivao da vlada podrži Rugovu i da tu podršku javno pokaže. Što se nas tiče, mi želimo da demonstriramo narodu Kosova, i ostatku Jugoslavije, da mislimo da treba činiti kao što on čini-osim kad je reč o nezavisnosti Kosova, kojoj se suprotstavljamo.

EVROPLJANIN: U Beogradu se priča da gospodin Milošević misli da su ga Amerikanci prevarili jer je očekivao da će njegova podrška izboru Milorada Dodika za premijera RS biti bolje nagrađena?

Gelbard: Ja sam u februaru ponudio niz mera koje sam opisao kao početak jugoslovenskog izlaska iz izolacije i početak povratka u međunarodnu zajednicu. Nažalost, vlasti su upravo u to vreme odlučile da specijalne jedinice

krenu na Kosovo i otpočinu zaprepašujuću seriju akcija u regionu Drenice, u kojoj je ubijeno mnogo civila. Jugoslavija je tada bila na prekretnici. Još uvek ima mnogo šansi da se vlasti u Jugoslaviji vrate međunarodnoj zajednici time što će pokazati poštovanje prema međunarodnim standardima. Mi budno pratimo događaje u Crnoj Gori, gledamo kako se vlasti odnose prema studentima, nezavisnoj štampi i drugim pitanjima. Predsednik Clinton i državni sekretar Madlen Olbrajt (Madeleine Albright) veoma su zainteresovani za ono što se dešava u Jugoslaviji. Gospođa Olbrajt je kao devojčica živela u Beogradu i ona oseća blisku povezanost sa narodom Jugoslavije. ■

LJILJANA SMAJLOVIĆ

Sove protiv petlova

Beograd se budi u etapama – prvo Kalenić pijaca, Zeleni venac, bifei oko železničke i autobuske stanice... nešto kasnije autobusi iz prigradskih naselja dovoze miris jeftinih dezodoransa, salame i komovice „na prazan stomak”. Sudar svetova nastaje kada među ranoraniocima („petlovi”, po beogradskom žargonu) zađu „sove” – oni koji se jutrom vraćaju kući

Utro u Beogradu, čini se, najpre stiže na Kalenić pijacu. Mnoštvo ljudi već od ponoći pristiže iz svih krajeva Srbije u svojim šklopocijama natrpanim stotinama džakova i gajbi svakakvog voća i povrća i postrojava se duž trotoara okolnih uličica, praveći neopisiv haos na skveru u blizini pijace. Krupne seljanke s nezostavnim maramama na glavi šetkaju kao na korzu i upadljivo potcenjivački posmatraju robu koju nudi konkurencija, dobacujući usput primedbe tipa: „Nešto ti sitan taj kupus, komšnice. Ni dlan u deteta da pokrije“.

Trgovina ipak cveta. Nakupci kao berzanski mešetari munjevito preračunavaju vezice luka i mlade krompiriće u pfenige. Debela žena blajhane kose u drečavoj narandžastoj jakni, na čijoj poledini piše „global“, razmišlja u skladu sa natpisom i kupuje sve što vidi. Njena kolegica sličnih gabarita, ali u strogoj crnini, upravo počinje s još jednim verbalnim okršajem začinjenim sočnim psovkama. Predmet spora su tri gajbe jagoda, koje je ona pokušala da ugrabi u trenutku dok je jedan kršni mladić prebira po novčaniku tražeći novac da plati već kaparisanu robu.

Posle kraćeg natezanja, mladić joj otima gajbe iz ruku i udaljava se krupnim koracima. Žena u crnom trči za njim udarajući ga vezicom luka po leđima i psuje mu majku. Odnedud se stvoriše gospodja s termosima, nudeći čaj i kafu, i semenkar, koji konspirativno šapuće: „Ki-

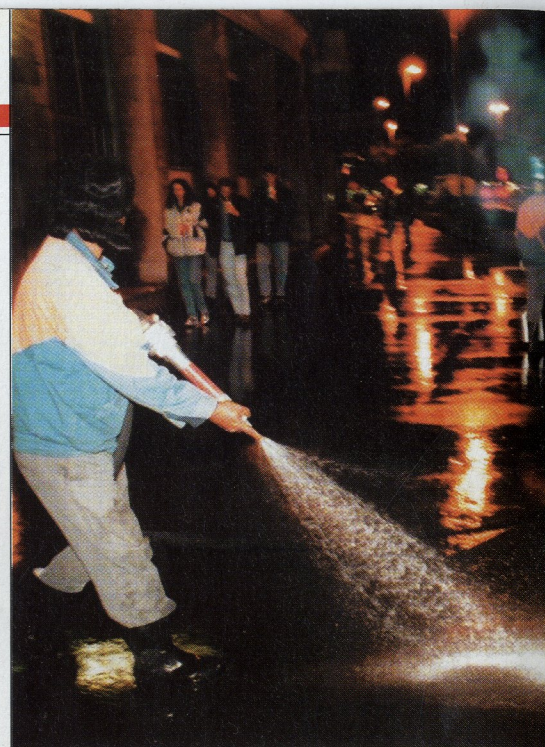
kiriki, semenke, zanimacija“.

Dva policajca nezainteresovano posmatraju ovu felinijevsku scenu sedeći u jednom od obližnjih kafića obavijenih dimom s roštilja. Deluju kao da ih ni bomba ne bi pomerila. U susednoj bašti mladić čisti srću. „Lumpov'o gazda Žare, razbio gajbu piva“, kaže kao da se pravda. Na pitanje da li je imao poseban razlog za lumpovanje, odgovara: Nije. Tuk'o neku kurvu, pa onako. Došlo mu“. Za jednim stolom krezuba bakica spokojno doručkuje kao da joj do malopre nisu letele flaše oko glave.

Ostali delovi grada bude se tek oko pet ujutro. Na tramvajskoj stanici na Slaviji samo nekoliko ljudi sumornih lica čeka tramvaj sve više sumnjajući u njegov dolazak. Neidentifikovani piroman podmetnuo je požar u kontejneru. Neki pijanac piša u obližnjem ulazu dajući mu univerzalniju namenu. U Nemanjinoj ulici nema žive duše, nikog ko bi isključio iritirajući alarm plavog opela. Ispred Bolnice „Sveti Sava“ parkirano nekoliko vozila hitne pomoći, a malo iza zgrade zloko-

Tri sata ujutro:

Beogradski perači ulica spadaju među malobrojne srpske profesionalce koji temeljno rade svoj posao. Ne obazirući se mnogo na psovke Beograđana, rutinski mlataju crevom peru ulice

bno vire i dvojica mrtvačka kola diskretno ukazujući na situaciju u zdravstvu.

Glavna železnička stanica avetinjski prazna. Jedva desetak ljudi. Većina ih čeka voz za Sofiju. Taksisti nude prevoz svakom koga vide, ali uzalud. Ništa bolje nije ni na Beogradskoj autobuskoj stanici. Prazni peroni. Nekolicina pospanih našla je utočište u sataničnom restoranu. „Usamljeni marginalci, polusvijet“, rekao bi Džoni Stulić. „Ušli da popiju prvu jutarnju kafu i da se 'pričeste' lozovačom“, objašnjava kelner. Kolporter u crveno-beloj uniformi umesto nekadašnjeg jednog, sada nudi dva dnevna lista sličnog izgleda i

sadržine. „Srpska posla“, kaže.

U parku kod Ekonomskog fakulteta (poznavaoci ga zovu picin) „noćna smena“ - prostitutke - ustupa mesto građevinarima koji imaju nezahvalan posao da beogradskom Pigalu daju akademskiji izgled. Tamnopusi mladić pažljivo čita oglas nalepljen na banderu - anonimna lekarska ordinacija obznanjuje da obavlja „preglede za kožne i polne bolesti uz zagarantovanu tajnost“. Zapisuje broj telefona.

Na pijaci Zeleni venac oko pola šest počinje osvajanje prvih tezgji. Jutarnja graja pijračnih trgovaca ne smeta invalidu bez noge, koji se opružio na obližnjoj klupi. Mirno spava ne stra-

hujući da bi mu neko mogao ukrasti imetak - štake oslonjene na susedni kiosk, na čiji pult upravo donose pakete svežih novina. Starica u ofucanom crnom kaputu, koji pamti i bolja vremena, štapom prebira po kontejneru. Poranila da pretekne dubretare.

Iz prigradskih naselja pristižu i prvi autobusi GSP dovozeći najslabije plaćene stanovnike Beograda. Mirisi jeftinih deodoransa mešaju se sa zadahom jeftine salame i komovice popijene na „gladan“ stomak. Žene prepričavaju poslednje epizode televizijskih sapunica, iskreno zabrinute za sudbine „sirotih malih bogatašica“, muškarci bučno diskutuju o голу Pedje Mijatovića na finalnoj utakmici Kupa evropskih šampiona i šansama jugoslovenske fudbalske reprezentacije na predstojećem svetskom prvenstvu ili bistrer politiku („Dokle ovi misle ovako?“). S vremena na vreme, neko tiho izvori pitanje koje vraća u surovu realnost: „Priča li se šta, kad će plata?“

Sporo, nekako nevoljno, izlaze iz autobusa kao da se pitaju zašto su uopšte i ustajali iz kreveta. Nekolicina uglavnom mlađih putnika nestrpljivo čeka da uđe. Stoje kao kažnjenici. Sudar dvaju svetova. „Sove“ i „petlovi“, kako se međusobno oslovljavaju boemski nastrojena omladina i na rano ustajanje osuđeni proletarijat. I jedni i drugi deluju prilično beživotno, isprano.

Sat kasnije lagano se otvaraju i prodavnice. Stižu kamioni s hlebom i

mlekom, s njima i prvi kupci. Većina ne može da izdrži do kuće, pa usput čapka toplo pecivo. U pekarama iznose vruć burek. Centar grada još se nije razbudio. U Knez Mihailovoj ulici samo trojica mladića, žurno i obazrivo, kao mladi ilegalci u partizanskim filmovima, lepe plakate Demokratske stranke na kojima je krupnim, crnim slovima izdvojena rečenica: „Nećemo više da budemo taoci njihovog zla“.

Ispred dragstora u Makedonskoj ulici dve redovne mušterije ispijaju prvo jutarnje pivo. Pustoš i u Skadarliji. Na klupi preko puta kafane „Ima dana“ spava još jedan beskućnik, možda bivši boem. Dve radnice u obližnjoj čevabdžinici postavljaju stolove veselo se smejući, dok se s radija čuje novokomponovani stih: „Pa da ti priznam da zorom rosu pijem“.

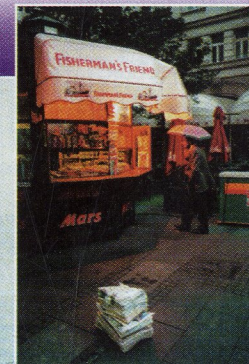
Beograd se konačno rasanio. Sedam je sati. Autobuse GSP puni drugi veliki talas putnika - djaci i činovnici. Uključuju se i privatni prevoznici. Oni iz prvog talasa nemaju novaca za njihove usluge. Na Brankovom mostu ljudi se guraju da udju u prepunu „šesnaesticu“. Čuje se karakteristični krik očajnika, koji se boji da ne „izvisi“: „Ajmo sredina!“

Polu sata kasnije na ulicama počinju da zuje dileri. Položaje su zauzeli i prodavci markica, cigareta, žvaka, čarapa, gaća i svega ostalog. Dan konačno može da počne.

MILORAD VESIĆ

Pet sati ujutro:

Sviće. Stižu prve novine, taksisti su bez posla, glavni grad se polako budi. Prazne ulice uskoro će biti pune dilera, prodavaca svega i svačega i ostalog radnog naroda

Četiri sata ujutro:

Vreme za nakupce, prvu kafu i prvi odmor. Na beogradskim pijacama na brzinu se preračunavaju vezice luka i džakovi mladog krompira u pfenige i ma-

Foto: P. Mamuzić

OBRAZOVANJE

Škole za Ajnštajne

Bogata elita uskoro neće slati decu u inostranstvo već će ovde osnivati privatne škole. Ali, stvari će doći na svoje mesto za 20-30 godina

U obrazovanju u Srbiji zaposleno je oko 120.000 ljudi, u oko pet-šest hiljada najrazličitijih zgrada. Prema tome, školstvo u Srbiji najveći je ekonomski sistem u republici, veći i od policije i od vojske.

Ovakav nasledeni sistem obrazovanja obavio je svoju istorijsku ulogu. Iako je još u obrenovićevoj Srbiji zakonom propisano obavezno osnovno obrazovanje, Srbija je Drugi svetski rat dočekala sa tek svakim devetim pismenim stanovnikom. Za četrdesetak godina sistem obrazovanja u soci-

jalističkoj Jugoslaviji, inspirisan idejom društva ranopravnosti i podjednakih šansi, sveo je taj broj na oko sedam procenata nepismenih. Međutim, 90 procenata relativno pismenih stanovnika nije dovoljno za bolji rezultat u međunarodnoj utakmici.

Razvijene zemlje Zapada nauku i obrazovanje tretiraju kao najpropulzivniju delatnost zato što inovacije i dostignuća u istraživanjima, a ne sirovine, omogućavaju ekonomski napredak, ili, ako hoćete, profit. Shodno tome, država se stara i o odgovarajućim

ulaganjima u ovu oblast.

Za jugoslovenske, to jest srpske vlasti, ne može se reći da nisu svesne ove situacije. U registar gafova predsednika Vlade Srbije Mirka Marjanovića ući će i poseta matematičkoj školi, čijim đacima je preporučio da se što više posvete učenju, jer je to, kako je rekao, nauka s kojom će sutra u svetu imati najbolju perspektivu.

„Državni fakulteti su glomazne i neracionalne institucije, opterećene idejom da se obrazovanje što više poveže sa sedenjem u učionicama. Organizacija visokoškolskog obrazovanja, pa i obrazovanja odraslih, stvorena je po ugledu na osnovnu školu, gde obrazovanje stižu deca“, kaže Dušan Savićević, profesor na Odseku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i autor studije „Privatno i javno obrazovanje u svetu i u Jugoslaviji“. Izgleda da bi se većina ovih problema mogla rešiti otvaranjem privatnih škola, pre svega srednjih i visokih, pošto o osnovnom obrazovanju svuda u svetu uglavnom brine država. Veo-

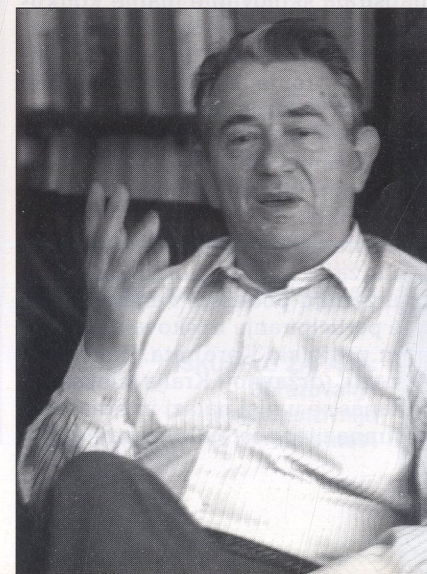
ma je zanimljivo i to da bi privatizacija školstva pomogla i državi da „depolitizuje univerzitet“ jer je upravo u Srbiji privatno školstvo bilo podstaknuto time što je popunilo prazan prostor nastao tako što su neke državne škole zatvorene zbog političkih previranja među školskom omladinom. Tada su, početkom 1895, beleže anali, „daci učiteljske škole u Nišu dali oduška svom ogorčenju zbog postupka reakcionarno nastrojenog direktora Bogoljuba Tirića tako što su ga pretukli i izbacili kroz prozor“.

Ne postoji jedinstven recept za funkcionisanje školskog sistema. Od najpresudnije je važnosti tradicija svake zemlje, a i tada je obrazovanje podložno diskusijama i promenama koje zavise i od toga da li je na vlasti leva ili desna politička opcija.

Najuopštenije, može se reći da su privatne škole nastajale tako što su bogati pojedinci ili grupe, zbog prestiža, profita ili iz filantropskih pobuda, okupljali predavače za onu kategoriju đaka koju bi sami odabrali po nekom kriterijumu. Škole na Zapadu tako nastaju i dan-danas, a bitno je da je potrebno pet do deset godina da bi se utvrdilo koliko je solidna tako nastala škola. Zemlje Zapada, s decenijskom i vekovnom tradicijom, imaju već izgrađen sistem vrednosti, pa škole koje su potvrdile svoj ugled mogu da računaju na znatnu finansijsku potporu države. Tako su ove škole privatne samo u smislu vlasništva, dok u obrazovnom sistemu zauzimaju slično mesto kao i državne škole.

Kao kriterijum uspešnosti nekih srednjih škola obično se uzima uspeh njih-

DUŠAN SAVIĆEVIĆ: Državni fakulteti su neracionalne institucije

BERLIN: Osnivanje privatnih škola uređeno ustavom

NEMAČKA SAMO PET ODSO

Osnivanje privatnih škola u SR Nemačkoj uređeno je ustavom zemlje, u kome se, u delu o osnovnim pravima, ističe da je za „privatne škole koje su zamena za javne škole potrebna dozvola države“ i da one „potpadaju pod zakone saveznih pokrajina“.

Država dodeljuje dozvole za osnivanje privatnih škola ukoliko „nastavni ciljevi i oprema, kao i stručnost nastavnog kadra, ne zaostaju za onima koji postoje u javnim školama“.

Poseban uslov za dodelu dozvola za rad privatnih škola jeste da one „ne smeju da podstiču podvajanje đaka na osnovu imovinskog stanja roditelja“.

Privatne osnovne škole dozvoljene su

samo ukoliko u određenoj komuni nema javnih, ili ako je reč o školi određenog religioznog opredeljenja.

Prema podacima Saveznog ureda za statistiku, oko pet odsto đaka u Nemačkoj ide u privatne škole. Osnivači su različite institucije - fondacije, crkva i organizacije koje zatupaju određene pedagoške teorije.

Broj privatnih univerziteta u Nemačkoj je mali - samo svaki stoji od 1,9 miliona studenata uči na jednoj od ovakvih institucija.

Srazmerno mali broj đaka u privatnim školama u Nemačkoj treba povezati sa nedovoljnom tradicijom ovog školstva, sa činjenicom da sistem javnih škola važi i kao relativno kvalitetan, te da gimnazije ionako slove za elitne škole.

SNEŽANA BOGAVAC (BETA)

hovich đaka pri upisu na visoke škole. Iako među našim gimnazijama nema takvog takmičenja. Vigor Majjić, direktor Istraživačke stanice u Petnici, centra koji već godinama okuplja posebno obdarene đake, smatra da se može izdvojiti grupa boljih gimnazija u Srbiji. To bi bile: Gimnazija „Zmaj-Jova“ u Novom Sadu, Gimnazija „Bora Stanković“ u Nišu, Peta beogradska, somborska i valjevska gimnazija.

Visina školarine u privatnim školama, tamo gde postoje, ne mora obavezno da bude u skladu sa nivoom obrazovanja. Već pomenuta tradicija određuje reputaciju pojedinih škola. Tako postoje škole za koje se zna da su skupe i dobre, ali i one koje su skupe ali održavaju nizak kriterijum povlađujući đacima i roditeljima.

„Ima 'škola za Ajnštajne' koje su trostruko jeftinije od onih u kojima su glavne delatnosti tenis, jahanje, lepo oblačenje, kultura govora, strani jezici...“, kaže Majjić.

Iako je spoj privatnog vlasništva i državnih dotacija proizveo hibrid koji je za svaku zemlju specifičan, jugoslovenski slučaj zaslužuje posebnu pažnju. Domaće vlasti, iako deklarativno tržišno opredeljene, ne stimulišu privatno preduzetništvo. U privatnom sektoru u Srbiji postoji oko 800 škola (auto-škole, škole stranih jezika, ško-

DANIJELA ŠEVER: Studenti Univerziteta BK našli su posao u uglednim firmama

le crtanja...). Precizan broj ne može da utvrdi ni Republički zavod za statistiku, čija je to dužnost, zato što, bežeći pred nametima, škole nestaju i opet se pojavljuju, ili koriste druge načine da zavaraju trag.

Brojno stanje „pravih“ škola u privatnom vlasništvu, dakle gimnazija i fakulteta, sve govori: postoji sedam osnovnih (uglavnom muzičkih) i srednjih škola, i dva ili tri fakulteta.

Nadležno ministarstvo nije nesklopo ni pravljenju administrativnih problema privatnim školama. Tako je Akademija majstorske klase umetnosti (privatna glumačka škola), koja radi u okviru Univerziteta „Braća ▶

INTERVJU

Između egalitarizma i elitizma

Olga Perazić, samostalni istraživač u oblasti obrazovanja i kulture

EVROPLJANIN: Privatne škole kod nas postoje pet-šest godina i zasad se ne bi moglo reći da je ova vrsta privatne inicijative uzela maha. Kako stvar stoji u drugim zemljama sa kojima bismo se mogli uporediti?

Perazić: U Mađarskoj i Češkoj je manje od jednog procenta privatnih škola,

dok je u Rusiji procenat nula, sto ne znači da ih uopšte nema, već samo da je broj tako mali da se u statistici ne iskazuje.

Skroman broj privatnih škola kod nas je razumljiv, jer je mnogo prepreka. Pre svega mislim na to da realna školarina ne bi bila mnogo niža nego u razvijenim zemljama Zapada, prvenstveno zbog visoke zakupnine koja je na svetskom nivou. Onaj ko to može da plati poslaće dete u inostranstvo, a neće da ga školuje kod kuće po svetskim cenama.

Razlika između nas i drugih zemalja u tranziciji je i u tome što je kod nas efikasnost studiranja vanredno mala, ponajpre zato što velika nezaposlenost ne motiviše studente da brže uče.

EVROPLJANIN: Može li na osnovu svetskih iskustava da se govori o „preporučljivom modelu“ obrazovanja, o tome da privatno obrazovanje ima prednost nad državnim, ili obrnuto?

Perazić: U zemljama Zapada u toku je

debata o tome da li troškove obrazovanja treba da snosi pojedinac ili država. Nema jasnog stava o tome - odgovor na to pitanje zavisi od tradicije u zemlji, njene poreske politike i od toga da li se na obrazovanje gleda kao na investiciju, potrošnju i da li mu se pridaje funkcija socijalnog ujedinjavanja. Ukupno, u zemljama iz Kluba 25 najbogatijih (OECD) budžet pokriva oko 85 procenata troškova za obrazovanje. Treba znati i da na Zapadu postoje nezavisne, odnosno neprofitne i „zavisne“, to jest profitne privatne škole. Nezavisne su uglavnom znatno malobrojnije.

EVROPLJANIN: Uprkos brojčanoj dominaciji državnih škola, nacionalne elite u zemljama Zapada izlaze iz privatnih škola, naročito sa privatnih univerziteta?

Perazić: To je rezultat održavanja ravnoteže ideje o egalitetu i ideje elitizma. Nije dobro ako bilo koja od ove dve ideje ima prevagu.

Karić“, imala teškoće s prosvetnim vlastima: smatrale su da joj ne može pripasti naziv „akademija“.

S druge strane, država na državnim fakultetima otvara odseke koji funkcionišu potpuno komercijalno, tipično za profitne privatne škole. Takva je

Viša elektrotehnička škola, gde postoji Odsek za nove računarske tehnologije, čiji studenti školsku godinu plaćaju 2.000 maraka (u dinarskoj protivvrednosti), a zauzvrat, kako je rekao Dušan Puača, sekretar ove škole, „studenti rade po najsavremenijem programu koji postoji u Americi i Japanu, svaki student ima mentora, laboratorije koje rade ceo dan i besplatne udžbenike“. Pored ovoga, studenti u izvesnoj meri mogu uticati na nastavni program.

Kao zamisliv model finansijske reforme domaćeg srednjoškolskog obrazovanja, Vigor Majić

NERAVNOPRAVNOST: „Pogrešno je borbu za socijalnu pravdu započinjati od obrazovanja

navodi da bi se stvar mogla izvesti i tako da se četvorogodišnje školovanje plaća po ekonomskim cenama, s tim da bi država plaćala školarinu za svakog upisanog đaka srazmerno njegovom uspehu. Tako, recimo, odlični ne bi plaćali ništa, vrlo dobri bi plaćali trećinu i tako dalje. Ovakav koncept bio bi manje-više saglasan i s iskustvom drugih zemalja, pa ako se želi da se takva praksa proširi, škole za „isplativa“ zanimanja (advokate, redimo) mogle bi da se plaćaju, dok bi država finansirala školovanje manje konkurentnih zanimanja za koje ima interesa (učitelji, na primer, ili rudarski tehničari). Pri tome, suštinski ne bi bilo bitno da li bi škole bile privatne ili državne, ali bi se podrazumevalo da vlasti ne bi smele da iz ideoloških razloga stavljaju klipove u točkove privatnoj inicijativi.

Insistirajući na tradiciji kao jedinom merilu za to koji je školski sistem za neku zemlju podesan, valjalo bi reći da je participiranje troškova u obrazovanju postojalo i pre rata. Tako su u gimnaziji (državnoj) Kralja Aleksandra (danas se u njoj nalazi internat vojne gimnazije) postojale tri kategorije

VIGOR MAJIĆ: Ima škola za Ajnštajne koje su trostruko jeftinije od onih u kojima su glavne delatnosti tenis, jahanje, lepo oblačenje...

đaka: takozvani kraljevi pitomci, čije se školovanje plaćalo iz namenskog fonda, zatim oni koji su troškove plaćali delimično, i najzad oni za koje su važili komercijalni kriterijumi obrazovanja. Škola je u svoje vreme bila elitna i, kako su nam potvrdili u Pedagoškom muzeju, po generacijama koje su iz nje izlazile potpuno je opravdala takvu reputaciju.

Inače, pre rata privatne su uglavnom bile zanatske škole koje su se osnivale kako se za kojom strukom ukazivala potreba, i isto su se tako gasile. Sposobnost prilagodavanja potrebama privrede inače se smatra glavnom prednošću privatnih škola.

Danas je na ovim prostorima privatno jedino Univerzitet BK, koji, osim pomenute glumačke škole, ima još i Fakultet za menadžment i Visoku školu za bankarstvo u Peći.

„Naši svršeni studenti našli su posao u uglednim firmama kakve su Krajsler, Kseroks, Britiš ervejs, Prokter i Gembl, Iveko, Ogilvi i Mejtter, Komercijalnoj banci, Delta M...“, kaže Danijela Šever, menadžer za odnose s javnošću Univerziteta BK.

U inostranstvu se diploma ove visoke škole automatski ne nostrifikuje - kao uostalom ni diplome državnih fakulteta, ali se dosada pokazalo da strane škole priznaju oko 90 odsto položenih ispita. Diplomci Univerziteta BK imaju podjednak

ISKUSTVO ZAPADA: Obrazovanje najpropulzivnija delatnost

PRVA PRIVATNA SREDNJA ŠKOLA: Od 400 kandidata, 32 primljena

GIMNAZIJA NEPOZNATI SPONZORI

Jedina privatna gimnazija u Beogradu je Samostalna klasična gimnazija u Novom Beogradu. Dosad je odškolovala tek jednu generaciju maturanata i svi su se upisali na željene fakulteta, pa je to zasad jedini pokazatelj uspešnosti škole.

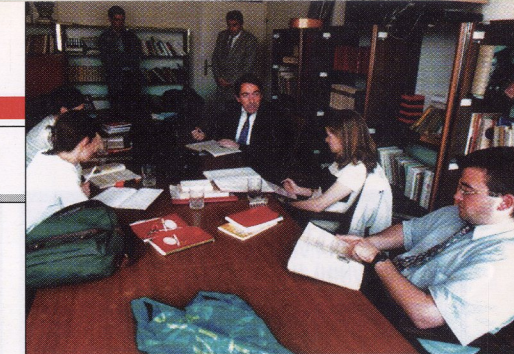
„Poznato je da je gimnazija elitna škola i, nadam se, biće to još dugo. Mi zapravo hoćemo upravo to, da promoviramo elitizam“, iznosi pedagoški credo ove škole direktor Milija Jovanović.

Zanimljivo je da, prema njegovim rečima, ova škola nije profitna. Školarina se ne plaća. „Škola se izdržava od sredstva donatora osnivača. Osnivači ne žele publicitet, reč je o ljudima izuzetne intelektualne i estetske intuicije“, kaže Milija Jovanović.

Đaci se upisuju na osnovu javnog konkursa. Direktor Jovanović kaže da svake godine za upis konkuriše oko 400 šaka, a

status kao i oni koji su završili državne fakulteta, razlika je samo u tome što nemaju prava na uobičajene studentske beneficije, kao što je studentski dom i slično. Na Univerzitetu BK smatraju da to nije u redu, jer su i roditelji njihovih studenata doprinosima učestvovali u finansiranju obrazovanja.

„Cilj nam je da budemo profitna privatna škola, što za sada nije moguće, ali od školarine otplačujemo materijalne troškove. Godišnja školarina je

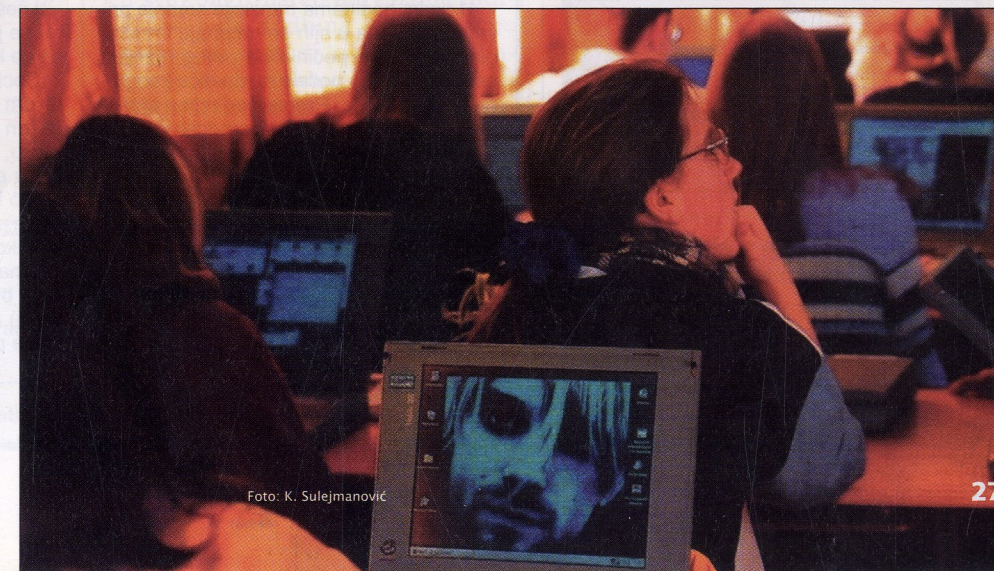
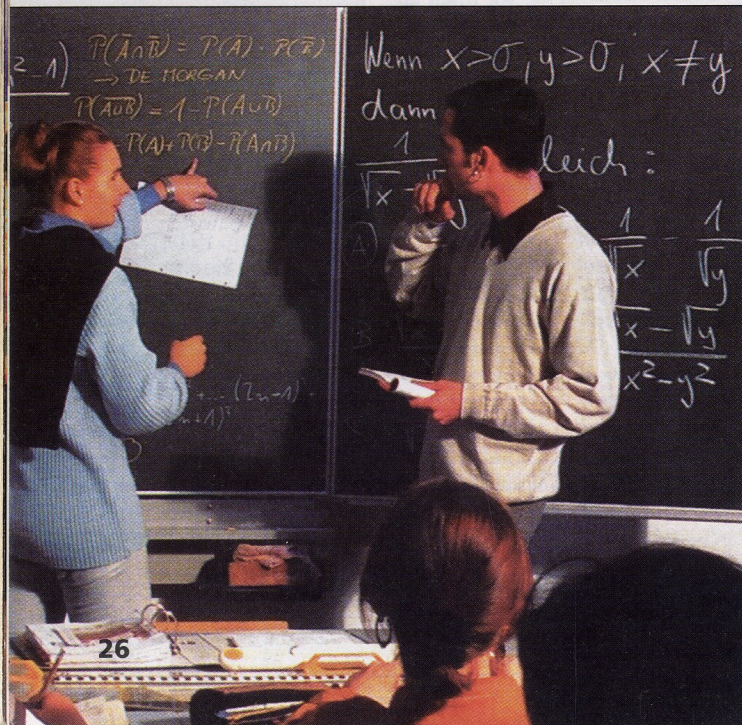
ove godine u prvi razred biće upisana 32 učenika (dva odeljenja po 16 đaka).

Gimnazija je društveno-jezičkog smeru; nastavni plan je isti kao i u drugim gimnazijama, a razlikuje se po fakultativnim predmetima: osnove klasične civilizacije, kulturu ponašanja i kulturu govora, poslovnu kulturu s retorikom, od ove godine uči se i japanska kultura. Pravila ponašanja: za učenike je obavezno odelo i kravata, za devojčice nenaglašena šminka, suknja ne sme da bude iznad kolena, dozvoljeno je nositi pantalone ako je spoljna temperatura ispod 10 stepeni Celzijusa. Učenicima se u školi persira.

Škola ne drži do javnosti i pomalo je obavijena velom misterije, ali se zaobilaznim putem moglo doznati da se, iako se školarina zvanično ne plaća, roditeljima ipak stavlja do znanja da bi izvesna donacija „prema mogućnostima“ bila dobrodošla. Te donacije su nejednake i kreću se od 500 do 2.000 nemačkih maraka.

6.000 nemačkih maraka koje se uplaćuju u ratama i u dinarskoj protivvrednosti“, kaže Danijela Šever. Studenti su mladi ljudi čiji su roditelji privatnici ili stipendisti koji su pronašli sponzora za svoje školovanje, a sponzor može biti i Fondacija BK.

Otpor privatnom obrazovanju, naročito kod nas, prevashodno potiče iz straha da će deca i studenti iz imućnih porodica imati privilegovan položaj. Taj strah nije besmislen i mnoge zemlje nastoje da ga odstrane tako što ▶

PROCENAT BUDŽETSKOG FINANSIRANJA
SREDNJIH I VISOKIH ŠKOLA (PRIVATNIH I
DRŽAVNIH) U NEKIM ZEMALJAMA OECD

SAD	75
Japan	75
Danska	91.9
Holandija	83
Španija	84
Zbirno OECD	85

država predviđa posebne fondove za finansiranje školovanja ugroženih socijalnih ili etničkih grupa. Kod nas je to slučaj s romskom decom. Profesor Dušan Savićević lakonski konstatuje da socijalna neravnopravnost ne počinje u školi, već mnogo ranije: „Pogrešno je borbu za socijalnu pravdu započinjati od obrazovanja“.

Kako će, dakle, izgledati školstvo u Srbiji za deset godina? Vigor Majić predviđa da će bogata elita podstaći osnivanje privatnih škola, tačnije onaj njen deo koji ne bude bio zainteresovan da svoju decu školuje u inostranstvu. Međutim, pošto pomenuta elita neće biti dovoljno kvalifikovana i kompetentna za ovu vrstu delatnosti, predviđaju se brojni promašaji. Stvari bi mogle doći na svoje mesto za 20-30 godina. To je put koji su prošle i druge zemlje.

SRBOLJUB BOGDANOVIĆ

PERCENTUALNA ZASTUPLJENOST
PRIVATNIH VISOKIH ŠKOLA U
POJEDINIM ZEMALJAMA OECD

SAD	35
Japan	60
Holandija	43
Belgija	62
Kanada	0.5
Švedska	nema

ATINA: 30.000
studenata u inostranstvu

GRČKA BEZVREDNE DIPLOME

Uprkos tome što je u Grčkoj mnogo veća potražnja za mestom na Univerzitetu nego ponuda studentskih mesta pod okriljem države, grčki parlament se prošle nedelje nije saglasio sa uvođenjem privatnih univerziteta, pa makar bili i neprofitni.

Uobičajena argumentacija se poziva na pravo na besplatno obrazovanje i obavezu države da ga obezbedi, ali nije malo glasova koji ukazuju a nešto drugo: Procenjuje se da u ovom trenutku u inostranstvu studira oko 30.000 Grka, i da se za te studije odliva neverovatna suma od oko 100 milijardi drahmi, ili oko 580 miliona maraka!

Veliki broj Grka dobija univerzitetsku di-

plomu u Velikoj Britaniji gde „znatno varira kvalitet studija“. Znatno broj mladih Grka studira u balkanskim zemljama čiji se fakulteti smatraju „od srednjih do loših, iako ima i izuzetaka“.

Kritičari privatnih studija u Grčkoj tvrde da prvo treba zavesti red na postojećim državnim univerzitetima i zauzdati privatne radionice za slobodne studije.

Ove „radionice“ tipa više škole, često su u saradnji sa nekim koledžima zvučnog imena iz inostranstva.

Ono što proizvode, međutim, kako ukazuju kritičari, jeste profit za ustanovu i - poplava bezvrednih diploma na tržištu radne snage gladne posla.

SONJA SEIZOVA (BETA)

PATRONAT:
Država
finansira
90 odsto
potreba
privatnih škola

ČEŠKA DRŽAVA PLAĆA SVE

Moto češke tranzicije pod dirigentskom palicom vlade premijera Vaclava Klause „tržišna privreda je lek za sve“ nije delovao lekovito na oblast školstva.

U prvim godinama tranzicije srednje privatne škole - a u njih se računaju i realne gimnazije koje počinju od petog razreda osnovne škole - počele su da niču kao pečurke posle kiše. Prema podacima Ministarstva prosvete, od 2216 srednjih škola u Češkoj, 521 je u privatnim rukama, među njima 46 pripada crkvi.

Uslovi za otvaranje privatne škole bili su veoma liberalni a najprimamljivije je bilo to što je država obavezna da finansira čak 90 odsto potreba privatne škole, dok su državne stopostotno na plećima budžeta. I u slučaju državnih i slučaju privatnih škola, visinu sume iz državne kase određuje broj učenika. S obzirom na to da se školarine u privatnim školama kreću u proseku od 10 do 20 hiljada kruna godišnje (od 500 do

1000 maraka), mnogima je sve mirisalo na dobru zaradu.

Pomoć u izboru budućnosti deteta predstavlja i aktivnost statističkog odeljenja Ministarstva školstva koje odnedavno pravi godišnju listu škola s obzirom na razne kriterijume.

I češko školstvo napeto iščekuje prevremene junske izbore na kojima se očekuje da će kormilo u Češkoj preuzeti levica.

Socijaldemokrate su umirile javnost najavom da računaju na privatne škole kao važan ali nikako osnovni sektor u obrazovanju, a državne dotacije bi trebalo da im budu smanjene sa sadašnjih 90 odsto na 50 do 90 odsto u zavisnosti od uspešnosti škole, a ne linearno kao do sada. Najavljuju, takođe, da će biti više para za hronično siromašnu prosvetu. Manji broj škola trebalo bi da dobije šest (umesto sadašnja četiri) odsto bruto nacionalnog produkta, što je prosek Evropske unije.

DAŠA PAVLOVIĆ (BETA)

HIT LISTA KNJIGA

		DIN
1	LENJIVICA Patrik Beson Paidea, 1998.	50,00
2	ALHEMIČAR Paolo Koeljo Paidea, 1997.	60,00
3	MAGIJA POKRETA Karlos Kastaneda Narodna knjiga, 1998.	60,00
4	STO GODINA SAMOĆE Gabrijel Garsija Markes Narodna knjiga, 1998.	60,00
5	NAJLEPŠE SRPSKE BESEDE Milentije Đorđević Prosveta 1998.	90,00
6	POMOZI SVETU NA SVOJU ŠTETU Efraim Kišon IP „Book marso“, 1997.	120,00
7	MOĆ PODSVESTI Džozef Marfi MANO&MANANA PRESS, 1998.	120,00
8	PONOĆ U VRTU DOBRA I ZLA Džon Berent Narodna knjiga, 1998.	75,00
9	JESTI I MRŠAVITI Džudi Mejzel Narodna knjiga, 1998.	60,00
10	SREĆAN JE KO UME DA VOLI Herman Hese Narodna knjiga, 1998.	35,00
11	OSLOBODIOCI I IZDAJNICI Milovan Danojlić Filip Višnjić, 1998.	65,00
12	MRAK David Albahari Narodna knjiga, 1997.	70,00
13	MONTENEGRO Starling Lorens Narodna knjiga, 1998.	60,00
14	MISLI VELIKANA Miroslav Zdravković IPP „Divit“, 1998.	120,00
15	MUŠKARCI SU SA MARSA, ŽENE SU SA VENERE Džon Grej Ezoterija, 1996.	116,00

Lista je napravljena na osnovu
podataka beogradskih knjižara:

- Knjiga i mi - Cetinjska 6
- Antikvarijat Prosveta - Knez Mihailova

BALET - PREDLOG

LIDIJA
PILIPENKO:
Rusi dolaze

■ **LIDIJA PILIPENKO, direktor baleta Narodnog pozorišta:** Na sceni Narodnog pozorišta, posle dvadeset osam godina, od 16. juna ponovo je na repertoaru predstava koja je vezana za ime velikog koreografa Dimitrija Parliča: „Labudovo jezero“ Petra Iljiča Čajkovskog. Pored naših umetnika, u predstavi učestvuju Tatjana Černobrovkina, jedna od prvih deset svetskih baletskih imena, i Dmitri Zabavurin, gosti iz Rusije, koji kod nas igraju već treći put. Ova predstava je biser u klasičnoj baletskoj literaturi, i mislim da bi, iz više razloga, dužnost svakog velikog ansambla bila da na svom repertoaru ima ovo delo.

KNJIGA - PREDLOG

■ **NENAD MILOŠEVIĆ, književnik:** Knjiga PUT U ROPSTVO - Fridriha fon Hajeka - napisana je pred sam kraj Drugog svetskog rata i predstavlja jednu od najvećih demistifikacija komunizma i utopija dvadesetog veka. Hajek vrednostima kolektivističkih društava suprotstavlja vrednosti društava gde je individua osnova i pokretač svih procesa. Kao jedan od najvećih liberalnih mislilaca dvadesetog veka, on dokazuje staru liberalnu tezu da je u svakom društvu najvažnija individua i da sudbina svake nacije počiva na slobodi te individue. Važno je da individua može da pruži otpor državi koja se ispostavlja samo kao servis za ostvarenje interesa skupine pojedinaca.

NENAD
MILOŠEVIĆ:
Najvažnija
je individua

HIT LISTA FILMOVA

Prvi broj: broj nedelja prikazivanja
Drugi broj: broj gledalaca

1	TITANIK (Titanic) Uloge: Leonardo di Caprio, Kate Winslet Režija: James Cameron	10	498.000
2	TRI PALME ZA DVE BITANGE I RIBICU Uloge: Srđan Todorović, Dubravka Mijatović Režija: Radivoje Andrić	8	226.000
3	SPASITELJ (Savior) uloge: Dennis Quaid, Nataša Ninković režija: Predrag Antonijević	4	75.000
4	DŽEKI BRAUN (Jackie Brown) uloge: Samuel L. Jackson, Robert de Niro režija: Quentin Tarantino	4	54.000
5	ANASTASJA (Anastasia) uloge: Meg Ryan, John Cusack režija: Gary Goldman	6	38.000
6	DIP IMPAKT (Deep impact) uloge: Mimi Leder režija: Morgan Freeman, Tea Leoni	2	25.000
7	FLABER (Flubber) uloge: Robbin Williams, Marcia Gay Harden režija: Les Mayfield	5	22.000
8	SFERA (Sphere) uloge: Sharon Stone, Dustin Hofman režija: Barry Levinson	2	19.000
9	IGRA (Game) uloge: Michael Duglas, Shean Penn režija: David Fincher	3	13.000
10	CRVENI UGAO (Red corner) uloge: Richard Gere, Bai Ling režija: Jon Avnet	4	13.000

distributeri:

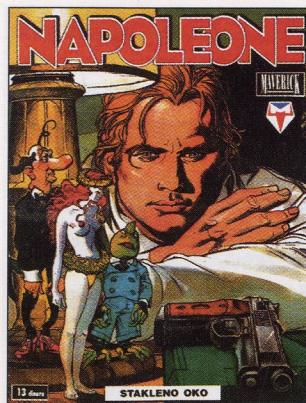
BANDUR

VANS

FIRST PRODUCTION

TUCK

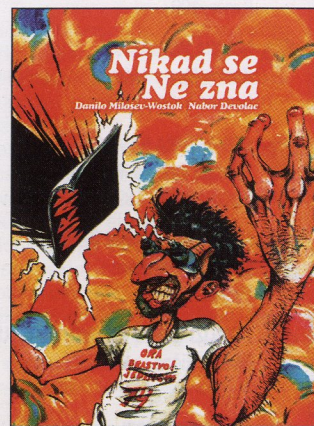
METROFILM

NAPOLEONE: Po mišljenju kritike trenutno najkvalitetniji inostrani strip kod nas

„TREĆI ARGUMENT“: Američki „Heavy metal“ deo stripa Zorana Tucića i Zorana Stefanovića

DANILO MILOŠEV - WOSTOK: Jedan iz generacije crtača alternativnog, istraživačkog, avangardnog stripa koja se nameće i u internacionalnim selekcijama

STRIP

Srbi u „Heavy Metalu“

Domaći autori, alternativni i komercijalni, prelaze kod inostranih izdavača, ili životare po fanzinima u najužem krugu ovisnika

NA kioscima

- **Maverikova izdanja:** „Teks“, „Natan Never“, „Napoleone“ (objavljen po jedan broj), „Alan Ford“ (objavljeno dvadesetak brojeva u dve serije, odnedavno ovaj strip izdaje MN „Pres“ iz Nikšića), „Konan“, „Ekstra totem“ (uglavnom reprize francuskog komičkog stripa), „Free“ (sada engleski dnevni strip, pre francuski albumski - ukupno sedam brojeva), „Meda“ (list za najmlađe, dva broja!)...
- **Horusova izdanja:** „Dilan Dog“ (tri broja za tri godine!), „Marti Misterija“ (jedan broj), „Zagor“ (pet-šest brojeva), „Kapetan Miki“ (tri broja), „Komandant Mark“ (pet brojeva), „Blek“ (četiri broja) etc. Kvalitetan italijanski strip, ali veoma redak
- **Politikina izdanja:** „Asteriks“ (25 brojeva, završena edicija), „Talični Tom“ (15 brojeva, u toku).

Maj 1998. ostaće svakako upamćen u istoriji našeg stripa. U najnovijem broju „Heavy Metala“, sem intervjua s Nilom Gejmanom, tvorcom „Sendmena“ i niza stripova Segure i Ortiza, Oskaribara i Redonda, Risa i Trilja, štampan je i prvi nastavak „Trećeg argumenta“ autorskog tandema Tucić-Stefanović, stripa koji su u formatu albuma, po motivima proze Milorada Pavića, dva Beograđanina objavila u izdanju Orbisa 1995. Reč je o samoj poenti tog stripovskog projekta, pa je verovatno da će, krećući do kraja, američki izdavač u budućnosti objaviti i njegove uvodne i centralne delove, bez sumnje još atraktivnije.

I dok se dva Zorana, Tucić i Stefanović, tako pridružuju Željku Paheku, čiji su fantastični stripovi već posećivali stranice prestižnog časopisa, iz iste kuće, ali u našem izdanju, stiže i vanredni broj „Heavy Metala“, posvećen fantastici, na čijoj naslovnici čita-

mo, na srpskom, oznaku „proleće 1998“. Čovek koji se zove Gigi Marković uspeo je da ovaj najnoviji „Metalov“ proizvod prevede i štampa u Kanadi, te da ga avionom pošalje u „staru domovinu“. Časopis se prodaje kod kolportera u beogradskoj Knez Mihailovoj i u ponekoj specijalizovanoj knjižari, a s obzirom na kvalitet sadržaja i autentičan izgled, nije ni skup (50 dinara!).

Sudeći po tim dvama fenomenalnim slučajevima izgledalo bi da srpski i jugoslovenski strip konačno doživljava renesansu - što će potvrditi i pogled na bilo koji domaći kiosk s novinama. Posle dužeg vremena tamo možete ugledati Konana u punom zamahu sjajne muskulature, Teksa Vile-
ra s obavezanim koltom u desnici, Dilana Doga kako beži s Titanika, Martija Misteriju, detektiva nemogućeg, Alana Forda koji nam stiže iz Crne Gore!

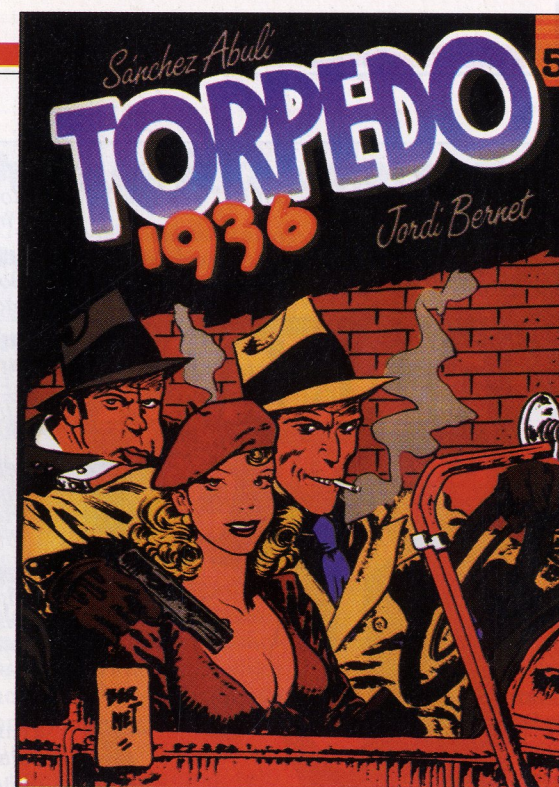
Ovim popularnim junacima komercijalnog narativnog stripa priključuju se i Natan Never i Napoleon, koje je u maju, u inače ambicioznoj produkciji počeo da štampa kraljevački „Maverik“.

Ako svemu tome priključimo i najbolji domaći nedeljnik „Politikin zabavnik“, u kojem se kao kompletni stripovi pojavljuju i Vejnsov i Van Hamov broj „XIII“, Šalanov „Fredo Lombar“, Erzeov „Tintin“... pa potom, „Mikijev zabavnik“ za klince, s Diznijevim likovima, takode i mesečno izdanje „Taličnog Toma“ Morisa i Gošinija istog izdavača (objavljivanja „Asteriks“ prekinuto je posle 25 epizoda, zbog neplaćenih autorskih prava, te, zasada, priče koje je radio sam Uderzo ne možemo videti!) čini se da je strip ponovo među nama - na radost dece i pravih ljubitelja devete umetnosti. Nažalost, situacija je znatno nepovoljnija nego što se čini, a pre svega lošom je čini odsustvo domaćih crtača i scenarista sa scene, iz listova i časopisa, ili pak iz albumske i knjiške produkcije.

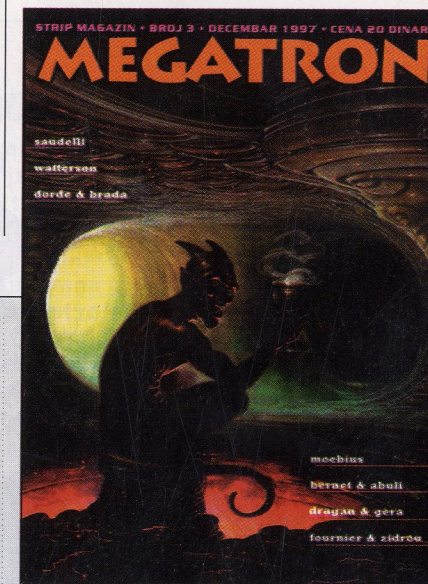
Domaći strip, alternativni koliko i komercijalni, ili napušta ovu zemlju i prelazi kod inostranih izdavača, ili pak životari po fanzinima u najužem krugu „ovisnika“, odnosno, pojavljuje se sa mene na uštap u specijalizovanim, niskotiražnim edicijama kakve su „Striper“ ili „Megatron“, „Patagonija“ ili pak „Lavirint“.

A to je zbilja šteta.

Naime, ako se iole pažljivije osmotri istorija domaće devete umetnosti, videće se da je srpski strip još od sredine četvrte decenije i „Prvog beogra-

PREZIR: Domaći strip bio je vazda prezren i omražen od „visoke kulture“, u više mahova proganjan i dovođen na ivicu propasti. Opstajao je zahvaljujući entuzijazmu i talentu domaćih crtača i ljubavi stripovske publike

da pomiri alternativni i komercijalni strip, pri čemu prednost daje alternativni.

● **Patagonija:** objavljeno je pet brojeva, mahom posvećenih alternativni. Pokretači su

dskog kruga“, s jedne strane patio recentna zbivanja u svetskom stripu, ali i čuvao originalan pristup bivajući vazda prezren i omražen od „visoke kulture“, a u periodu posle Drugog svetskog rata, u više mahova i direktno proganjan i dovođen na ivicu opstanka. Pa ipak, on je nekako opstajao - zahvaljujući entuzijazmu i talentu domaćih crtača i scenarista i ljubavi naše stripovske publike.

„Prvi beogradski krug“ - Lobačev, Kuznjecov, Navojev, Solovjev postavio je temelje avanturističkog i komičnog stripa, ali i visoke standarde, što je rezultiralo i internacionalnim uspehom nekih autora, ali i činjenicom da se radovi ovih i nekih nepomenutih umetnika i danas preštampavaju i s radošću čitaju.

Pedesete godine 20. veka prošle su u nastojanju pojedinih umetnika i redakcija da se strip sačuva i vrati. Posebno će krajem šeste decenije aktivnošću „Dečjih novina“ i Srećka Jovanovića, oko školskog lista istog imena, biti oformljeno jezgro autora koji će obnoviti naše „priče u slikama“. Pedagoške, rodoljubne epizode u stripu Buina, Bogičevića, Radičevića, Veselinovića, Kokana Mitrovića, Atanackovića i Bednjaneca, na straničama edicije „Nikad robom“, a potom i u drugim serijama ovog editora, vratile su nam domaći strip, što je u drugoj polovini sedme decenije izazvalo i pojavu odličnih revija, pre svega posvećenih inostranom narativnom stripu - „Panorama“, „Zenita“, pa „Stripoteke“ kao najboljeg izdanja za strip koje je ovde ikada izlazilo. Stari brojevi tih▶

vršački crtači, scenaristi i entuzijasti - Dima, Wostok, Grabovsky, Atma, Lola, kojima se priključuju drugi, ovašnji i „ondašnji“ alternativci. Poslednji broj stripa „bez reči“, veoma uspešan, zbog loše distribucije nije našao put do čitateljsstva, mada se može s jednakim zadovoljstvom čitati u Grdelici i na Karibima.

● **Krpelj:** fanzin, čijih je pedesetak brojeva objavio Wostok sam. U njemu su česte premijere njegovih radova s Naborom Devolcem, Lolom, Grabovskim etc.

● **Lavirint:** tri broja, između fanzina i ambicioznijeg izdanja. Još relativno neprofilisano izdanje.

ZANIMLJIVA izdanja

- **Nikad se ne zna - strip album** Wostoka i Devolca, izdaje „Vršac lepa varoš“. Izbor najboljih Wostokovih epizoda.
- **Korto Malteze - Pratovalbumi**, do sada objavljeno sedam priča u izdanju „Komune“ koja ima nameru da izda celokupnog Kortu Maltezea. Odlično zamišljena, dobro prevedena i uzorno realizovana edicija. Glavni urednik Zefirino Grasi. Mana - slaba distribucija, visoka cena.
- **Prince Valijant - Fosterovo klasično delo**, do sada izašlo 14 albuma, a pitanje je kada će biti objavljen poslednji 15. zbog „kliničke smrti“ „Marketprinta“.
- **Torpedo - peti album** Abulija i Berneta, niz kratkih, opakih epizoda o Luki Toreliju,

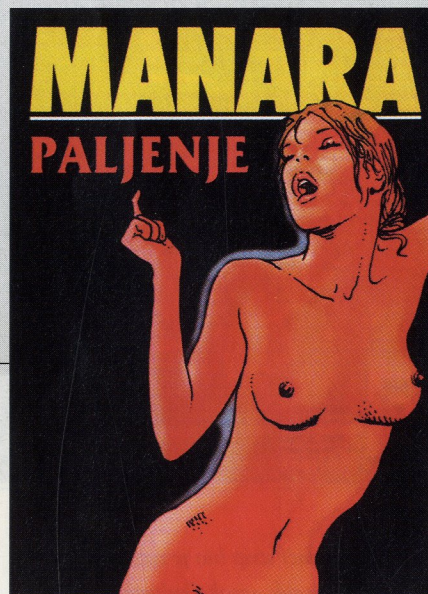
edicija i danas su atrakcija uličnih bukinista i plaćaju se „suvim zlatom“.

Koncem sedamdesetih „Dečje novine“ pokreću reviju „YU strip“, svakako najzaslužniji za prodor jedne nove, još kvalitetnije stripske generacije. Majstorstvo Baneta Kerca, kao neprevaziđenog crtača avanturističkog stripa, pa potom i odlični radovi Željka Paheka, Zorana Janjetova, Dejana Nenadova, Gere Miloševića, zatim i još mladih Darka Perovića, Ano i Nepa, Radovanovića, Tucića, Tovladija punili su stranice ovog relativno dugotrajnog, veoma kvalitetnog mesečnika. Neki od pomenutih crtača i scenarista „preselili“ su se i na stranice „Stripoteke“, odnosno njenih pobočnih edicija, a postali su i rado viđeni gosti u hrvatskim revijama. U času kada je srpski strip kvalitetom i bogatom produkcijom dostigao inostrane uzore, pa su Kerac Slavković, Vukojev, braća Đukić i drugi počeli da crtaju „Tarzana“ po američkoj licenci za naš Forummarketprint (preko stotinu epizoda), osvajajući tržišta Skandinavije, recimo, Jugoslavija se raspala a tržište stripa se suzilo, potom brzo nestao vredan komercijalni strip iz Srbije i ostatka Jugoslavije.

Tokom kriznih devedesetih takav je strip živeo i više životario na stranicama „Trona“, a generacija crtača alternativnog, istraživačkog,

čikaškom gangsteru iz sredine četvrte decenije. Piratsko izdanje!

- **Manara - nekoliko njegovih erotskih albuma** predstavlja „slatkiš“, za ovdašnje ljubitelje stripa i erosa. Možda je najbolji

TRŽIŠTE: Sudeći po brojevima koji se mogu naći kod kolportera, strip kod nas doživljava renesansu

album „Paljenje“ s uobičajenim neskladom odličnog crteža i lošeg scenarija. Piratsko izdanje.

- **Antikviteti - drugi album odabranih stripova** Bojana Redžića, verovatno najboljeg crtača u generaciji devedesetih.
- **Legija nepromotivih - Žarka Paneka**, fantastični stripovi koji se pojavljuju na stranicama „Heavy Metala“, 66 strana prizora „hronikalija četvrtog svetskog rata“, mešavina humora i groteske.
- **Velika moć malog Šninkela - više od 130 strana** epopeje o patuljcima Rosinskog i Van Hama. Odličan, dobro odštampan strip. Piratsko izdanje!
- **Reintegracije dezintegracije - Mebijusovi kratki stripovi i fragmenti**, preko 170 strana iz više od 20 godina Mebijusovog rada. Piratsko izdanje!

avangardnog stripa, počela je da osvaja prostor nalazeći u fanzinima, malotiražnim specijalizovanim edicijama i raritetnim albumima mogućnost da se afirmišu i kako-tako opstanu. Može se reći da su uprkos ekstremno nepovoljnim okolnostima, u času kada su najbolji naši autori klasičnijeg stripa otišli u inostranstvo (Španija, Francuska, SAD, Holandija), ili prešli na ilustracije, slikarstvo, odnosno napustili medij, „istraživači medija“ realizovali niz značajnih ostvarenja, namećući se i u internacionalnim selekcijama.

Istakao bih rad Saše Rakezića (alias Aleksandra Zografa), Danila Miloševa - Wostoka, Grabovskog, Ivane Filipović, Nikole Vitkovića (i grupe Momci, uopšte), Bobana Savića Getoa, Miroljuba Milutinovića Brade, Bojana Redžića, Ivana Grubanova, Saše Mihajlovića...

Ukratko: ukoliko kraljevački „Maverik“ izdrži i ukoliko „Marketprint“ obnovi „Stripoteku“, te komercijalni, kvalitetni strip obnovi produkciju i što je važnije publiku, ima nade da i domaći crtači skloniji modernom, narativnom stripu ponovo „stignu među nas“, a da alternativa stekne još snažniju poziciju od trenutne. Nažalost - kao i stanje u ovoj zemlji i stanje u srpskoj kulturi krajnje je sumnjivo. Stripu nije bolje, nego gore...

V. FUMETI

HUMAN
ČOBEK

GALERIJA

Apsolutno na granici

Akcija „Čovek“ (Human) umetničke asocijacije Apsolutno iz Novog Sada deo je projekta „1995:2000“, čiji je cilj odbrojanje poslednjih pet godina ovog veka i milenijuma.

Obeležavanje linije koja deli Evropu na Istok i Zapad, smisao je akcije „Čovek“. Prema rečima članova grupe Apsolutno, **granična linija ima dugu istoriju** tokom koje se menjala, ali je njen smisao ostao isti. Asocijacija Apsolutno obeležava liniju tako što postavlja saobraćajni znak s natpisom „čovek“ na ničijoj zemlji kod graničnih prelaza onih zemalja koje se nalaze duž nje. Reč „čovek“ ispisuje se na zvaničnim jezicima tih zemalja.

Grupa Apsolutno do sada je postavila znak na granicama između **Nemačke i Poljske**, Nemačke i Češke, Austrije i Češke, Austrije i Slovačke, Austrije i Mađarske, Austrije i Slovenije i Italije i Slovenije. Znak još nije postavljen na norveško-ruskoj, finsko-ruskoj, grčko-albanskoj, grčko-bugarskoj i grčko-turskoj granici.

„ČOVEK“: Granica između istoka i zapada Evrope

Prestupnička umetnost

Jugoslovenska ekstremna umetnička scena poslednje decenije dvadesetog veka predstavljena je retrospektivnom izložbom „Prestupničke forme devedesetih - **postmoderna i avangarda** na kraju dvadesetog veka“ u vršačkoj „Konkordiji“.

Koncipirana je u jedanaest problemskih celina: umetnost i politika, umetnost i arhitektura, fenomenologija slike, telo i besformno, performans: postmoderna i avangarda, slika kao prostorni tekst, transfiguracije ready madea, tekstualnost skulpture, koncept i povratak realnog, tehnolegija, a kao posebna celina predstavljeni su omaži slikaru Filu Filipoviću i konceptualnom umetniku Slavku Matkoviću.

U prostorijama bivše vršačke gimnazije a danas Centra za savremenu kulturu „Konkordija“, bilo je dovoljno mesta da svoje ra-

dove, od kojih su neki visoki i do 350 cm, izloži oko dvadesetak „prestupnika“: Raša Todosijević, Neša Paripović, Radimir Damnjan, Živko Grozdanić, Dragomir Ugren, Ratimir Kulić i drugi.

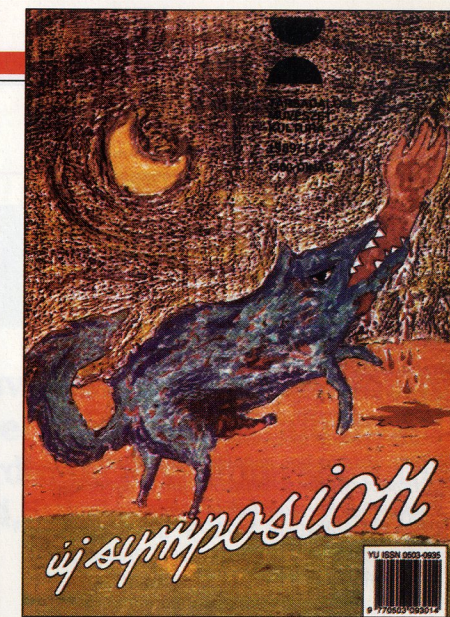
Ješa Denegri, istoričar umetnosti i jedan od autora izložbe, kaže da su predstavljena **delu umetnika koji odstupaju od uobičajenog**, to jest, predstavljaju neku krajnost, odnosno nešto ekstremno u svom domenu, bilo da je reč o slikama, instalacijama, performansima, skulpturama, fotografijama.

U uvodnom tekstu publikacije koja je objavljena povodom izložbe, Denegri kaže da je prestupničko u ovim radovima većinom

SLAVKO MATKOVIĆ: „Ja tako slikam“

implicitno, unutrašnje, suprotstavljeno uklapanju umetnikovog rada u bilo kakve njemu strane koordinate. Smatra da se radikalna umetnost devedesetih samoodržala zahvaljujući čvrsto ukorenjenom modernom i avangardnom nasleđu.

Izložba je otvorena do polovine juna, a kompletna postavka se 2000. godine prenosi u Budimpeštu.

Mladi Nemanjići

Istovremeno sa novim izdanjem „Laguma“, koji je postigao veliki uspeh na francuskom tržištu, za nekoliko dana pojaviće se nova knjiga Svetlane Velmar Janković „Knjiga za Marka“ u izdanju Stubova kulture. U pričama iz ove zbirke predstavljeno je **detinjstvo svih kraljeva** Nemanjića i pojedine surovosti ovog perioda njihovog života. U završnom delu svake priče ukoliko su opisani njihov život i smrt.

„Knjiga za Marka“ ilustrovana je crtežima Vladimira Stankovskog.

SVETLANA VELMAR JANKOVIĆ:
Knjiga o kraljevima

„Mamac“ u Narodnom

Roman „Mamac“ Davida Albaharija, prošlogodišnji dobitnik Ninove nagrade, postavlja se na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu. Miru Erceg, koja je adaptirala i režirala ovaj komad, u „Mamcu“ pre svega zanimna problem umetnika u egzilu. On ne može pobeći **od unutrašnjeg sukoba** koga, s jedne strane, čini prilagodavanje novoj sredini, a s druge sećanja. Za Miru Erceg ovo je i lično pitanje - ona živi i radi u Nemačkoj, a gostovala je kao reditelj u Norveškoj i Belgiji.

Glumačku postavu „Mamac“ čine Ksenija Jovanović, Tihomir Arsić, Branislav Jerinić, Rade Marković i Gojko Baletić. Premijera je predviđena za oktobar.

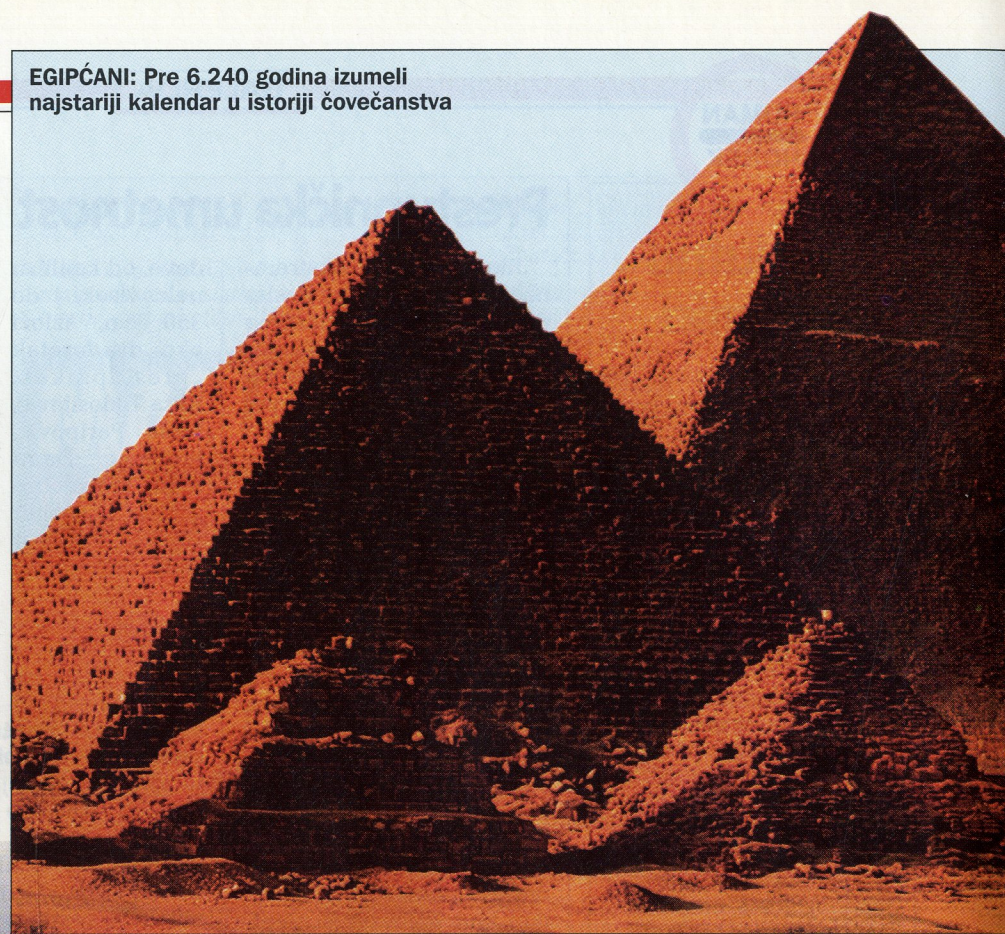
MIRA ERCEG:
Problemi umetnika u egzilu

EGIPĆANI: Pre 6.240 godina izumeli najstariji kalendar u istoriji čovečanstva

Kroćenje večnosti

Osvajanje (merenje), kroćenje vremena, po priznanju istoričara naučnih ideja, odvijalo se sporije i mukotrpnije od osvajanja nepoznatih kontinenata na Zemlji i pronalazačenja novih galaksija u svemiru. Iako je homo sapiens star četvrt milenijuma, arheolozi kažu da je tek kao lovac, još pre 25 hiljada godina, na zvezdanom nebu znao da prepozna zvezdu Severnjaču i sazvežđe Velikog medveda (Velika kola), koja su mu služila kao putokaz prema severu.

Pojavu svetlosti (dana) znao je da poveže s izlaskom Sunca, a dolazak tame (noć) s njegovim zalaskom. Sunce je, dakle, bilo prvi časovnik koji je koristio naš drevni predak, a svetlo i tama (dan i noć) prva mera za koju je znao tumarajući po Africi, Euroaziji i Novom svetu. Bile su mu potrebne još hiljade godina da tu meru usavrši i da se doseti da, na osnovu dužine senki i visine Sunca na nebu, deli dan na prepodne i popodne. Iako je svoj život naučio da prilagođava naizmeničnoj izmeni svetlosti i mraka, tada još nije znao da broji i zapisuje protekle dane i noći. Njegovu tehnologiju činili su: brušeno kamenje, harpuni od kosti, koplja i igle, ribolovačke mreže i udica od kosti, a ekonomiju: lov, ribolov, sakupljanje plodova, semenki i meda.

PRAISTORIJA: Ljudi su svako pojavljivanje Sunca i Meseca obeležavali urezivanjem u drvo

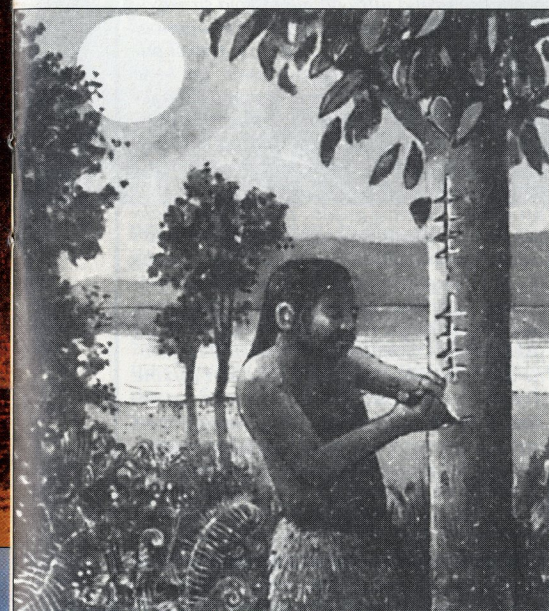

GALILEJEV SAT:
Usavršena verzija časovnika pape Silvestera

MERENJE VREMENA

SJAJ MAČJEG OKA

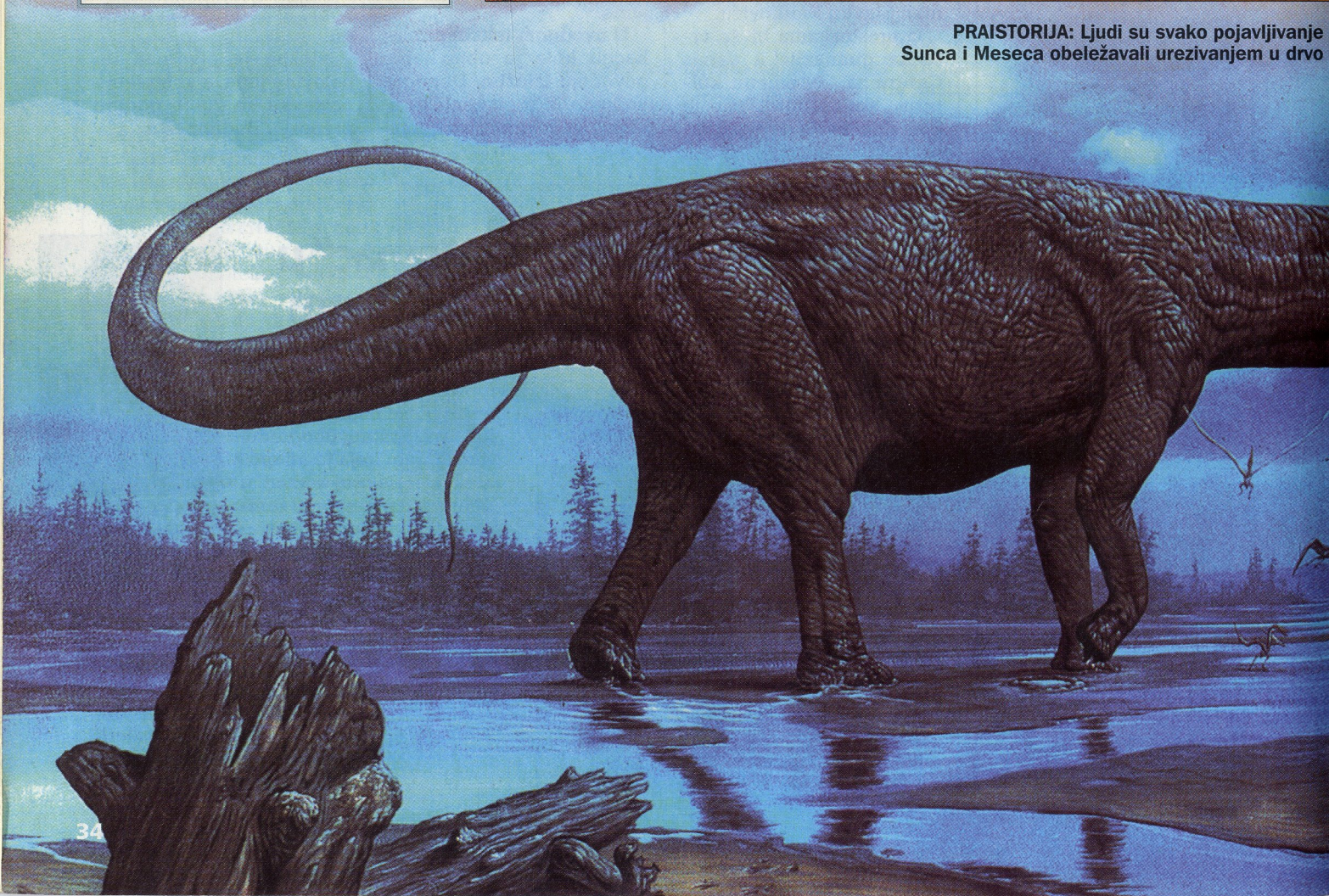
Iako mu je bilo teže da osvaja vreme nego nepoznate kontinente i galaksije, čovek je na kraju drugog milenijuma ipak utvrdio da je vasiona stara 15 milijardi godina, Zemlja 4,6, a da on luta planetom 250.000 godina

Šetajući predgrađem drevnog kineskog grada Nankinga, usamljeni misionar primeti da je zaboravio časovnik, pa upita jednog dečaka koliko je sati. Dečak se odmah izgubi, ali se brzo vrati noseći veliku mačku. Zagledavši joj se u oči, reče bez oklevanja: „Još nije tačno podne“. I bio je u pravu.

Ovaj zapis Šarla Bodelera (Charles Baudelaire), koji astronomi često citi-

raju, duhovita je slika o tome kako su ljudi u dalekim stolicima merili vreme. Danas, na kraju drugog milenijuma, čovečanstvo 700 godina živi s časovnikom i malo ko zna da se, u ne baš davna vremena, doba dana određivalo prema očima mačke, a doba noći po kukurikanju prvih i drugih petlova. Još manje se pitamo otkada i zašto dan traje 24 časa, otkud nedelji▶

tačno 7, a godini 365 dana. Običnu ljudsku radoznalost izuzetno uzbuđuje pitanje kako je čovek izmerio da je svemir star 15 milijardi godina, Zemlja 4,6 milijarde, a da je homo sapiens, s mozgom od 1300 cm³ zapremine, započeo svoju odiseju kroz bespuća prostora i vremena pre 250 hiljada godina.

Oko 25.000 godina pre Hrista, homo sapiens je znao da određuje doba dana po dužini sunčevih senki. Kada se rađa iza mora ili vrha brda, Sunce na severnoj polulopti baca izdužene senke ka zapadu. Kako se Sunce penje ka sredini neba, senke se kraćuju, a najkraće su u podne, kada je na najvišoj tački. Od podne Sunce se postepeno spušta ka zapadu, senke postaju sve izduženije i usmerene prema istoku.

Najveću revoluciju u računanju vremena praistorijski čovek izveo je kada su se pojavili prvi gradovi u Egiptu i Vavilonu i kada je nastala urbana i pisana kultura od 4000. do 3000. godine pre Hrista. Nju je pripremila osnivanje gradova i seoskih zajednica, topljenje metala, otkriće pisma u Vavilonu 3000. godine pre Hrista, otkriće brojeva do 1.000, u Egiptu. Kada su naučili da reckama urezanim u drvo, štap ili kamen označavaju poplavu Nila, pojavu zvezde Sotis (Sirijus) i izlazak punog Meseca, posle dužeg vremena izbrojali su da se pun Mesečev krug po-

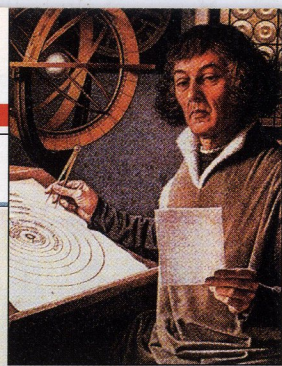
Prirodno vreme

Otkako je počelo merenje vremena, najtačniji časovnici su nebo i Zemlja. Prema njima se navijaju i kontrolišu i najprecizniji časovnici na svetu. Tačno vreme s nebeskog časovnika mogu da očitaju samo astronomi. Ali, sve do 17. stoleća astronomi nisu mnogo marili za precizno vreme. (Iz dnevnika velikog astronoma Ptolomeja vidi se da nijedno zapažanje nije zabeležilo bez greške od četvrt časa).

Čitanje vremena s nebeskog časovnika omogućila je pobeda heliocentrične teorije (Kopernik, Galilej, Bruno i Kepler) u 17. stoleću. Prema njenoj osnovnoj tvrdnji Zemlja se za 24 časa, ravnomernom brzinom, jedanput okrene oko svoje ose (rotacija). To vreme astronomi su uzeli za osnovnu jedinicu vremena i nazvali je „zvezdan dan“. Vreme koje protekne dok Zemlja jednom obiđe oko Sunca astronomi su nazvali tropska ili prirodna godina. Tek u prošlom veku, na osnovu brojnih posmatranja, utvrđeno je da tropska godina traje tačno 365 dana, 5 sati, 48 minuta i 46 sekundi. Prema dužini tropske godine oduvek su se podešavali svi godišnji kalendari sveta.

Zvanično vreme, ili srednji sunčani dan uzima se umesto zvezdanog dana i utvrđuje prema Suncu. On počinje tačno u podne, ali kako je takav početak u javnoj upotrebi pravio zbrku, postignut je međunarodni dogovor da dan počinje od ponoći. Tako je nastao građanski dan.

Pošto se Zemlja, kao lopta, obrće oko Sun-

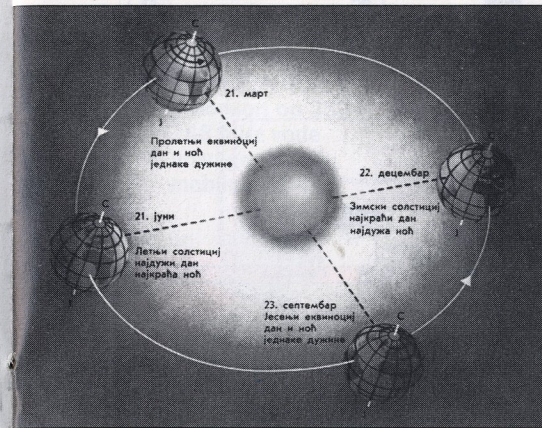

NIKOLA KOPERNIK: Teorija o merenju prirodnog vremena

ca od zapada prema istoku, sva istočnija mesta imaće ranija jutro od mesta koja su zapadnije. Kada je na primer u Beogradu ponoć, u Indokini (istočnija) je jutro, na Aljasci podne, a u Njujorku (zapadno) večer. Da bi se izbeglo da časovnici u različitim mestima jedne zemlje u istom trenutku pokazuju različito vreme, u drugoj polovini prošlog veka dogovoreno je da se zvanično građansko vreme svake zemlje podešava prema mesnom vremenu njenog glavnog grada. Zbog međudržavnih komunikacija i saobraćaja izvršeno je i međunarodno usklađivanje vremena. Godine 1883. dogovoreno je da početni, nulti meridijan bude onaj koji prolazi kroz Astronomsku opservatoriju u Griniču (London), a za usklađivanje vremena utvrđene su 24 časovne zone (svaka obuhvata 15 stepeni dužine Zemljinog ekvatora). Na osnovu toga sve države koje se nalaze na istoj časovnoj zoni imaju isto vreme. Ako se od Griničkog meridijana krene na istok, u svakoj narednoj zoni časovnik treba pomeriti jedan sat napred. Krećući se na zapad od Griniča, u svakoj narednoj zoni časovnik vraćamo unazad za jedan čas. Minute i sekunde i istočno i zapadno od Griniča ostaju iste. Tako je dobijeno svetsko ili zapadnoevropsko vreme.

javljuje na nebu svakih 30 dana, a da se zvezda Sotis (Sirijus), zajedno sa Suncem, pojavljuje oko 19. jula svakih 365 dana. Na osnovu takvih saznanja,

Egipćani su 4240. godine pre Hirsta stvorili najstariji kalendar za koji zna današnje čovečanstvo. Njegovu osnovu činio je lunarni (mesečev) kalendar

PRIRODNO VREME: Dužinu dana i godine određuju Sunce i Zemlja

od 29 i po dana i saznanje da između svake Mesečeve mene protekne 7 dana. Meseci su počinjali pojavom mladog Meseca na nebu što se slavilo kao obnova života i religiozni praznik.

Egipćani su prvi utvrdili da godina ima 365 dana i 6 sati. Njihov kalendar imao je 12 meseci, a meseci su imali naizmenično 29 i 30 dana. Godina se delila na tri perioda od po četiri meseca: prvi - vreme poplava i povlačenja Nila, drugi - vreme setve, a treći - vreme žetve. Kada su uočili da se zvezda Sirijus svake četvrte godine pojavljuje jedan dan kasnije, godine 238. pre Hrista uveli su u svoj kalendar da svaka četvrta godina bude prestupna, sa

366 dana. Tako je nastao najstariji kalendar u istoriji čovečanstva koji je imao sve pojmove današnjih kalendara: dane, nedelje, mesece i godinu.

Današnji kalendari - julijanski i gregorijanski - s kojim čovečanstvo ulazi u treći milenijum - nastali su neznatnim korekcijama izuma drevnih Egipćana starog 6.240 godina.

Kroz celu praistoriju i stari vek drevni narodi, poput Vavilonaca, Grka i brojnih plemena u Africi i Aziji, koristili su razne varijante mesečnih (lunarnih) kalendara, koji su počinjali s mladim Mesecom i označavali četiri Mesečeve faze (mene). Pojavu mladog Meseca zvanično su objavljivali sveštenici kao obnovu života i religiozni praznik, pa se veruje da je od reči „objava“ (grčki, kaleo) i nastao naziv za kalendar.

Egipatski kalendar poslužio je aleksandrijskom astronomu Sosigenu kao osnova za reformisanje starog rimskog kalendara, čija je godina imala najpre 10 meseci i 304 dana, a kasnije 12 meseci i 355 dana. Prva godina novog rimskog kalendara imala je 365 dana, a svaka četvrta bila je prestupna sa 366.

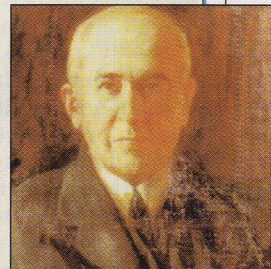
Počinjala je 1. januara 45. godine pre Hrista, a njenih 12 meseci naizmenično su imali 30 i 31 dan, osim februara sa 29 dana, kome je svake četvrte godine dodavan po jedan dan. Već naredne godine, u čast Julija Cezara, inicijatora reforme, peti mesec dobio je ime jul (Julius). U osmoj godini naše ere rimski senat odlučio je da šesti mesec dobije ime avgust u čast imperatora Oktavijana Avgusta. Pošto je ►

Najtačniji kalendar

Najtačniji kalendar koji je ikada sastavljen, ocenjuju svetski astronomi, sačinio je srpski naučnik Milutin Milanković (1879-1958). Godina njegovog kalendara (nazvan „novojulijanski“) ima 365,2422 dana (za samo dve sekunde veća je od prirodne godine, a svaka četvrta je prestupna sa 366 dana). Od godina kojima se završavaju vekovi, po Milankovićevom kalendaru, prestupna je samo ona koja podelom s 9 daje ostatak dva ili šest. Predstojeća 2000. biće prestupna zato što podeljena sa devet daje ostatak dva.

Greška Milankovićevog kalendara od jednog dana, u odnosu na prirodnu godinu, pokazaće se tek nakon 43.500 godina.

Protetkib godina brojni naučnici sveta predlažu da se postojeći gregorijanski kalendar zameni Milankovićevim. Sličnu inicijativu ima svetska Pravoslavna crkva, a razmatraće je na narednom Vaseljskom saboru 2001. godine u Carigradu.

MILUTIN MILANKOVIĆ: Greška od jednog dana za 43.500 godina

ime jul (Julius). U osmoj godini naše ere rimski senat odlučio je da šesti mesec dobije ime avgust u čast imperatora Oktavijana Avgusta. Pošto je ►

Istorija časovnika

Sve do četvrtog veka naše ere moćni Rimljani nisu koristili precizniju podelu dana od podelu na prepodne i popodne. Tek nekoliko stoleća kasnije, dan su delili na jutro, prepodne, popodne i večer. Podne je oglašavano zvaničnim službenik nasred gradskog trga.

Sunčani sat u drugim delovima sveta bio je poznat nekoliko hiljada godina ranije. Pretpostavlja se da je prvi sunčanik bio obična motka pobodena u zemlju. Njegov kazaljku predstavljala je senka na tlu, koja, prema proticanju vremena, kruži oko motke menjajući svoju dužinu. Položaj senke i njena dužina približno određuju doba dana.

Prutić ili motku kasnije su zamenjivali velikim stubom ili obeliskom postavljenim na gradski trg kao javni spomenik. Do njega su Grci i Rimljani slali svoje robove kako bi im doneli izveštaje o dobu dana.

U preistoriji, najviše sunčanik časovnika

imali su Egipćani i Haldejci, a najstariji je pronađen u Vaviloniji i potiče iz 3500. godine pre nove ere. Grcima je prvi sunčanik sačinio glasniti filozof Anaksimandar tek 545. pre Hrista, a Rimljani su ga, tri veka kasnije (oko 243. pre n.e.), doneli iz Egipta.

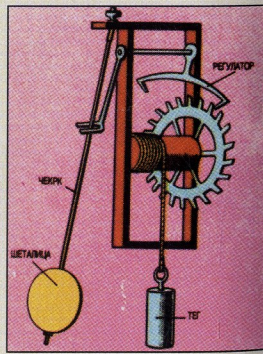
Peščani i vodeni časovnik bili su moderniji mehanizmi od sunčanog i delimično su otklanjali njegove nedostatke (nije pokazivao minute i sekunde, ne može da radi pri oblačnom vremenu i noću). Osnovu za oba časovnika činio je zakon po kome je uvek isto vreme potrebno da iz gornjeg dela u donji istekne ista količina peska ili vode. Taj interval vremena mogao je da bude izvestan broj časova, polučasova ili minuta.

Za vodeni časovnik znali su u Kini još 2.679. godine pre Hrista, a u zapadnoj Evropi koristili su ga pre Cezarevog poboda (58. godine pre n.e.).

Prvi mehanički časovnik u Evropi, s valjkom, konopcem i tegom, konstruisao je u 10. stoleću monah Greber, kasnije slavni papa Silvestar 2. Izum učenog pape radio je na principu derma (čekerka).

Kada se konopac namotan oko cilindra počne odmotavati vučen tegom, on pokreće točak s kazaljkom. Postepeno odmotavanje konopca s tegom regulisao je zadrživač koji je takođe izumeo monah Greber. Papin mehanizam usavršavan je tokom celog srednjeg veka, a u tome su učestvovali najveći naučnici, poput Galileja, Hajgensa, Huka, Boškovića. Tokom tog perioda časovnici su najčešće postavljeni na javnim stubovima i crkvenim tornjevima. Krajem 13. veka svi veći evropski gradovi imali su zanimljive mehaničke javne časovnike: Vestminster (Engleska) 1288, Firenca (Italija) 1300, Kan (Francuska) 1314.

Tačnost toranjskih satova kretala se u intervalu od 20 do 60 minuta na dan, što je u to vreme bilo ravno današnjem atomskom satu.

Časovnik s mehaničkim klatnom izumeo je holandski naučnik Kristijan Hajgens 1657. godine na osnovu studija Galileja Galileja, koji je u sabornoj crkvi u Pizi merio klatenje kandida prema otkucajima svoga pulsa. Satovi s klatnom bili su veoma tačni i grešili su 10 sekundi u 24 časa.

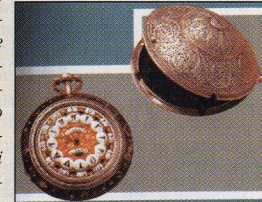
Najveće otkriće u istoriji časovničarstva predstavljaju Hajgensov oscilatorni točkić (zapinjča), spiralna opruga i šetalica s tegom (1674. god.). Njima je zamenjen običan derman dotadašnjih satova, a u industriji satova zadržali su se sve do danas.

Satovi sa šetalicom bili su u tadašnjoj Evropi neverovatna atrakcija, izrađivani su od abonosovog drveta, sedefa, srebra, zlata, dragog kamena. Njihova umetnička i skupocena izrada i tačnost bili su simbol bogatstva i društvenog statusa vlasnika, zbog čega je 1797. godine engleska vlada propisala takse na luksuzne časovnike.

Prve pokretne časovnike koji su se mogli nositi u džepu ili tašni izradio je Nemas Peter Henlajn 1500. u Nirnbergu.

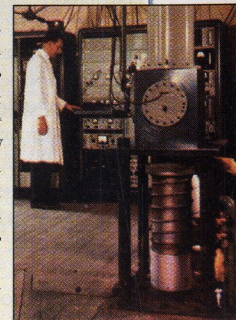
On je tegove stojećih (toranjskih i kućnih) satova zamenio brojnim točkićima od gvožđa i izumom fascini-rao naučnu javnost. Ovi satovi imali su jajast oblik, pa su ih zbog toga nazivali „nirnberška jaja“.

Kvarcni sat je istinska revolucija u istoriji časovničarstva. On je 1930. prekinuo višestoletnu dominaciju časovnika s mehaničkim klatnom. Mehaničko klatno zamenjeno je kristalom kvarca koji pod naponom struje mehanički vibrira (oscilira, treperi). Pošto kvarcni oscilatori imaju više od 20 milijardi treptaja u sekundi, preciznost ovih časovnika bila je tridesetih godina 10 milisekundi na dan, danas ovakvi časovnici ne prave grešku veću od jedne sekunde u 2.500 godina.

Zabvaljujući razvoju tehnike sečenja tankih kvarcnih rezonatora i proizvodnji minijaturnih električnih baterija, kvarcni satovi su od 1970. godine ušli u najširu upotrebu kao javni časovnici, budilnici i ručni satovi. Danas bezmalo svaki građanin ima neku vrstu kvarcnog sata.

Atomski časovnici poslednja su generacija najpreciznijih naprava za merenje vremena. Počeli su da se proizvode 1949. godine, nakon otkrića atomske energije. Osnova njihovog rada je mlaz atoma cezijuma koji ima izuzetno stabilnu frekvenciju, pa se zovu i cezijumski časovnici. Od 1960. godine razvoj ovih najpreciznijih mehanizama ide u dva pravca - masovne komercijalne proizvodnje i centara u kojima se postiže vrhunska preciznost (liče na složene laboratorije). U najbolje atomske časovnike ubraja se sat u Fizičko-tehničkom institutu u Braunšvajgu (Nemačka). Njegova moguća greška je 1 sekunda za milion godina. Smatra se da je to apsolutni vremenski standard.

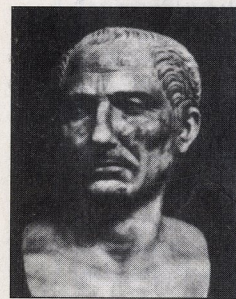

Julijanski kalendar bio je u upotrebi sve do kraja 16. veka i za to vreme crkvi je predstavljao velike probleme, jer je njegova godina bila duža od kalendara prirodne (tropske) godine za 11 minuta i 14 sekundi (za 128 godina jedan dan). Ta razlika je u 16. veku iznosila 10 dana, što je pomeralo datum Vaskrsa. Stoga je papa Grgur 13. tražio reformu julijanskog kalendara i 24. februara 1582. proglasio za zvanični crkveni kalendar projekat italijanskog matematičara Luidija Lilija (1520-1576). Kalendar je po papi dobio ime gregorijanski, veoma brzo prihvatio ga je gotovo ceo svet, a Srbi su ga usvojili, sa zakašnjenjem od 3 stoleća, tek 1919. godine. Njegova godina ima 365 dana, prestupna je svaka četvrta, osim godina kojima se završavaju vekovi. Svaki četvrti vek završava se prestupnom godinom (1600, 2000, 2400). Grčki od jednog dana u odnosu na prirodnu (tropsku) godinu, gregorijanski kalendar imaće svake 3000. godine.

Svi kalendari, drevni i savremeni, nemaju samo svoje dane, mesece i godine već imaju i datume od kada, po njima, počinje računanje vremena. To su najčešće istorijski zarez koji se tiču legende o nastanku naroda, mitske ili istorijske ličnosti, ili prelomnog istorijskog događaja. Takav zarez ili datum, odabran i zvanično usvojen za početak brojanja godina, nazvan je erom.

Era u kojoj živimo zove se hrišćanska, a ustanovio je rimski kaluder Dionisije Mali u šestom veku. On je predložio da se vreme - era - računa od rođenja Isusa Hrista i da se zove hrišćanska ili naša era. Za datum Hristovog rođenja uzeo je 532. godinu od 248. godine Dioklecijanove ere. Taj predlog crkva je prihvatila dva veka kasnije odbacujući

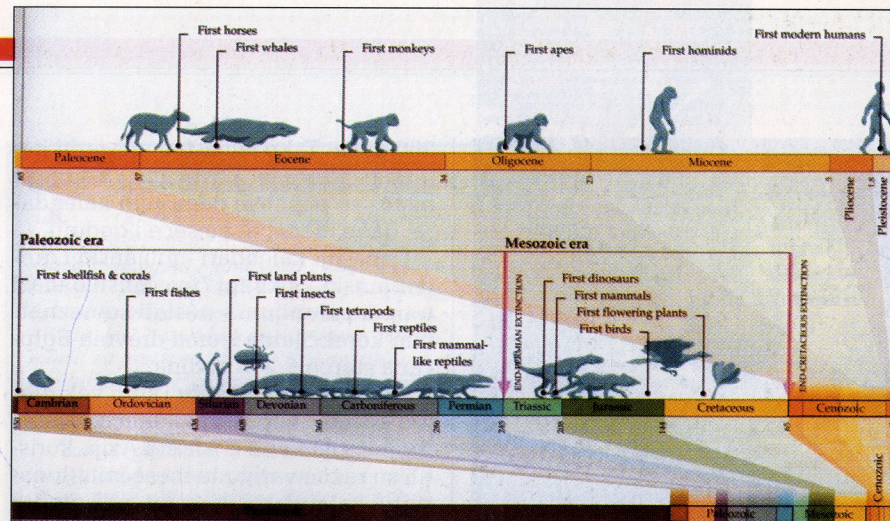

CEZAR: Inicijator Julijanskog kalendara

hvatio ga je gotovo ceo svet, a Srbi su ga usvojili, sa zakašnjenjem od 3 stoleća, tek 1919. godine. Njegova godina ima 365 dana, prestupna je svaka četvrta, osim godina kojima se završavaju vekovi. Svaki četvrti vek završava se prestupnom godinom (1600, 2000, 2400). Grčki od jednog dana u odnosu na prirodnu (tropsku) godinu, gregorijanski kalendar imaće svake 3000. godine.

Svi kalendari, drevni i savremeni, nemaju samo svoje dane, mesece i godine već imaju i datume od kada, po njima, počinje računanje vremena. To su najčešće istorijski zarez koji se tiču legende o nastanku naroda, mitske ili istorijske ličnosti, ili prelomnog istorijskog događaja. Takav zarez ili datum, odabran i zvanično usvojen za početak brojanja godina, nazvan je erom.

Era u kojoj živimo zove se hrišćanska, a ustanovio je rimski kaluder Dionisije Mali u šestom veku. On je predložio da se vreme - era - računa od rođenja Isusa Hrista i da se zove hrišćanska ili naša era. Za datum Hristovog rođenja uzeo je 532. godinu od 248. godine Dioklecijanove ere. Taj predlog crkva je prihvatila dva veka kasnije odbacujući

Pomoću radioaktivnih časovnika izmerena je starost Zemlje i živog sveta

dotad važeću Dioklecijanovu eru, koja je započela danom proglašenja Dioklecijana za imperatora (29. avgust 284. godine pre Hrista). Godinu rođenja Hrista, koju je proizvoljno odredio Dionisije Mali, odbacila je savremena nauka i prihvatila da je Isus rođen 4-6. godine pre n. e. Evidentiranje godina po hrišćanskoj eri u 10. veku prihvata rimski

papa; od 15. veka sva crkvena, a od 17. veka i sva naučna i državna dokumenta nose datum „od rođenja Hrista“.

Više hiljada godina čovek je usavršavao svoj kalendar i druge mere da bi merio i računao vreme unapred - vreme koje dolazi. Relativno skorije počeo je da meri vreme unazad - vreme koje je prošlo. Kako je utvrđeno da su skeleti i skulpture Lepenskog vira stari 7000. godina? Na osnovu čega znamo da je sarkofag egipatskog faraona star 4000 godina, a vulkanska stena sa Rogoza kod Novog Pazara očvrsla pre 28 miliona godina?

Starost ovih predmeta i lokaliteta - tzv. arheološko vreme i geološko vreme, savremena nauka već utvrđuje pomoću radioaktivnih časovnika. Suština ovih merača prošlog vremena sastoji se u osobinama radioaktivnih elemenata (izotopa) i vremena njihovog poluraspada. Za utvrđivanje starosti stena i Zemlje koristi se uran, a za utvrđivanje predmeta organskog porekla radiouglenik - ¹⁴C. Poluvreme njihovog raspada je vreme za koje se njihovo zračenje smanjuje za polovinu. Vreme poluraspada urana je 4,5 milijarde godina, a radiouglenika 5.730 godina. Mereći aktivnost ovih elemenata u stenama ili ostacima biljaka i životinja, naučnici mogu da utvrde vreme njihove starosti. Metodom radiouglenika može se utvrditi starost drveta, uglja, kosti, ljuštura mekušaca od 1.000 do 50.000 godina.

Pomoću radioaktivnih časovnika (uran i drugi radioaktivni izotopi) naučnici su izračunali da je od Velikog praska, iz koga je nastao Svemir, proteklo 15 milijardi godina, a da je Zemlja, kolevka čovečanstva, stara 4,6 milijardi godina.

DRAGAN MOJOVIĆ

Podešavanje časovnika

Antički Rimljani i Grci slali su svoje robove do prvog trga sa sunčanim časovnikom da im donesu izveštaj o tačnom vremenu.

Do pre stotina godina tačno vreme (sat, minut, sekunda) emitovano je s opservatorija u vidu svetlosnih ili zvučnih signala, prema čemu je svako mogao da uporedi vreme na svom časovniku.

Godine 1910. vreme se počelo prenositi preko radija, i to sa Afjelove kule u Parizu. Dve godine kasnije, formiran je Međunarodni biro za vreme sa sedištem u Pariskoj opservatoriji, odakle su se preko Međunarodne službe vremena i radija širom sveta slali signali o tačnom vremenu.

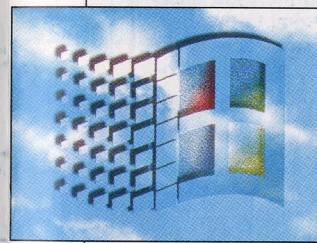
Od 1. januara 1972. informacije o tačnom vremenu prenose se pomoću svih vrsta telekomunikacija: radija, TV mreže, satelita... kao koordinirano svetsko vreme (Universal Time Coordinated, UTC). Njegovu osnovu čini Međunarodno atomsko vreme - TAI koje pomoću atomskih časovnika meri Internacionalni biro za vreme u Parizu.

Međunarodno atomsko vreme iz Pariza preuzima, čuva i usklađuje u Jugoslaviji Savezni zavod za mere i dragocene metale u Beogradu. U toj ustanovi nalazi se atomski (cezijumski) sat koji danas predstavlja jugoslovenski etalon sekunde. Tačnost ovog časovnika redovno se upoređuje i koriguje sa signalima iz mreže radiopredajnika LORAN-C, kao i signalima satelitskog navigacionog sistema GPS. Sa atomskog časovnika iz Saveznog zavoda za mere tačno vreme preuzima i emituje TV Beograd pomoću kvarcnog časovnika (CAQA).

INTEL-ovi novi mobil PENTIUM II procesori od 233 u 266 MHz vode novu generaciju mobilnih PC-a.

WINDOWS 98 VEĆ SREDINOM JUNA
Windows 98 instaliran u računarima možda će se u maloprodaji moći kupiti čitavu nedelju pre zvaničnog pojavljivanja na tržištu 25. juna, kazali su prodavci.

„BLUETOOTH“
Industrijski konzorcijum koji vode IBM, INTEL, NOKIA i TOSHIBA prikazali su bežičnu tehnologiju, dizajniranu tako da olakša i pojednostavi prenos podataka koje koriste noutbuk računari i personalni digitalni pomoćnici time što će eliminirati potrebu za bežičnim modemima i kablovima. Ova tehnologija, će biti dostupna na komercijalnom tržištu u drugoj polovini 1999. godine.

EVROPLJANIN e-mail

evrodesk@
dnevнитеlegraf.com

Hakeru tri godine uslovno

Argentinac koji je upao u kompjuterski sistem Pentagona priznao je krivicu pod optužbom za krađu na saveznom sudu.

Dvadesetčetvorogodišnji Ardita dobrovoljno je došao u Sjedinjene Države iz Buenos Ajresa poštujući nagodbu koja je ugovorena prošlog decembra. Prema tom dogovoru, Ardita je dobio tri godine uslovno i treba da plati kaznu od 5.000 američkih dolara.

U leto 1995. godine službenici Pentagona otkrili su upade u izvestan broj vojnih kompjuterskih sistema koji sadrže osetljive informacije o vladi-

nom istraživanju satelita, radijacije i energije. Ušli su u trag ovoj aktivnosti pronalazivši da je Ardita upao u kompjuterski sistem kroz argentinsku telefonsku mrežu i koristio je da bi dospao do Harvarda, odakle je upao u sistem Pentagona.

„Tužioci su napravili elektronski profil uljeza na osnovu ključnih i specifičnih imena koja je koristio. Ovaj profil poslužio je da se podigne nalog za kompjutersko prisluškivanje - prvi koji je dobijen za ispitivanje komunikacija putem kompjuterske mreže“, rekao je Donald Stern, američki tužilac u Masačusetsu.

HP-ov top noutbuk

OMNIBOOK 4100 noutbuk obezbeđuje korisnicima jake performanse i kompaktniji je i pogodniji za nošenje od bilo kog ranije. To je jedan od najboljih noutbuk PC-a koji uključuje i displej od 14 inča,

INTEL-ov mobil procesor, HARD disk od 4,6 GB ili 6,4 GB, NeoMagic Graph 128xD multimedijalni akcelerator, 24x CD-ROM. Svi dodatni moduli mogu se menjati u toku rada.

Najbolja radna stanica u klasi

Kada vam je potrebno brzo multiprocesiranje, snaga radne stanice, maksimalna nadogradnja i mogućnost proširenja, dobro rešenje je Kompakova (Compaq) profesionalna radna stanica 8000. Unutar kućišta je kombinacija inovativne arhitekture, velikog kapaciteta skladištenja podataka i memorije i velika procesorska snaga. U stvari, mogu se instalirati neverovatna tri gigabajta radne memorije,

daleko više od konkurencije. Kompakova radna stanica idealna je za sofisticirane simulacije, trodimenzionalnu animaciju i kompleksna naučna izračunavanja.

- Karakteristike i pogodnosti:
- Platforma vindous NT
 - Do četiri pentijum procesora na 200 MHz
 - Matroks milenijum II, ili grafička karta dajmond fajer GL 4000
 - Do tri gigabajta radne

NOVA ERA

Mali "bag", velika briga

Hiljade kompjutera pretaće da funkcioniše 1. januara 2000. jer će prikazati 2000. godinu ili kao 1900. ili kao beznačajne dve nule (00).

Y2K ili „bag“ milenijuma - tako je nazvan problem koji će nastati u računarima 2000. godine - potiče od prečica koje su koristili programeri sedamdesetih i osamdesetih godina, pokušavajući da uštede tada dragocenu memoriju kompjutera skraćivanjem datuma na poslednje dve cifre.

Ukoliko se kompjuteri ne reprogramiraju, posledice će biti porazne. Eksperti kažu da bi „bag“ mogao da zatvori kompanije, zaustavi komunikacije i da berze dovede do kraha. Uprkos svim naporima, mnoge državne službe i privatne korporacije veoma su zabrinute jer kompjuterski sistemi neće biti očišćeni od „baga“ pre 31. 12. 1999. godine.

- memorije (SDRAM)
- Integrirani ultra vaid SCSI kontroler (40 MB/S)
 - Dva GB, četiri GB ili opciono 9 GB ultra SCSI hard disk.

PRIPREMILO: D. ZDRAVKOVIĆ

MEDICINA

Prirodno, ali ne prija

Znojenje nogu može se trajno odstraniti jedino hirurškom intervencijom - presecanjem gangliona

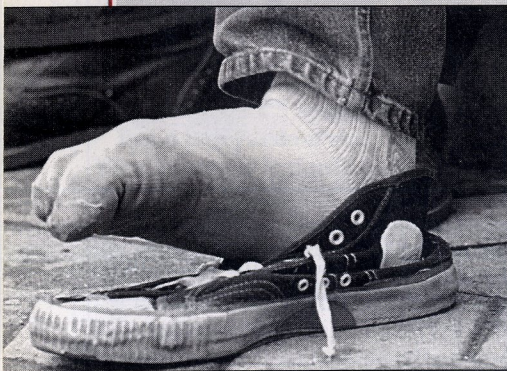
Ako u prepunom vozu zateknete čoveka koji sa ležerno ispruženim nogama sedi sam u kupeu, pomislite:

- a) da je snagator koji se silom izborio za komfor
- b) da je zakupio ceo kupe da bi putovao na miru
- c) da mu noge smrdje

Sva tri odgovora su tačna. Prve dve solucije se brzo rešavaju, odnosno re-

VODA

● **PROSEČAN ČOVEK** koji obavlja lak posao u umerenom podneblju gubi gotovo dva i po litra vode dnevno. Od toga, oko jedan litar odstranjuje se fekalijama, gotovo pola litra iz pluća, blizu litra i četvrt sa mokraćom i približno tri četvrtine litre preko kože. Čak i čovek koji se odmara gubi više od trideset grama vode preko kože svakog sata. Dok Evropljanin koji obavlja poslove sedeći troši samo oko dva i po litra vode dnevno, rudar može da izgubi 6,5 litara u jednoj smeni, a Indijanc koji radi na suncu ponekad mora da nadoknadi oko 10 litara. Maksimalni mogući dnevni gubitak do sada zabeležen iznosi oko 25 litara. Osoba teška 75 kilograma poseduje 35 do 40 litara vode u svom telu i polovina ove količine gubiće se i nadoknađivati svakih deset dana. Žena u sebi ima manje vode nego muškarac iste težine. To se objašnjava činjenicom što ona raspolaže većom količinom masnoća, a sva masna tkiva imaju nizak sadržaj vode.

tko dešavaju. Treća dotičnog „samca“ prati za ceo život.

Znojenje nogu je neprijatna pojava, koja ugrožava prvo onog čije se noge znoje, ali neprijatnosti imaju i osobe iz njegovog neposrednog okruženja.

Funkcije znojnih žlezda reguliše vegetativni nervni sistem. Pojačano znojenje se javlja tamo gde je ovih žlezda najviše - na dlanovima, tabanima, pod pazuhom i u predelu genitalija.

Znojenje je savršeno prirodna pojava. Na taj način telo se oslobađa toplote proizvedene pojačanom aktivnošću. Sam znoj je bistra, bezmirisna tečnost. Ukoliko se prilikom znojenja pojave i neprijatni mirisi bromhidrozis, sasvim je izvesno da na to utiču i neki drugi faktori-gljivice, bakterije ili raspadnute oročale ćelije. Dok nama karakteristični miris znoja smeta, u nekim drugim kulturama on ima erotsko značenje.

Znojenje je povezano sa emocijama. Kada ste ljuti ili uznemireni, jače se znojite. Izaziva ga i temperatura jer se na taj način telo rashlađuje. Povremeno znojenje izaziva i hormonska neravnoteženost, kada je koža čas suva, čas vlažna.

Klasičan slučaj je menopauza kod žene ili kod muškaraca sa rakom prostate koji se leči estrogenima. Znojenje izazivaju i neka hrana (kafa) ili lekovi (jaka doza morfijuma protiv bolova). Hladan znoj prethodi srčanom udaru. Slično se dešava i kod morske bolesti. Dijabetičari koji uzimaju insulin mogu da se orose hladnim znojem kada im šećer naglo opadne.

Inače, znojenje nije zabrinjavajuća pojava. Centar svih znojnih žlezda je vegetativni nervni sistem, tako da se određeni deo tela (noge, na primer) ne može lečiti uzimanjem pilule ili nekim drugim sredstvima koja će samo na to delovati. Postoje drugi, lokalni načini za smirivanje ove neprijatne pojave, koja bi trebalo, ali ne mora da se leči.

SLADANA POPOVIĆ

PREPORUKA:
Noge prati sapunom više puta dnevno. Sušiti ih dečjim puderom

PREVENTIVA

● **ZNOJENJE NOGU** bi trebalo, ali ne mora da se leči. Ipak, neka preventiva, makar higijenske mere, treba da se preduzme kako bi barem olakšala problem. Dr Jovan Lalošević, dermatolog, preporučuje neke od njih: Mora da se vodi računa o vrsti obuće. Gumena obuća, patike i cipele sa veštačkim đonom ne dolaze u obzir. U toplim danima obuća mora da bude što više otvorena, a zimi treba nositi končane ili vunene čarape koje upijaju znoj. Noge treba da se peru dezodorantskim sapunima nekoliko puta dnevno i da se suše različitim praškovima. U obzir dolazi i običan dečji puder. Sve ovo ne daje pacijentu neke velike nade da će znojenje prestati, ali mu bar olakšava život.

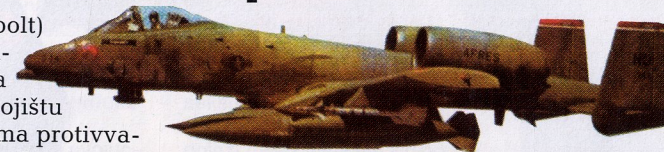
LEČENJE

● **POSTOJE DVA SREDSTVA** lokalnog lečenja znojenja nogu. Jedna je formalin, rastvor za mazanje, a drugi je aluminijum-florid, efikasan metalni derivat, koji se nešto slabije koristi jer često izaziva alergiju. Najnoviji metod je takozvana jontoforeza kada se prilikom kupanja u kadu dodaje mala količina struje koja utiče na lučenja lojnih žlezda. Važno je znati da je dejstvo svih ovih metoda relativno kratkotrajno, jer se nijednom od njih žlezde ne uništavaju. Uz higijenska i ostala lečenja smiruju se neprijatni mirisi, a ostaje samo znoj. Trajno lečenje i prestanak znojenja postiže se samo operacijom. Ganglion, proširenje koje se nalazi na nervnim vlaknima na vegetativnom nervnom sistemu, prvo se lokalizuje, a zatim jednim potezom preseče. Ganglion se nalazi u predelu krsta i slabine. U tom trenutku dešava se drastična promena, znoj istog trenutka prestaje. Hirurška intervencija je jedino, garantovano efikasno sredstvo u lečenju.

Foto: P. Mitić

Sporo leti - brzo puca

A-10 (tanderbolt) napravljen je tako da preživi na savremenom bojištu prepunom sistema protivvazdušne odbrane. Pilota, sistem komande i rezervoare za gorivo štiti oklop od titanijuma, navodno otporan na pogotke topovskih granata do 23 mm. Motori su postavljeni na repu, slično kao na putničkom avionu DC-9. Ideja je bila da se što više razmaknu, kako pogodak u jedan motor ne bi onеспособio i drugi. Dva široko postavljena vertikalna repa obrazuju kutiju koja do određene granice smanjuje infracrveni odraz motora, tako da raketa koja se navodi na toplotni izvor (motor) aviona A-10 može da ga prati samo ako mu se približava sa zadnje strane. A-10A može da se vrati u bazu i u slučaju da izgubi jedan motor, pola krila ili repa. Ako mu strada hidrauli-

A-10: Prespor za protivavionsku artiljeriju

ka i pilot nije u stanju da izvuče stajni trap, A-10 sleće na tri tačke: na dva točka, koja nisu u potpunosti uvučena u gondole na krilima, i na top koji se nalazi u nosu ispod pilotske kabine. Takva zaštita ipak nije bila dovoljna tokom rata u Zalivu gde je PVO iračke vojske, prema nekim izveštajima, uspeo da obori 6 aviona A-10. Poznato je i da je protivavionska artiljerija Vojske RS pogodila jedan tanderbolt II. Granata od 40 mm, ispaljena iz topa bofors L70, raznela je motor jednog A-10 i nije poznato da li se taj avion vratio u bazu.

Neuništivi helikopter

Osnovna ideja prilikom pravljenja helikoptera Mi-24 bila je da može da posluži kao jurišni helikopter koji će velikom brzinom u velikoj formaciji da se probije kroz teritoriju NATO i iskrca vojnike u dubinu neprijateljske teritorije.

Kasnije se, međutim, pokazalo da je podjednako uspešan u lokalnim konfliktima zbog svoje „žilavosti“, odnosno jakog oklopa zbog koga ga je teško oboriti, i velike vatrene moći.

Veliku brzinu daju mu motori preuzeti od neuporedivo većeg teretnog helikoptera Mil Mi-8 i krila na bokovima koja pri brzom letu rasterećuju rotor tako što sa 25 odsto doprinose sili uzgona (poput aviona). Ista krila, međutim, donekle smanjuju manevarsku sposobnost helikoptera prilikom manjih brzina i lebdjenja.

Kasniji modeli D i E imaju izmenjen prednji deo trupa: stepenasto postav-

Mi-24: Sada i u naoružanju MUP Srbije

ljene kabine za pilota i strelca ispod kojih se, zaštićeni snažnim oklopom, nalaze navigacioni i nišanski uređaji.

Helikopter se odlično pokazao u Avganistanu. **Srpski borci u Bosni i Hrvatskoj svedoče** da su na hrvatske helikoptere tog tipa ispaljivali čitave doboše granata iz protivavionskih topova bez ikakvog efekta.

Mi-24 odgovoran je i za promenu topografske karte Čečenije na kojoj je danas ucrtano mnogo manje naseljenih mesta nego pre rata.

U Zalivskom ratu jedan Mil Mi-24 oborio je raketom sajdvinder američki avion F-4 fantom. Jedini problem, ukoliko se izuzme problem ruske industrije u samoj proizvodnji letelice, jeste u tome što po ispaljivanju raketa

AT-2 i AT-9 pilot mora do samog pogotka da drži kočnicu nišana na cilju.

Nekoliko takvih helikoptera nalazi se nedavno u sastavu snaga MUP Srbije.

Skrivena reklama

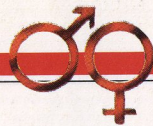
Tokom poslednje dve godine, Pentagon je, da bi pomogao proizvođačima bojeve opreme, potrošio **5,2 miliona dolara na reklamiranje** američkog oružja. Na prvi pogled, pomenuti iznos je začuđujuće nizak ako se zna da ta grana industrije zarađuje milijarde dolara. Reč je, naime, samo o troškovima izlaganja na sajmovima oružja i aeromitinzi-

F-16: Pentagon se izveštio u smanjivanju troškova reklame

ma svuda po svetu, koje plaća američka vojska, a ne proizvođači. Razlog zbog koga ta cifra nije viša jeste vešt pravno-poreski manevar planera u Pentagonu. Oni prave raspored programa obuke stranih armija tako da se oni izvode u isto vreme kada se održavaju i pomenute izložbe. Jasno je da se tokom takvih obuka reklamira američko oružje, ali ti troškovi ne ulaze u završni obračun. Slično je i s američkim trupama raspoređenim svuda po svetu, koje negde u vreme izložbi predstavljaju oružje i vojnu opremu na primer, kolegama iz oružanih snaga drugih zemalja sa kojima su zajedno na terenu. Isto tako, preleti aviona na aeromitinge vode se kao borbena obuka. Tako račun za marketing oružja koji Pentagon na kraju fiskalne godine pokaže poreskim obveznicima i nije veliki. Evo šta je američka vojska planirala za ovu godinu:

DOGADAJ	ORUŽJE	CENA
Avio-šou, Singapur	lovci F-16C,F-15C F-15E,tanker KC-135 patrolni avion P-3	\$ 750.000
Avio-šou, Čile	helikopteri AH-64D CH-47D, UH-60H	
Santiago (FIDE 98)	jurišni avion A-10 transportni avioni C-27 C-130,F-16C/D,F/A-18D KC-135, izviđački avion OC-135	\$700.000
Avio-šou, Berlin (ILA 98)	F-16C/D, F-15E C-130E, F/A-18 UH-60, AH-64A	\$600.000

Gej BRAK

U Danskoj, gde je registrovano partnerstvo najduže u praksi, do januara 1996. registrovano je 2.083 istopolnih parova, od čega se 17 procenata kasnije razvelo, a 219 veza se završilo smrću jednog od partnera. Muških parova je bilo 1449, a ženskih 634. Ženski su se pokazali kao nestabilni, pošto je zabeleženo 23 posto razvoda, u odnosu na 14 posto kod muških parova.

Gej PRAZNIK

Medjunarodni dan gej muškaraca i lezbijki je 27. jun i obeležava pobunu koja je 1969. godine izbila u gej kafetu Stonewall u Grinič Vilidžu u Njujorku. Osam policajaca je, u sprezi sa mafijom koja je uglavnom drzala gej lokale, došla u uobičajenu raciju sa skupljanjem reketa. Prisutnih dve stotine gej muskaraca, od čega oko 50 transvestita odbilo je da pokaze isprave i da da novac. Zatim su pružili i fizički otpor policiji koja se zabarikadirala u kafe. Ubrzo je stigla specijalna jedinica policije za suzbijanje nereda, koja se obično koristila za crnačke pobune u Harlemu. Gej momcima pridružile su se i lezbijke, studenti, umetnici i ostali gnevni Njujorčani i ubrzo je čitav kraj bio polupan i u plamenu. Sukobi su sporadično trajali tri dana, nakon čega se policija povukla.

HOMOSEKSUALIZAM

Dozvolite da imam dete

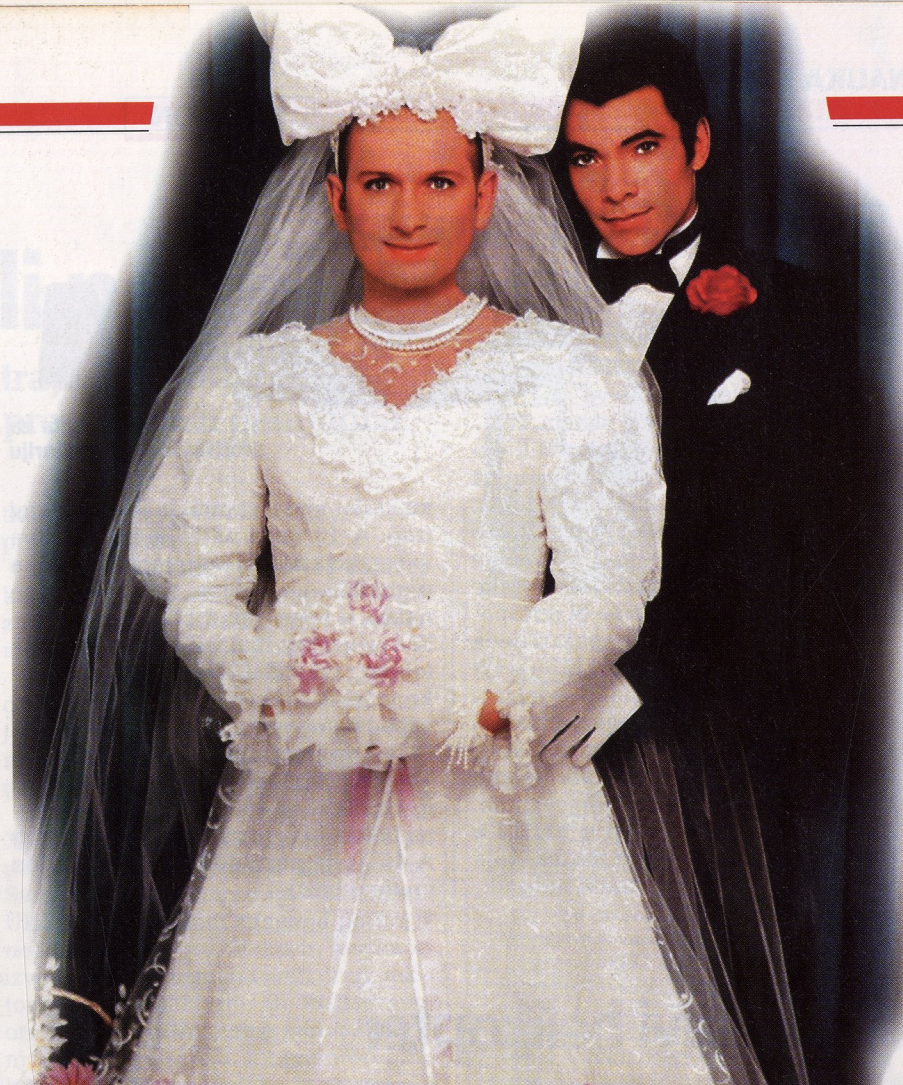
Usred rata, 1994. godine, ukinut je zakon o kriminalizaciji homoseksualnosti. Prošle godine homoseksualna i lezbijska udruženja uputila su pismo saveznom parlamentu i zatražila izmene zakonskog uređenja braka i porodice

Jednog mirnog nedeljnog popodneva pre petnaest godina, četrdesetogodišnjak, šetač po parku u niškoj tvrđavi, izvukao je pištolj i bez vidljivog razloga, sa nekoliko metaka, ubio čoveka koji je sa prijateljem hodao desetak metara ispred njega.

„Pozvali su me da veštačim u sluča-

ju,” kaže za „Evropljanin” Maksim Šternić, neuropsihijatar. „Ispostavilo se da je ubica, nekada davno, u vojsci na neki način stekao nadimak Peško. Petnaest godina kasnije prepoznao je u parku jednog od vojnika iz svoje jedinice. Nisu komunicirali. Hodali su, svako svojim poslom, kada se ubijeni

mašio rukom za zadnjicu da se počese, čovek iza njega je shvatio ovo kao provokaciju, izvadio pistolj i ubio ga.” „Homofobija je ovde neverovatna”, kaže Dejan Nebriđić, predsednik domaćeg gej lobija Arkadija. „Čovek ovde lakše podnese da ga nabeđiš da je ubica nego da je peder.”

SVADBA: Ovakvi prizori mogući su u Danskoj, Holandiji, Švedskoj, Norveškoj i Islandu

Gej TEORIJE

Svetska zdravstvena organizacija skinula je homoseksualnost sa liste devijacija, na kojoj se nalazila u društvu sa nekrofilijom, gerontofilijom, pedofilijom...

Ovo je rezultat duge evolucije teorije o nastanku homoseksualnosti kod čoveka u psihologiji i psihijatriji.

„Homoseksualnost je bila žigosana kao perversija, nešto nemoralno i monstrozno,” kaže za „Evropljanin” dr Zarko Trebješanin. „Prvi veliki napredak u domenu zaista naučnog pogleda na homoseksualnost nastao je sa Frojdom i psihoanalizom. To je tada sigurno bilo neuporedivo revolucionarnije nego što je danas isključenje homoseksualnosti iz klasifikacije „poremećaja”, pošto su tada predrasude bile izuzetno jake.

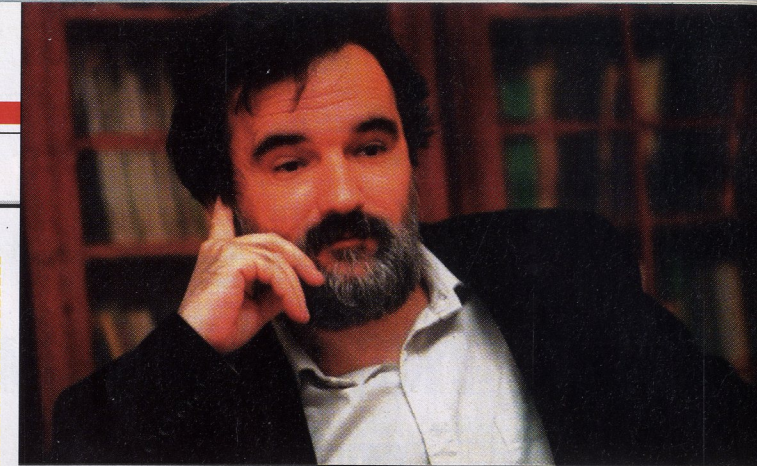
Frojd je to prosto pokušao objektivno da definiše kao skretanje u odnosu na seksualni objekat. Dakle, umesto uobičajenog, heteroseksualnog objekta,

dolazi do skretanja na homoseksualni i on je to pokušao da objasni regresijom na homoseksualnu komponentu infantilne seksualnosti, i da do toga dolazi usled inverzije Edipovog kompleksa. Konkretno, dečak se identifikuje sa majkom i bira za seksualni objekat svog oca, a docnije osobe istog pola.

Postoji čitav spektar teorija o homoseksualnosti, ali se one mogu grubo podeliti u dve osnovne grupe. Jedna grupa su biološke teorije, a druga su socijalne, kulturološke.

Biološke na razne načine, preko genetskog nasledja, genskih abelacija ili preko hormonskih poremećaja, nastoje da dokažu kako su u nastanku homoseksualnosti ključni upravo ovi, biološki, nasledni činioci i, docnije, hormonski sastav, lučenje pojedinih hormona.

Sa druge strane su socijalne ili kulturološke teorije, koje bi

ŽARKO TREBJEŠANIN: Homoseksualnot - inverzija Edipovog kompleksa

zapravo htele da homoseksualnost objasne samo kao proizvod određene kulture, i onda tu navode dokaze da u nekim kulturama ima daleko više, a u nekim drugim manje homoseksualaca, a pretpostavlja se da su ljudi biološki više ili manje isti. Bave se i dokazivanjem povećanja broja homoseksualaca sa promenama društvene klime, gde je sigurno da se nisu desile neke genetske promene.”

„Savremene biološke teorije ukazuju na to da su homoseksualci urodjeni, biološki predod-

redjeni da to budu,” kaže prof. dr Slobodan Jakulić. „Najpre je dokazano da svi odrasli ljudi poseduju i muške i ženske hormone. Po jednoj hipotezi, u ranom embrionalnom razvoju, usled promene nekih moždanih struktura, viškom estrogenih hormona dolazi do pojave homoseksualnosti. Teorija je jos nedovoljno proverena. Medjutim, bilo da su oni genetski ili hormonski predisponirani, to savremena psihijatrija tek treba da otkrije, činjenica je da je homoseksualnost urodjena.”

Trinaestog januara 1991. godine, u Beogradu je održana osnivačka skupština Grupe za afirmaciju gej/lezbijkih ljudskih prava (kasnije preformulisano u gej i lezbijki lobi) Arkadija. Početkom 1995. godine, iz ove organizacije izdvojio se Labris, grupa za promociju lezbijkih prava. Aktivnosti Arkadije i kasnije Labrisa, nakon jedne javne tribine u Domu omladine u Beogradu, povodom svetskog praznika gej muškaraca i lezbijki, uglavnom su se svodile na gostovanja i intervjue malobrojnih aktivista u lokalnim novinama i gej/lezbijkim stranicama nekih specijalističkih časopisa zanemarljive čitanosti, te pojedinačne proteste zbog političke zloupotrebe homoseksualnosti u vidu reakcija objavljivanih u nezavisnim medijima.

Patrijarhalnost našeg društva i homofobija teško da mogu da se uzmu kao osno-

ŽAN-POL GOTJE: Jedan od najpoznatijih kreatora ne skriva svoju homoseksualnost

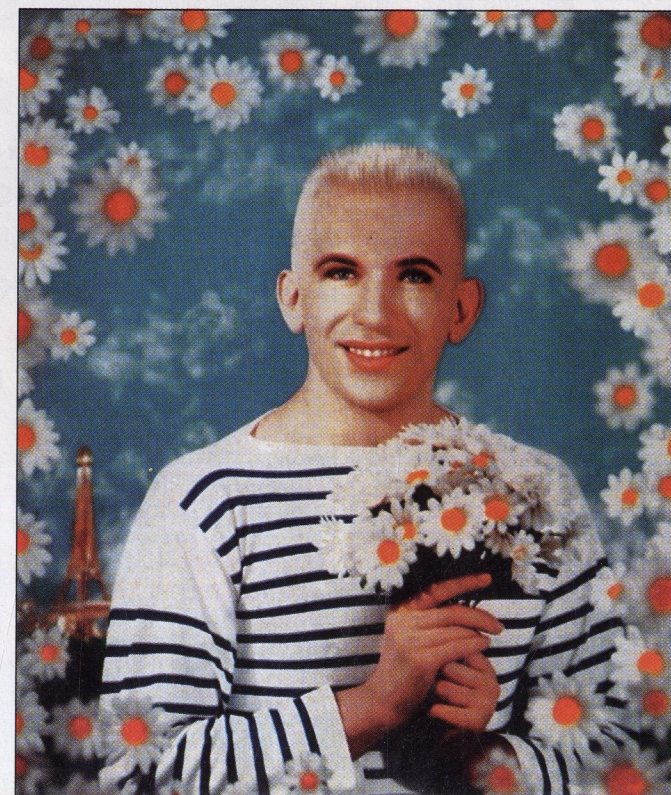
vni argumenti za mali broj deklarisanih homoseksualaca koji bi se aktivno borili za svoja prava. Zapadna društva, u doba pionirskih početaka organizovanja i prvih napora u afirmaciji homoseksualne egzistencije, bila su i mnogo patrijarhalnija i homofobnija

od našeg, a danas već u inostranstvu postoje relativno jaki i organizovani pokreti kao mogući uzori i podrška za akciju.

Na ličnom planu, coming out (iznošenje homoseksualne orijentacije u javnost), i inače traumatičan čin, ostavlja počinioca, nemoćnog da predvidi reakciju porodice, pre svega roditelja, u situaciji da samostalno obezbedi egzistenciju, a to je ovde najčešće naučna fantastika.

„U mojoj porodici ako gledamo neki film i pojave se dve devojke koje počnu da se ljube ili rade nešto slično, mama i tata odmah počnu da komeantarišu: ‘Šta je ovo, menjaj program’, a ja pomislilim: ‘Ne daj Bože da znaju’”, priča Vera, aktivista Labrisa.

Jedan od osnivačkih ciljeva Arkadij” bio je dekriminalizacija homoseksualnosti. Naime, po stavu 3 člana 110 starog krivičnog zakonika Srbije, homoseksualni odnos između dva muškarca bio je okarakterisan kao protivprirodni blud, kažnjiv zatvorskom kaznom u trajanju od godinu dana. Nije ▶

Da li ste za legalizaciju homoseksualnog braka

DA

MIROSLAV PROKOPIJEVIĆ

Četrdesetogodišnji viši savetnik Instituta za evropske studije. Objavio nekoliko knjiga i naučnih radova u zemlji i svetu. Miroslav Prokopijević jedan je od retkih domaćih stručnjaka koji se bavi ekonomijom i filozofijom primenjenom na politiku

Seksualna preferenca svakog čoveka jedna je od onih preferenci koje zavise od pojedinca, od njegovog ličnog nahodeња. Tu slobodu seksualnog izbora priznavala su sva društva sem komunističkih, koja su po uzoru na Rusiju iz perioda 1917-1920. kažnjavala i osuđivala seksualno nepodobne. Dakle, u slobodnom društvu jednaku slobodu trebalo bi da imaju i homoseksualci i heteroseksualci, i oni koji su pobornici samo seksa udvoje i svingeri.

Šta će pojedinac izabrati, to je njegova stvar, ali kako će ga društvo prihvatiti, zavisi od različitih kulturnih i političkih miljea. Ako homoseksualci žele da stupaju u brak, ne vidim zašto bi im se to zabranjivalo. Savremena društva, poput švedskog ili holandskog, odavno su prih-

vatala takvu soluciju kao neminovnu. U Americi, doduše, postoji izvestan otpor vojske, ali samo je pitanje vremena kada će se to definitivno dozvoliti.

Ako decu usvajaju bračni parovi koji takođe mogu biti „ovakvi“ i „onakvi“, ne vidim razlog zašto se i homoseksualnim parovima ne bi dozvolilo da učine to isto, naravno, ako ispunjavaju druge neophodne us-

love za usvajanje deteta. Seksualno opredeljenje na kraju 20. veka ne može biti jedini kontraargument.

Još su u staroj Grčkoj moralne slobode

čoveka bile daleko veće nego sad. Naravno, posle toga je nastupio period terorizma hrišćanskih šizmi i totalitarnih društava koja su homoseksualno opredeljenje smatrala neprirodnim.

Jednaku slobodu trebalo bi da imaju i homoseksualci i heteroseksualci

NE

ŽELJKO RAŽNATOVIĆ ARKAN

Četrdesetšestogodišnji biznismen, otac devetoro dece. Od 1991. godine osnivač i komandant Srpske dobrovoljačke garde. Vlasnik je FK „Obilić“. Oženjen je estradnom umetnicom Svetlanom Cecom Ražnatović

Ne poznajem nijednog homoseksualca, a ako i prođem pored nekog, ne primećujem ga. Inače, čuo sam da ih u Beogradu ima mnogo.

Ako bismo na legalizaciju braka između homoseksualaca gledali iz ugla demokratije koja treba da se razvija i kod nas, možda nešto takvo i treba da postoji, ali ja se ni u kom slučaju ne mogu složiti s tim.

Brak između dve žene ili dva muškarca direktno je protiv Boga i protiv prirode. Posebno je nedolično da dvoje, odnosno dve žene ili dva muškarca, u takvom odnosu usvoje dete.

Dve žene, od kojih je jedna mama a druga tata, ne bi mogle pravilno da ga vaspitavaju. Ono bi raslo onako kako mu ne priliči i kako je po svim normama nepravilno. Ne shvatam

zašto je uopšte potrebna legalizacija takve veze, odnosno šta njima znači brak. Ako nešto hoće da rade, onda neka to rade sami za sebe, u svojoj kući. I ako bih posle svega, takvu vrstu veze prihvatio, usvajanje deteta ne bih nikako mislim da to ne bi trebalo dopustiti.

Da bi dete izraslo u normalnog čoveka, ono mora da ima oba roditelja, znači majku i oca, naravno različitog pola. Kako bi se razvijalo dete koje ima dve majke ili dva oca koji ga zajedno vaspitavaju? Pa, ono ne bi moglo normalno da raste.

U svakom slučaju, ne mogu da prihvatim homoseksualni brak, ni usvajanje deteta kao produkt veze te vrste, jer mislim da je legalizacija takvog odnosa štetna za zdravlje jedne nacije.

Brak između dve žene ili između dva muškarca direktno je protiv Boga i protiv prirode

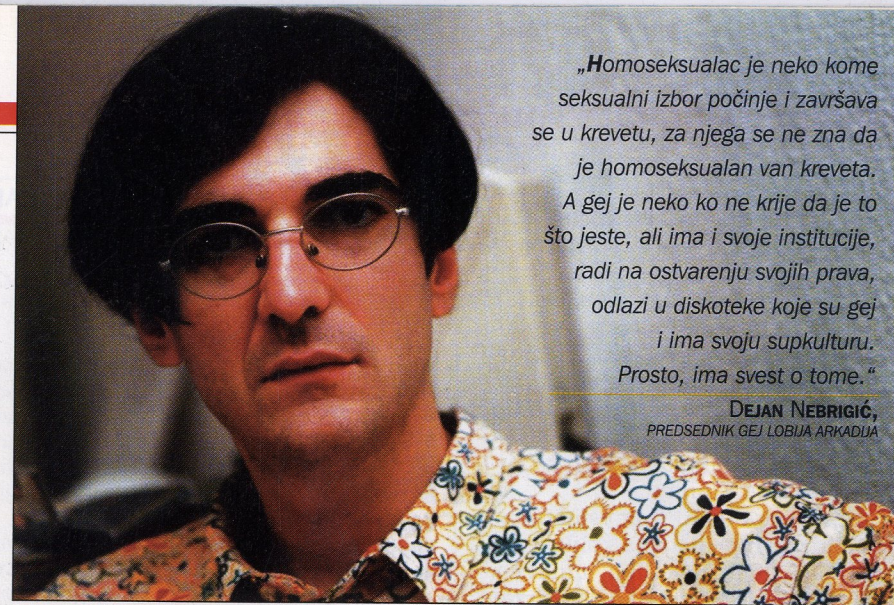
zabeleženo da je iko ikad osuđen, čak ni optužen po ovom zakonu, ali je on postojao kao sredstvo pritiska na političke neprijatelje vlasti unutar sistema, koji su gej. Lezbijski odnos se u zakonu nije pominjao.

Ove odredbe su misteriozno nestale iz Krivičnog zakonika 1994. godine.

„Usred rata, devedeset četvrte godine, skinut je zakon o kriminalizaciji homoseksualnosti,“ kaže Lepa Mladenović, osnivač Labrisa. „Mi smo bili potpuno zatečeni, za to uopšte nismo lobirali. Dobro je što je zakon ukinut, ali zašto je ukinut, ko ga je ukinuo, nemamo pojma. Nismo neko vreme ni znali da je to uopšte predmet razgovora. I to smo saznali tek preko pravničkih veza, pa smo temu mi gurnuli u novine, pošto to niko nije ni objavio.“

I tako je homoseksualni snošaj kao takav postao legalan. Pa opet, u slučaju zavodjenja maloletnika, donja granica starosti za heteroseksualnu varijantu je 16 godina, dok se za homoseksualni akt još nalazi na 18. Tako je gotovo svuda na Zapadu. Pre tri godine u Britaniji je zabeležena ogromna gej kampanja, koja je uključivala i demonstracije 20.000 homoseksualaca, upravo oko ovog pitanja, samo što

HOMOFBIJA: Čovek ovde lakše podnese da ga nabeđiš da je ubica nego da je peder

„Homoseksualac je neko kome seksualni izbor počinje i završava se u krevetu, za njeđa se ne zna da je homoseksualan van kreveta. A gej je neko ko ne krije da je to što jeste, ali ima i svoje institucije, radi na ostvarenju svojih prava, odlazi u diskoteke koje su gej i ima svoju supkulturu. Prosto, ima svest o tome.“

DEJAN NEBRIGIĆ, PREDSEDNIK GEJ LOBIJA ARKADIJA

je tamo granica homoseksualne „maloletnosti“ bila 21 godina starosti.

Prošle godine Arkadija i Labris uputili su pismo saveznom parlamentu, u kojem traže izmene zakonskog uređenja braka i porodice, a ovih dana Labris podnosi i prvu od nekoliko grupa predloga izmena zakona SR Jugoslavije. U osnovi, reč je o dve stvari. Prva je uvođenje homofobnih diskriminacija u krivični zakon pod krivična dela. Drugi zahtev je mnogo interesantniji.

„Volela bih da imam dete,“ kaže Maja, lezbijka koja živi u SAD, ali često obilazi Beograd. „Ali, za to moram da budem s nekom, jer nisam spremna sama da ga podižem. Uostalom, moram i finansijski da budem stabilna.“

Dušan Maljković, saradnik na projektu kampanje protiv homofobije Fonda za humanitarno pravo i Arkadije, nešto je određeniji:

„Želim da usvojim malu kćerkicu Japanku koja će se zvati Anais, po mojoj omiljenoj spisateljici Anais Nin. A sin će mi biti melez i zvaće se Henri po Henriju Mileru. Možda usvojim i treću devojčicu - to moram još da vidim sa svojim ljubav-

„ADVOKAT“: Jedan broj američkog nedeljnika za homoseksualce posvećen je njihovom radu u policiji

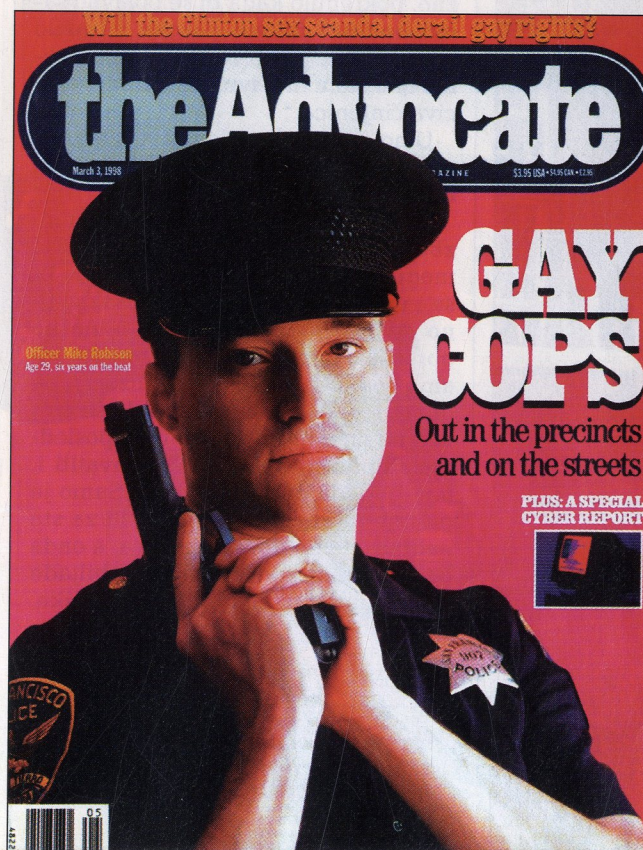
vníkom - koja će se zvati Džun, da tako postignemo taj trovagao. Naravno, ovo je sve ispoetizovano, ali ja stvarno veoma želim decu i verujem da ću ih jednoga dana imati.“

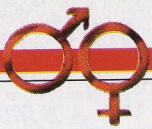
Prva zemlja u kojoj je zakonski uvedeno „registrovano partnerstvo“ bila je Danska (1989), a pratile su je Holandija i Norveška (1993), Švedska (1996) i Island (1996).

Zakoni ovih zemalja razlikuju se u nijansama, ali im je zajedničko da legalizuju porodičnu zajednicu koja partnerima donosi sva prava kakva i brak, dakle nasledjivanje imovine, ostvarivanje zdravstvenog osiguranja preko zaposlenog člana i slično, osim: prava na usvojenje, crkvenog ▶

Gej ISTRAŽIVANJE

Ni u jednoj instituciji Jugoslavije, stare ili nove, nisu rađena nikakva istraživanja o zastupljenosti seksualnih orijentacija u domaćem stanovništvu. Medjutim, iskustva takvih istraživanja u svetu govore da je zastupljenost u suštini približno jednaka svuda, osim tamo gde ne postoje ni nagoveštaji slobode misli, odnosno u duboko primitivnim državama sveta. Dakle, ako za primer uzmemo istraživanja Alfreda Kinsija, čuvenog američkog seksologa, radjena na impozantnim uzorcima od 12.000 ljudi, sa veoma adekvatno sročnim anketnim pitanjima („Da li ste nakon osamnaeste godine doživljavali homoseksualne orgazme u periodu ne kraćem od tri godine?“), dalo bi se pretpostaviti da ovde, kao i svuda, ima preko trideset posto muških osoba koje imaju takva iskustva i nešto ispod trideset posto žena. Nova istraživanja govore da je svaka deseta žena lezbijka ili ima i homoseksualne porive, a da je kod muškaraca taj broj i nešto veći. Gej osoba (koje i žive tim načinom života) u društvima sličnim našem ima 2-3 posto među muškarcima i 1-2 posto među ženama.

venčanja i besplatnih bolničkih usluga za vestačko oplodjenje. Evropska zajednica je izdala preporuku svojim članicama i onima koji imaju aspiracije na članstvo da usvoje zakone koji će garantovati što šira prava homoseksualcima. EZ u ovom slučaju ima moć samo da savetuje, ali može i da ne primi novu članicu i navede kao jedan od razloga i ovo pitanje, kao što se to desilo sa Kiprom.

„Bez obzira na to što mislimo da je Zapadna Evropa bogzna koliko razvijena, sem onih nekoliko, uglavnom skandinavskih zemalja, ostale države stoje vrlo loše u pogledu gej i lezbijских prava“, kaže Lepa Mladenović. „Na primer, Italija ili Portugalija. Tamo su još diskriminacija, mržnja, pa i nasilje prilično rasprostranjeni. Kada je ta preporuka donesena, sve televizije zemalja kojih se to ticalo napravile su neke posebne emisije tim povodom, što je gej muškarcima i lezbijkama predstavljalo ogromno olakšanje.“

Ovakva porodična zajednica legalizovala je nešto što je kod nas još uvek „nelegalno“.

„Pravna situacija kod nas je apsurdna,“ kaže Andrej, 46-godišnji gej intelektualac iz Beograda. „Legalizova-

VOJSKA: Nakon što otkriju njihov gej identitet homoseksualce iz VJ otpuštaju sa dijagnozom „psihički poremećaj“

ni su seksualni odnosi, ali ti ne dozvoljavaju brak koji podrazumeva neki emotivni i intelektualni odnos između dva partnera. Dakle, upućen si samo na seks.“

Institucije slične ovim evropskim primerima postoje pod imenom „domaće patnerstvo“ u još nekoliko gradova SAD, kao što su Njujork, San Francisko, Mineapolis, Ajova Siti, En Arbor i u nekoliko okruga. Nijedna država u celini nije prihvatila ovu instituciju. Na Havajima, međutim, tri homoseksualna para tužila su Ministarstvo zdravlja zbog odbijanja da ih

Gej KNJIGE

Beletristike sa gej tematikom ovde nema. Roman Dejana Nebrigića „Pariz-Njujork: porodična analiza“, objavljen je u nastavcima u novosadskom literarnom časopisu „Szmposion“, ali samo na mađarskom, dok je dnevničke beleške beogradskog gej intelektualca pod pseudonimom Boris Davidović, „Serbian diaries“ objavila najveća britanska gej izdavačka kuća, na engleskom. Izdata su (takodje u Novom Sadu) dva broja komercijalnog muškog gej časopisa, ali je izdanje ugašeno.

poveže brakom, i dobila su spor, što se uzima kao presedan od kojeg gej i lezbijске zajednice u SAD mnogo očekuju.

Kod nas, „Labris“ upravo radi na predlogu zakona o dodeli svih ovih prava, uključujući i ona koja se tiču usvajanja dece.

Mirjana Wagner, advokat Centra za ženske studije, kaže:

„Usvajanje ovih zakona ići će veoma teško, pošto je neophodna automatska promena čitavog niza drugih zakona koji se tiču socijalnog staranja, zdravstvenog osiguranja... Osim toga, za pitanje usvajanja dece prvo bi morali biti konsultovani dečji psiholozi, pedijatri, lekari i drugi stručnjaci. A sve bi se to, iako tako glomazno, pokrenulo kada bi se pojavilo samo pedeset takvih parova i tražilo svoja prava, pošto zakon normira samo ono što u društvu postane neporeciva činjenica.“

U holandskom parlametnu, zakon o usvajanju dece u homoseksualnim brakovima već je na usvajanju.

„Poslednji stepen osvajanja gej i lezbejskih sloboda jeste prihvatanje mogućnosti da oni odgajaju decu. Tu se i vidi koliko je jako heteroseksualno civilizacijsko uređenje, odnosno obrazac o tome da samo heteroseksualna porodica može ovu civilizaciju da obnovi, kao da to ne može da se ostvari na neki drugi način. To je poslednja stepenica koja ce se prihvatiti i, naravno, da će se prihvatiti. Samo je pitanje da li će to biti sutra ili za sto godina. Holandija ce biti prva, a onda će to polako da ide. Posle tri hiljade godina mraka za gej ljude i lezbijke, sve to stvarno ne može da se završi za pet godina.“

BRANKO ČEČEN

„DOMAĆE PARTNERSTVO“. Homoseksualni brak priznat u Njujorku, San Francisku, Mineapolisu, Ajova Sitiju, En Arborou...
Foto: dokumentacija „Evropijani“

OVDE PIŠE VOJA ŽANETIĆ

Piraterija

Gledam pre neki dan svoju kućnu cedeteku, pa samo što nisam napisao pismo zahvalnosti bugarskom ambasadoru. Nemam ali niti jedan original - sve sami pirati koje su braća Bugari ištancovali u pauzi između rasklapanja dva ukradena automobila. Pretpostavljam da je i kod dragog čitaoca isto.

Potom svratim do garderobnog ormara. U njemu ima jedan par originalnih levis farmerki. Samo što ne mogu da ih razaznam od ostalih, koje su ištancovane kod mog poznanika Fuada. Iz Novog Pazara je čovek. Kao i većina naših krpapa.

A sećate li se onih božanstvenih video-traka koje smo gledali u dobra stara vremena, još dok ovi što su ih iznajmljivali nisu postali ugledni filmski biznismeni i ministri za lokalnu kulturu? Moja prva kopija „Top gana“ bila je zelena s blagim ružičastim senkama, Tom Kruz je zvučao kao Paja Patak, a pola filma s ekrana mi se izvinyjavao neki Hongkonžanin, koji je stalno išao u WC za vreme projekcije. Slaba mu bila petlja, mučeniku. Kao i naša kopija.

Postoji, dakle, jedna navika. Navika da kupujemo i koristimo piratske stvari. Ne platiš punu cenu, a zauzvrat dobiješ nešto što liči, ali nije pravo. Moj pomenuti poznanik Fuad iz Novog Pazara želeći da ispravi ovu „malo pa i ne baš...“ reputaciju svojih proizvoda s tuđim markama, objavio je, svojevremeno, i novinsku reklamu za svoju fabriku „Kape-

tan Kuka“. Na reklami je pisalo: „Bolje i od originala“. Potom su bile istaknute sve marke koje je kopirao, a u dnu je bila ispisana novopazarska adresa i telefon, na kome se sve što je bolje od originala može naći. Slatko, nego šta.

Vremenom smo se polako navikli na pirateriju. Okruženi svojim i tuđim bugarskim diskovima, sandžackim džinzom, singapursko-tajvanskim stubovima i telefonima panasoanic i funachi, skoro da više i ne obračamo pažnju na to šta je pravo, a šta nije. Ali toliko je toga u poslednje vreme navalilo, da čovek ne može da ne primeti. Pa mi događaji u Crnoj Gori, recimo, strašno liče na izlizanu piratsku kopiju onomadnjeg sukoba sa Slovencima. Najnovije demonstracije na Trgu Republike, gde se na kiši skupio Đinđić s bližom rodbinom i prijateljima iz kruga „dvojke“, nije li to u stvari piraterija u odnosu na iste takve događaje pre godinu i po? Pa oni Vukovi četnici na Ravnoj Gori, čini mi se kao da nam ih je neko uvaljiao u video-klubu, ispod težge, da ne vide ni inspekcija ni Veljko Bulajić. Koji je tvorac originala. Slabijeg, naravno.

I uopšte. Dedinjem cvile gume službenih automobila s nekvalitetnim replikama bivših komunističkih glavonja na zadnjem sedištu. U Belom dvoru je Tito, samo što je ovaj napravljen u Tajvanu. Parlament nam je bugarska kopija, ali nevideno liči na zapadni original. RTS je CNN kupljen na buvljaku, opozicija je tako naštancovana da nema šanse da provališ da nije prava, a čak ni rat na Kosovu nije onaj originalni, iz Bosne i Krajine. Samo liči. A nije.

Piraterija, dakle, jedna. Za razliku od ostalog sveta, koji pirateriju ponekad ima, mi ovde živimo u njoj. Do daske. Fakat, kako to i biva s piratima, nismo platili punu cenu. A zauzvrat smo dobili sve što liči. A ništa nije pravo.

U Belom dvoru je Tito, samo što je ovaj napravljen u Tajvanu.

Preduzeće **HAMMER** Beograd
Trg Republike 3, tel. 011/635-180
i
preduzeće **NOVEL**, Novi Sad
Sremska 9, tel 021/623-541
otvorili su u **Beogradu**

Prodavnicu foto materijala

CentroFOTO
Beograd
Maršala Birjuzova 9

tel.011/ 632-692

Iz uvoznog programa poznatih
svetskih proizvođača
foto materijala

FORTE FUJI

ILFORD

FUJIFILM

sve vrste crno belog i color
foto materijala

foto aparate, pribor i opremu
za studio i laboratoriju

foto torbe

sve vrste baterija

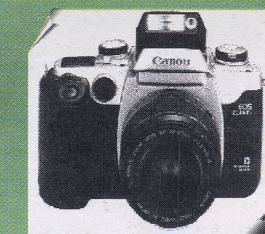
video kasete, diskete ...

i u prodavnicu

Foto Centar

u Novom Sadu, Sremska 9

tel. 021/623-541; 624-402

SRPSKO GRAĐANSTVO: BOŠNJAČKI

Beogradski bidermajer

Nameštajem je počeo da se bavi deda, nastavio je njegov sin tapetar Zdravko, nasledio ga je sin Dragomir po struci ekonomista, nastavljajući tradiciju biće kćerka Tijana koja studira na Odseku za enterijer Akademije primenjenih umetnosti

[Staro i]...→ NOVO

U donjem delu salona Bošnjački na Dedinju nalazi se kompletan pogon za izradu nameštaja, osim tapetara. Oni su iz pijeteta prema osnivaču Zdravku ostali u staroj radionici u Ulici 29. novembra.

U nekoliko radionica, od kojih nijedna nema više od tridesetak kvadrata, radi se celokupna stolarija: seče se drvo, sklapaju komadi, furni-

raju ploče za stolove i komode, radi duborez i intarzija na furniru. Poseban deo je lakirnica, pored koje je sušara kapaciteta desetak kubika.

Pogon Bošnjački je spoj starog i novog: pojedini delovi alata za duborez i intaržiju stari su nekoliko decenija i kopije su starog nemačkog ručnog alata. Svi ukrasi rade se ručno, svi delovi kroje se ručno.

48 BOŠNJAČKI: Treća generacija porodične manufakture stilskog nameštaja

Da je Dragomir Braca Bošnjački običan trgovac nameštajem, pa makar i uspešan, ne bi zavredjivao više od statističkog podatka u izveštaju gradske privredne komore. Dragomir Bošnjački je treća generacija porodične manufakture stilskog nameštaja u Srbiji. Poduže čak i jedini koji se usudio da Beogradu ponudi zapadnjački ukus. Bošnjački je redak, ali pravi primer da dobar stil, naravno u nameštaju, nadživljuje ljude i ideologije.

Kada se našao pred pitanjem šta bi više voleo da vodi, Rols rojs ili BMW, Bošnjački sin je odgovorio: „Onaj prvi“. Tu je negde i odgovor na pitanje šta je Bošnjački - nije fabrika nego veća zanatska radionica stilskog nameštaja. Fabrika valjda zvuči suviše američki s pretenzionim serijama proizvoda. Ljudima ovde to već počinje ozbiljno da smeta.

Počeo je deda a zaštitni znak projektovao je tata Zdravko, jedan od retkih posleratnih beogradskih tapetara koji je sa ženom Slavonkom došao iz Vojvodine da bi tapacirao sedišta beogradskih bioskopa. Starije kolege kažu da Zdravko nije dočekao da zakucava ekseru u sedišta Narodne skupštine FNRJ.

KĆERKA TIJANA: Studira na Odseku za enterijer Akademije za primenjenu umetnost i svakog dana provodi nekoliko sati u radionici

Foto: P. Mamuzić

„Nije bilo konkurencije.

Tata je izrađivao

kvalitetan

nameštaj

koji je istovremeno

izgledao mnogo lepše

od fabričkog“

DRAGOMIR BRACA BOŠNJAČKI

UTICAJ: Zahvaljujući Bošnjačkom ukus generacija u poslednjih 50 godina postao je istančaniji

„Paralelno s izradom stilskih replika pratio sam svetski trend savremenog nameštaja. To je sada više od 60 odsto evropske prodaje nameštaja, dok ostatak čini prodaja antikviteta i dobrih replika“

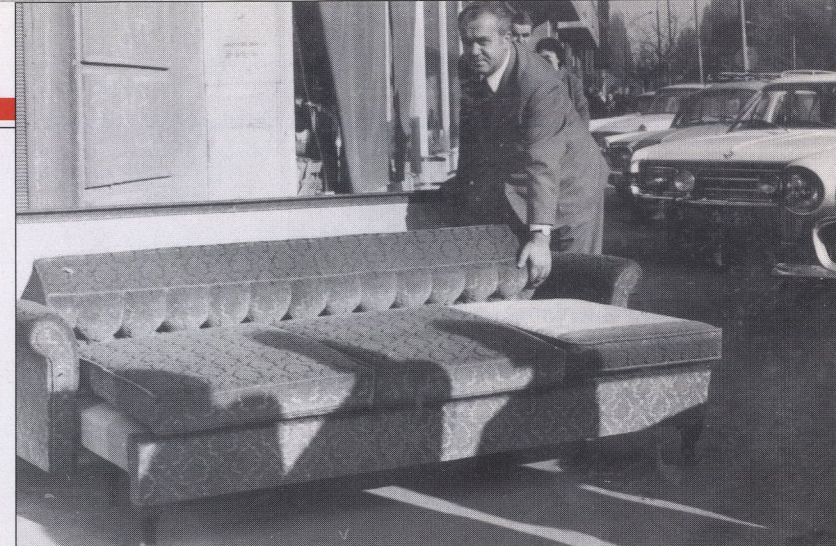
DRAGOMIR BRACA BOŠNJAČKI

Otisnuo se u privatni posao da bi posle povremenih tapetarskih poslova, uglavnom za naručioce s Dedinja, noću crtao skice svojih modela nameštaja.

Tapetar je želeo da postane proizvođač nameštaja koji je podsećao na stil Luja 15. Zato 1949. godine osniva radionicu stilskog nameštaja u Ulici

29. novembra 83. Od tada, sve što liči na luj 15. generacije prepoznaju kao Bošnjački.

Kako je preživeo godine vladavine ▶

RADNJA: 1949. godine Zdravko Bošnjački otvara radionicu stilskog nameštaja

POKUŠAJ: Šezdesetih, u posao s Bošnjačkim ulaze Slovenci koji kasnije sami organizuju fabriku Stilos. Bez mnogo uspeha. Bošnjački ostaje jedini proizvođač stilskog nameštaja

[Dragomir Braca]...→ BOŠNJAČKI

Dragomir Braca Bošnjački rođen je 1950. godine u Beogradu. Završio je Ekonomski fakultet. Zaposlio se u državnoj službi i izdržao četiri meseca.

Braca Bošnjački ima dvadesetak zaposlenih u proizvodnji. Plaća im svakog petka.

On je direktor, vlasnik, zamenik

direktora i glavni modelar. Samo on skida modele originalnog bidermajer nameštaja i nadzire izradu prototipova. Pomažu mu žena i šurak. Ima čoveka za marketing, jednog dizajnera i vozača. Starija kćerka studira enterijer na Akademiji primenjenih umetnosti. Svaki dan je u radionici nekoliko sati.

Foto: P. Mamuzić

industrijskog klasičnog nemaštaja sa skromnim i slučajnim izletima u art-deko stil? „Nije bilo konkurencije. Postojale su samo fabrike koje su radile nešto drugo. Tata je izrađivao kvalitetan nameštaj koji je istovremeno izgledao mnogo lepše od fabričkog“, kaže Braca Bošnjakći. I danas u radionicu u 29. novembra donesu fotelju staru tridesetak godina koja posle skromne restauracije izgleda kao izvanredna replika luja 15. Dragomir Bošnjakći ni danas ne zna zašto se njegov otac opredelio baš za taj stil iako je tada bilo najteže pronaći dobrog gestel majstora. „Kako mi je otac pričao, tada su u Beogradu postojala dvojica dobrih majstora za nameštaj i samo jedan duborezac.“

Prvi srpski posleratni majstor stilskog nameštaja obilazio je Jugoslaviju sa svojim crtežima tražeći majstore koji bi mogli da naprave ono što je nacrtao. Krajem pedesetih u Subotici počinje da saraduje s majstorima Madarima, i ta saradnja traje tridesetak godina. Sezdesetih, u posao s Bošnjakćim ulaze Slovenci koji kasnije sami organizuju fabriku Stilos. Bez mnogo uspeha pozajmljuju nacрте nekih modela od Zdravka Bošnjakćog. Bošnjakći ostaje jedini proizvođač stilskog nameštaja.

„Tata je do detalja iskopirao stilove Luja 15, Luja 16. i neobarok. Postavio je ono što i ja sada radim s bidermajer-

LINJE ROSET: Ekskluzivno pravo za prodaju ovog italijanskog nameštaja na Balkanu ravno je dobijanju licence za prodaju Bentlija ili Aston Martina

rom. Stari stil mora se sasvim autentično prekopirati, kako izgledom tako i izradom“, objašnjava Braca Bošnjakći.

Kada je 1977. godine stari majstor Zdravko doživeo drugi infarkt, poslove potpuno preuzima sin Dragomir. Radionica kod Botaničke bašte i dalje radi završne poslove: politiranje i tapaciranje nameštaja. Od kooperanata koji po nacrtima Bošnjakćog i od njegovog materijala prave ramove za krevete, stolice, fotelje zahteva se preciznost. Još tada sin Bošnjakći planira da zaokruži proizvodnju na jednom mestu: od nabavke materijala do salona za prodaju. To će mu uspeti tek desetak godina kasnije.

Do tada je Dragomir Bošnjakći učio od najboljih majstora za nameštaj. Već

s 18 godina istražuje jugoslovensko tržište antikviteta, kako sam kaže, razume se i u staklo, porcelan, srebro. Mnogi danas priznati antikvari odlazili su u radionicu Bošnjakći i učili da razlikuju kraljevske stilove Francuske.

„Oduvek sam želeo da objedinim čitav tehnološki proces na jednom mestu, tražio sam dovoljno veliki prostor da bi firmica mogla da se smesti“, kaže Dragomir. Ni to nije išlo lako, pa je halu na Severnom bulevaru, koju je godinama rentirao od „Todora Dukina“, morao da napusti zbog visoke zakupnine. Porodici Bošnjakći trebalo je čitavih četrdeset godina da neumorno izrađuje nameštaj da bi konačno, sredinom devedesetih, smestili i proizvodnju i prodaju u zanatski centar na Dedinju u Ulici Miloja Đaka.

„Na opštinskom konkursu pre pet godina dobio sam lokaciju i konačno ostvario višegodišnje planove“, kaže Bošnjakći.

U međuvremenu firma otvara dve radnje u Beču. Austrijanci, inače neskloni

UPORNOST: Porodica Bošnjakći je posle 40 godina neumornog pravljenja nameštaja proizvodnju i prodaju smestila na jedno mesto

BUDUĆNOST: Tapetar Zdravko formirao je stil raskoši u vremenu stabilnosti, jednodužja, partijske kontrole. Da li će ekonomista Dragomir uspeti da prenese disciplinu i stabilnost klasične forme u vreme haosa

i originalima iz Francuske, kupuju srpske replike baroka. „Teško je išlo“, kaže Dragomir, „u početku su svi hvalili nespornu kvalitet, ali bidermajerim je bio mnogo bliži“. Zahvaljujući upornosti firma ostaje na tom tržištu sve dok rat u Jugoslaviji nije obesmislio legalnu trgovinu sa Zapadom. Ali tada Bošnjakći dobija potvrdu za svoj kvalitet: italijanska vodeća firma savremeno dizajniranog nameštaja Linje roset daje mu ekskluzivnu licencu za prodaju svog nameštaja na Balkanu. To je potvrda kontinuiteta u poslu s nameštajem, jer to je isto kao kada bi dobili licencu za prodaju Bentlija ili Aston Martina.

„Paralelno s izradom stilskih replika pratio sam svetski trend savremenog nameštaja. To je sada više od 60 odsto evropske prodaje nameštaja, dok ostatak čini prodaja antikviteta i dobrih replika“, tvrdi Bošnjakći. On zasad ne

namerava da pravi moderno dizajniran nameštaj jer je za to potreban sasvim novi materijal, a tehnologija je „ravna onoj u Nasinim laboratorijama“. Doduše, starija kćerka već je na Odseku za enterijer beogradske Akademije za primenjenu umetnost, posle čega će nastaviti pradedin posao.

Selidba u zanatski centar na Dedinju, čiji prodajni deo podseća na italijanske salone nameštaja a radionica na nemačke manufakture, poklapa se s novim proizvodom firme Bošnjakći: replikama bidermajera. „Rani bidermajer uvek me je zanatski interesovao zbog savršenog furniranja i intarzija“, objašnjava Bošnjakći. Stilski, to je nameštaj savršeno jednostavnih linija, najčistije klasične forme, delikatnih ukrasa. Iz ovog stila već 150 godina crpe moderni dizajn, a delikatna izrada poverena je samo najboljim gestel majstorima.

Bošnjakći je prvi proizvođač replika bidermajera u ovom delu sveta posle Drugog svetskog rata. Zamišljen još početkom prošlog veka u Nemačkoj kao odgovor kraljevskom stilu, bidermajer je nameštaj isključivo građanstva u vreme kada taj sloj jača u Zapadnoj Evropi. Bošnjakći svakako ne anticipira promene u srpskom društvu krajem ovog veka, ali je interesantno da počinje da pravi buržoaski nameštaj u vreme kada kod nas srednji građanski sloj gotovo nestaje. „U početku je bilo otpora, jer su ljudi uglavnom navikli na ukrase i krive linije lujeva. Međutim, od početka do sada mnogo naručenih komada bidermajera otišlo je iz naše radionice“, kaže Bošnjakći.

Svako ko želi da razmišlja o enterijeru beogradskih stanova u poslednjih 50 godina, može sasvim slobodno zaključiti da je Bošnjakći uticao da

ukus generacija postane istančaniji. Osnivač Zdravko Bošnjakći učinio je dopadljivim kraljevski nameštaj Lujeva u vreme kada je o ukusu uopšte bilo opasno razmišljati, a kamoli raspravljati o dobrom ili lošem. Tapetar Zdravko formirao je stil raskoši u vremenu stabilnosti jednodužja, partijske discipline i kontrole. Dragomir prenosi disciplinu i stabilnost klasične forme u vreme haosa. ■

LJUBIŠA BENIĆ

Foto: P. Mamuzić

Foto: P. Mamuzić

ZDRAVKO BOŠNJAČKI: Posle retkih tapetarskih poslova za naručioce s Dedinja, crtao je modele nameštaja koji uglavnom podseća na stil Luja 15.

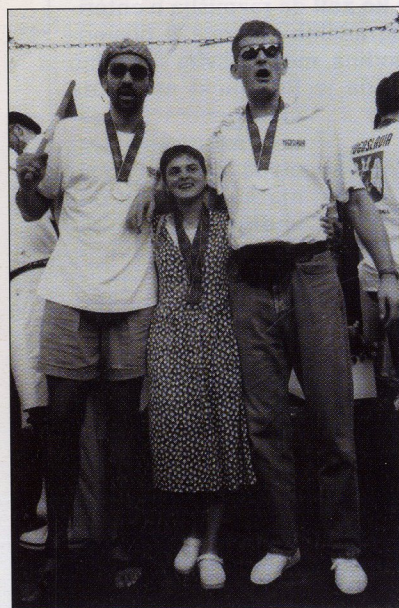
SREDSTVA: Sportski savezi dobiće ove godine šest miliona i 800.000 dinara za pripreme sportista

SPORT

Koliko košta medalja

Zlatna medalja na Olimpijadi ili svetskom prvenstvu vredi 200.000 maraka. Da bi bila osvojena, treba uložiti deset puta više

ČUDO: Jugoslovenski sportisti treniraju u lošim halama, spavaju u trećerazrednim hotelima i osvajaju zlatne medalje

Kako čuje da se negde održava sajam, Aleksandra Ivošev, osvajač zlatne olimpijske medalje, kreće na put. Posao je važan jer na sajmovima sreće razne direktore, upoznaje se i pokušava da ih ubedi da treba da joj kupe pušku ili municiju. U žargonu jugoslovenskih sportista to se zove „kamčenje“ i spada u uobičajene metode priprema za velika takmičenja.

Gotovo u svim sportovima kod nas finansijska situacija je katastrofalna. Trener jugoslovenske vaterpolo reprezentacije Nikola Stamenić prvi je smogao snage da progovori o potrebi ulaganja u sport. Vaterpolisti već godinama kubure sa različitim problemima. Spavaju u trećerazrednim hotelima, treniraju u lošim bazenima, za svakodnevne osmočasovne treninge ne dobijaju ni dinara. Vaterpolista Vičević je čak, zbog polomljene pločice u bazenu, umalo ostao bez nožnog prsta.

Trener Stamenić se žali da za drugo mesto na Evropskom prvenstvu u Sevilji i bronzanu medalju na Svetskom

STIMULACIJA

Na pitanje šta stimuliše materijalno nezadovoljne sportiste da ipak osvajaju medalje, profesor dr Ljubisha Lazarević, šef katedre za psihologiju sporta na Fakultetu za fizičku kulturu, odgovara da je to samopotvrđivanje, koje se ne da porediti ni sa jednim drugim zadovoljstvom.

„Najvažnije je dokle je sportista otišao u samoostvarivanju. U protivnom, dolaze kod mene i traže upotrebu nekog nedozvoljenog sredstva samo da bi napravili rezultat, i to po cenu trajnih zdravstvenih posledica. Uspeh im omogućava sve, pa čak i novac za kasnije lečenje. Ta spremnost da se čak i sopstveno zdravlje naruši zarad uspeha i materijalne koristi, najstrašnija je stvar. Zato su samo psihofizički stabilni sportisti uspešni i imaju dugu karijeru, i predstavljaju zaštitu da se sport ne bi pretvorio u nešto drugo.“

prvenstvu u Pertu ni on ni igrači nisu dobili ni banke.

Prema Stamenićevim procenama, za godišnje pripreme vaterpolo reprezentacije potrebno je izdvojiti najmanje dva miliona maraka.

„Vrhunske vaterpolo reprezentacije dobijaju novac koji je za njih unapred izdvojen iz sportskog budžeta države. Kod nas je uvek problem sa isplatom, a obećanja, od kojih se ne živi,

PRAVILA: Đorđe Perišić, generalni sekretar JOK, kaže da ova organizacija pare daje samo sportistima koji se na svetskim prvenstvima plasiraju do osmog mesta

ima na pretek“, žali se Stamenić, dodajući da Hrvati u svoje vaterpoliste ulažu dvadeset puta više nego SRJ.

Junak poslednje letnje Olimpijade bila je Aleksandra Ivošev, koja se kući vratila sa dve medalje, od kojih je jedna bila zlatna. Mladanu Ivošev tih dana mogli smo da gledamo na svim televizijskim stanicama, poklanjali su joj umetničke slike, obećavali stanove i automobile. Čak se govorilo da se učlanila u JUL.

„Za mesec dana sve je zaboravljeno. Kad sam stigla iz Atlante, svi su mi nešto obećavali. Od obećanog stana uspela sam da izvučem jedino rešenje o stanu od 45 kvadrata“, jada se Ivošev. Ivošev tvrdi da je zbog manipulisanja da je član levice, poželela da nikad ne pobeđi.

„To je najružnije što mi se desilo. Odvratno je, ne smete ništa da kažete ili demantujete. Ubačeni ste u mašinu iz koje nema izlaza. Onda je sve utihnulo i postalo je nebitno da li sam olimpijska pobednica ili obična građanka“, kaže Ivošev za Evropljanin.

Trener Aleksandre Ivošev Janoš Juhas smatra da za solidne pripreme jednom strelcu treba između 50 i 60 hiljada maraka godišnje.

„Pojedini strelci nemaju novca čak ni da plate autobusku kartu do mesta gde se održavaju pripreme. Za pripreme nikad nema novca, niti se zna da li će ono malo što nam obećaju ikada stići. Streljaštvo ni u svetu nije preterano atraktivan sport, ali se novac, makar i od sponzora, redovno obezbeđuje“, kaže Juhas za Evropljanin. Ipak, ni u atraktivnijim sportovima od streljaštva ne cvetaju ruže. Dragutin Topić, jugoslovenski reprezentativac u skoku uvis, kaže da je imao sreće što je pre raspada SFRJ osvojio značajne

EUFORIJA

Euforija i radovanje posle pobeda naših reprezentativaca nije nikakva srpska (jugoslovenska) ekskluzivnost. Naprotiv, kako kaže dr Stevan Simić, sociolog, sve nacije se najradije i najčešće identifikuju sa sportistima.

„U sportu, toj suptilnijoj varijanti borbe i rata, nastupa kolektivna radost kad naše pobeđi njihovog i kolektivni bes kad je obrnuta situacija. U drugom slučaju, bes se retko iskaljuje na sportiste sopstvene nacije. Naprotiv, ili nam sudije nisu bile naklonjene ili izmislimo sijaset drugih razloga ne bi li opravdali poraženog sportistu. S druge strane, nekad nacija nemilosrdno

kritikuje svoje sportiste ukoliko osvoje srebrnu, a ne zlatnu medalju. Ekstremni oblici takvog ponašanja viđeni su kad reprezentacija SRJ pobeđi Hrvatsku, i nađe se na mestu iznad njenog. Da je bilo koja druga reprezentacija pobeđila Hrvate, to ne bi bilo toliko strašno. Ovako, hrvatska javnost je na svoje sportiste projektovala poraz ravan neuspehu u ratu. Kolektivna euforija u kojoj se svi identifikuju i stajemo u jedno biće posledica je osvajanja svake sportske medalje, a naročito zlatne, koje prati intoniranje nacionalne himne“, kaže Simić za Evropljanin.

medalje, pa je uz pomoć „Stankoma“ rešio stambeno pitanje. Njegov trener Švraka posle 25 godina bavljenja trenerskim pozivom i dalje je podstanar, zajedno sa suprugom i dvoje dece.

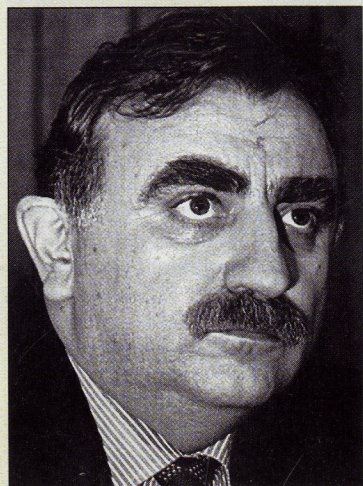
Da bi se atletičar adekvatno pripremio i osvojio medalju, tvrdi Topić, potrebno je 60 maraka dnevno, a pripreme traju pet ili šest meseci godišnje.

„Ovu sumu treba množiti sa tri, jer osim mene na pripreme idu i trener i fizioterapeut. Na to još oko sedam hiljada maraka ide na farma-

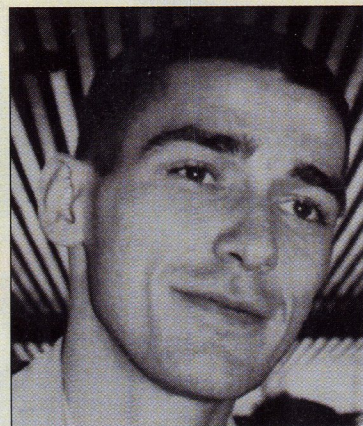
EUFORIJA: Sa pobedama identifikuje se cela nacija, naročito ako je pobeden „neprijatelj“, na primer neka hrvatska ekipa

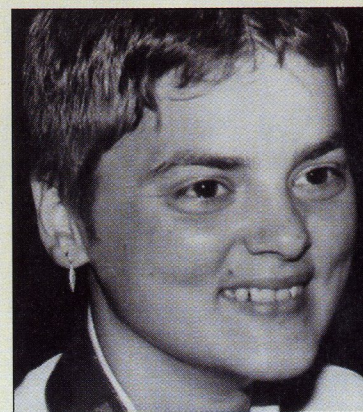
Foto: P. Mitić, Dnevi telegraf

BULATOVIĆ: „ Za plasman na Svetsko prvenstvo dobili smo tri miliona švajcarskih franaka“

TOPIĆ: „Da bih osvojio medalju potrebno je 60 maraka dnevno, a pripreme traju šest meseci“

IVOŠEV: „Za mesec dana svi su zaboravili da sam osvojila zlatnu olimpijsku medalju“

Ovaj vrhunski atletičar od države prima 500 dinara stipendije. Stipendija Aleksandre Ivošev je još niža i iznosi 400 dinara.

„U svetu je tačno regulisano koliko košta medalja na međunarodnim takmičenjima u skoku uvis. Zlatna na Olimpijadi ili svetskom prvenstvu vredí 200 hiljada maraka. Ja sam za bronzanu medalju na svetskom prvenstvu od države dobio osam hiljada dinara, a Grk Papakokostas za šesto mesto na poslednjoj Olimpijadi čitavih 100 hiljada dolara. Ja za četvrto mesto na istom takmičenju nisam dobio ništa“, tvrdi Topić.

Odbojkaši, čiji sport spada u grupu takozvanih malih sportova, tvrde da igraju za grb i zastavu. Jedino što traže jeste da im se patike i ostala oprema dostave na vreme, a ne, kao što se stalno događa, uoči utakmice. S druge strane, reprezentacija naših suseda Italijana 1996. godine zaradila je pet miliona dolara, a naši odbojkaši, koji su „žabare“ pobedili dva puta za godinu dana, nisu dobili ni dinara. Aleksandar Boričić, predsednik Odbojkaškog saveza Jugoslavije, kaže da se medalja u odbojci ne može naplatiti. Prema njegovim rečima, jedino je profitabilna Svetska liga, koja donosi čist novac.

„Međutim, za takmičenje u Svetskoj ligi, pripreme i putovanja, potrebno je dva miliona dolara“, tvrdi Boričić za Evropljanin.

Jedini sport od koga se, po svemu sudeći, može živeti jeste fudbal. Kada se sve sabere, u tom sportu smo osvojili najmanje. Ipak, najvažnija sporedna stvar na svetu donosi i najviše novca.

„Fudbal je industrija. On je na prvom mestu i u svim ostalim državama. Dok skoro 90 odsto naših firmi ne posluje kako treba, FSJ je uspešno radio i pod san-

POVREDE

Dragutin Topić ističe da su povrede veliki problem, a da sportska medicina nije povezana na pravi način sa Olimpijskim komitetom.

„Do mesec dana pred put ja i ne znam da kod nas postoji Olimpijski komitet“, naglašava Topić. „Valjda misle da treba da funkcionišu samo pred takmičenje, a ne stalno. Nacionalni olimpijski komiteti i postoje da bi sve vreme bili prisutni i pomogli vrhunskim sportistima da se što bolje pripreme. Tako je svuda osim kod nas. Kada prođe predlog za usvajanje sportskog zakona, valjda će mnogo šta biti bolje i kvalitetnije. Treba konačno razdvojiti šta nam je važno u sportu a šta ne.“

kcijama. Fudbalska A selekcija kvalifikovala se na Svetsko prvenstvo i od FIFE je dobila tri miliona švajcarskih franaka, plus 750 hiljada za pripreme. Toliko novca dobila je svaka reprezentacija koja se kvalifikovala, s tim što se za svaku utakmicu odigranu posle prve runde takmičenja dobija još po milion franaka. Prvak će od FIFA dobiti sedam miliona i 750 hiljada švajcaraca“, priča za Evropljanin Branko Bulatović, predsednik Fudbalskog saveza Jugoslavije.

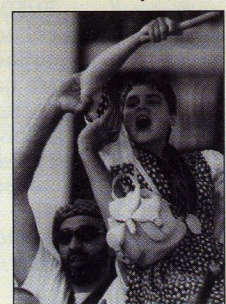
„Ipak, od ukupno zarađenog novca na Svetskom prvenstvu igrači i rukovodstvo podeliće 30 odsto. Kada bismo postali svetski prvaci, iznos koji bismo dobili po osobi bio bi manji nego mesečna plata nekih naših igrača“, kaže Bulatović.

Od sredstava koje ostvari Jugoslovenski olimpijski komitet, 70 odsto ide sportskim savezima, a 30 odsto JOK. Prema rečima Đorđa Perišića, generalnog sekretara JOK, planirana sredstva dobijaju samo jugoslovenski sportski savezi koji su na programu Olimpijskih igara.

„Po JOK pravilima, olimpijskim kandidatima se smatraju oni sportisti koji su u 1997. godini na evropskim prvenstvima bili plasirani do petog, a na svetskim do osmog mesta. Za 1998. godinu planirano je da se podeli sedam miliona i sedamsto hiljada dinara, od čega šest miliona i 800 hiljada sportskim savezima i 935 hiljada JOK“, kaže Perišić za Evropljanin.

Međutim, još se ne zna kako će se raspodeliti ovaj novac, jer se čeka odluka Predsedništva JOK. Perišić kaže da se 75 odsto ovih sredstava ostvaruje preko marketinga, a 25 odsto od dotacija. Aleksandra Ivošev, dakle, može ponovo na sajam. ■

KAMČENJE: Pripreme počinju obilaskom sponzora

OLIVERA ŽEKIĆ
SRĐAN ŠKORO

Flejm u Monte Karlu

Sanja Obradović, Danijela Dinić, Ana Savić, Glorija Sangare i Arijana Katanić, članica grupe Flejm, svoju muzičku karijeru nastaviće u Londonu radeći za najprestižniju svetsku muzičku kuću CBS.

Menadžer grupe Flejm organizovao je veliki kasting, za koji se prijavilo oko 500 devojaka iz Jugoslavije. Cilj kastinga bio je da odabere pet najlepših i najatraktivnijih devojaka koje bi činile grupu Flejm. Posle nekoliko krugova ostale su Sanja - Džems Bond devojka i finalistkinja „Elita“, Ana Savić, druga na „Elitovom“ izboru, devojka koja šeta pistama Madrida, Mi-

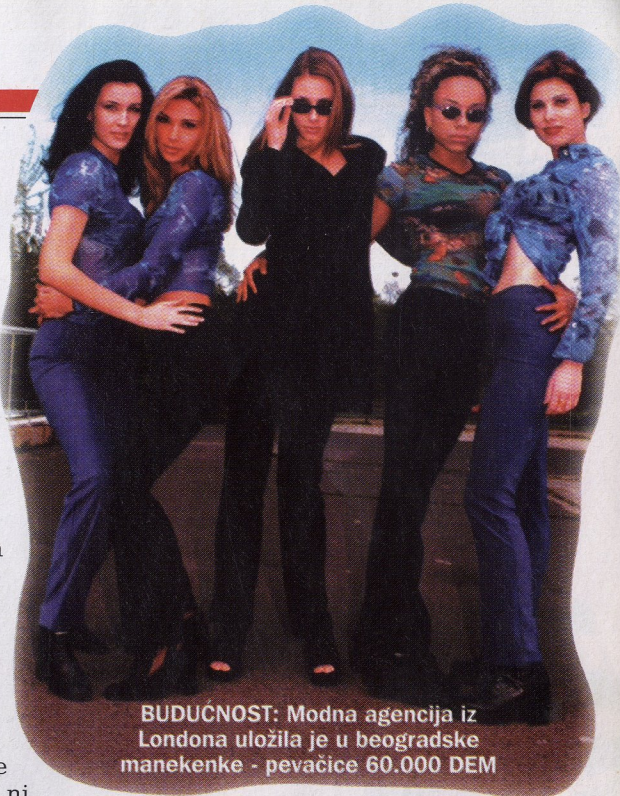
lana, Pariza, Danijela Dinić, finalistkinja izbora za lice godine „Bazara“, Glorija Sangare, foto-model, i Arijana, student prava.

Svaka od ovih devojaka ima solidno muzičko obrazovanje: osnovna ili srednja muzička škola. O sebi kaže: „Trudimo se da **potenciramo vokalne a ne fizičke attribute**. Za uslove u našoj zemlji zarađujemo odlično. Posao manekena ipak je odskočna daska za nešto više.“

„Mi smo jedina muzička grupa koja je finansirana iz inostranstva. U nas je do sada modna agencija Flejm iz Londona uložila 60.000 maraka. Nakon Lo-

ndona putujemo u Monte Karlo, na međunarodni muzički festival. Učestvovaćemo i na domaćem festivalu „Sunčane skale“ u Herceg-Novom. Novac koji je u nas uloženo ne bismo uspele da vratimo ni za dve godine, zbog toga ćemo u septembru domaći materijal otpjevati

na engleskom i prodavati ploče i u inostranstvu“, kaže Sanja Obradović.

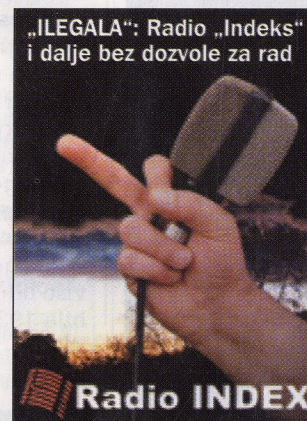
BUDUĆNOST: Modna agencija iz Londona uložila je u beogradske manekenke - pevačice 60.000 DEM

Zidanje frekvencije

Savezno ministarstvo za telekomunikacije počelo je pojedinačno da obaveštava radio i TV stanice o razlozima zbog kojih nisu dobile frekvencije.

Radio „Indeks“, koji je u okviru ANEM konkurisao za frekvenciju i nije je dobio, smatra da se moglo očekivati da će konkurs za frekvencije biti farsa i da je apsurd očigledniji utoliko što je od tridesetak članica ANEM frekvenciju dobio samo B 92, iako je dokumentacija za sve članice Asocijacije potpuno ista, i uradila ju je ista ekipa stručnjaka. „Indeks“ je pokrenuo kampanju protiv ovakve odluke Ministarstva za telekomunikacije, pa je **uz pomoć Demokratske stranke štampao i plakat** koji je osmislio i realizovao beogradski fotograf Kamenko Pajić.

„Ministarstvo sada traži

građevinsku dozvolu da bi nam odobrilo frekvenciju. Međutim, prema propisima, da bi se dobila građevinska dozvola, mora se imati frekvencija. I to nije jedina 'kvaka 22' u našim propisima. Takođe se u zahtev za dozvolu mora upisati šifra delatnosti, koja se izdaje samo ako već imate dozvolu. Ako hoće da nas zatvore, moraćete fizički da urade“, kaže Nenad Cekić, direktor i glavni i odgovorni urednik Radio „Indeksa“.

Cenzura voli svinje

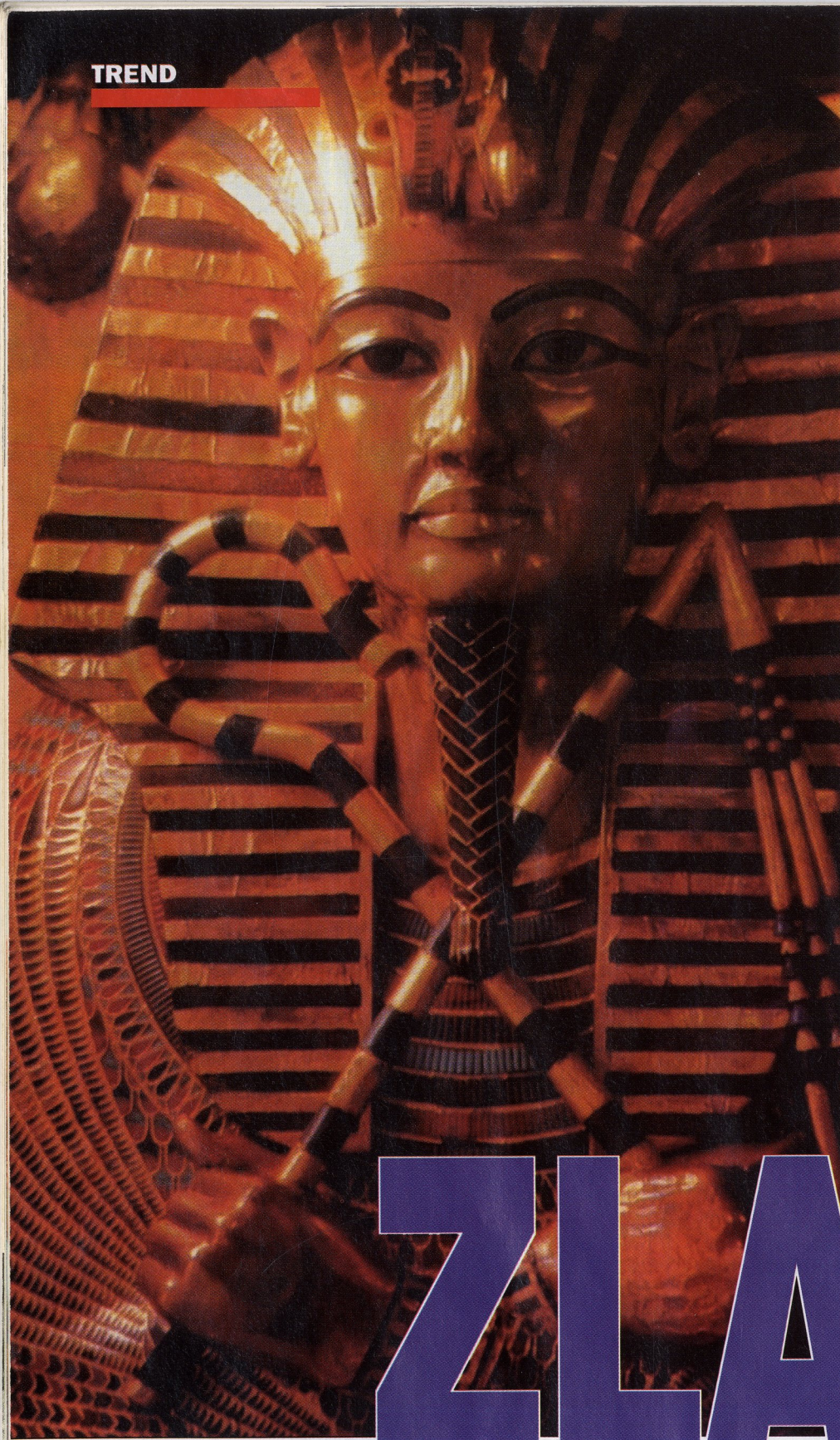
Storm Torgerson (Storm Thorgerson) iz dizajnerske kuće „Hipgnosis“ (Hipgnosis) radio je sve omote albuma grupe Pink Floyd (Pink Floyd) od početka njihove karijere, uključujući i poslednji, uživo snimljeni „Pulse“ iz 1994, **sa pulsirajućom diodom koja svetli narednih šest meseci**. Nedavno objavljena knjiga pod nazivom „Mind Over Matter: The Images Of Pink Floyd“ predstavlja kolekciju Torgersonovih radova za Pink Floyd. U knjizi su uvršćene skice, nedovršene slike, kao i konačne verzije n a k n a d n o cenzurisanih i nikad obja-

vljenih omota, među kojima je i crtež za album „Animals“ (1975) koji prikazuje dete koje posmatra roditelje u toku seksualnog odnosa. Crtež je na kraju zamenjen slikom fabrike iznad koje lebdi balon u obliku svinje.

ZAMENA: Fabrika umesto deteta koje posmatra roditelje

The original artwork for Pink Floyd's Animals - child watches ruffing parents - strangely repeated in reverse of artwork poster (free)

ZLATO

Tokom šest hiljada godina izvađeno je je 125.000 tona zlata, najveći deo toga u poslednjih 150 godina, a danas se u svetu godišnje proizvede oko 2.300 tona

POČETAK: 2000 godina pre nove ere počelo je iskopavanje zlata na području Egipta, Sudana i Saudijske Arabije

Šta je zajedničko pojmovima: Baja Patak; švajcarske banke; novac; Krez, kralj Lidije; doline reka Anda; Kalifornija; Bor - Majdanpek; nakit; metal...Sve ih povezuje jedna reč od pet slova - zlato!

Baja Patak najviše voli da zaroni u trezor pun zlata. Švajcarske banke, nekada tradicionalno sklonište za ovaj plemeniti metal, sada su pod optužbom da su od Nemaca za 280 miliona dolara otkupile zlato znajući da je ote-to od žrtava holokausta (vrednost tog zlata danas se procenjuje na 2,5 milijarde dolara). Zlato je nekada bilo novac, a izradu prvih zlatnih novčića naredio je Krez, kralj Lidije (oko 560. godine pre nove ere). U dolinama andskih reka zlato je otkriveno 1200 godina pre nove ere. Proizvodnja zlata doživela je pravi procvat u Americi nakon što je pronađeno u Kaliforniji. Bor - Majdanpek je najveći rudnik zlata, kako u bivšoj tako i u sadašnjoj Jugoslaviji. Pored nakita od bisera i dragog kamenja, najomiljeniji je onaj od zlata. Zlato je metal (Au) koji su u staroj civilizaciji Inka nazivali kapima sunčevog znoja.

Jugoslavija, ili preciznije Srbija, jedna je od četiri evropske države u kojima se proizvodi zlato. Tu se ona našla u finom društvu: uz Francusku, Švedsku i Španiju. Podaci o visini proizvodnje zlata u Srbiji postoje od 1250. godine. Od te do 1850. godine proizvedeno je 3,9 tona, a od 1850. do 1944. 34,3 tona zlata. Od 1929. do 1941. godine godišnje se proizvodilo više od tone (rekordna proizvodnja je bila 1933. kada je dobijeno oko 2,25

Zlatna groznica

3.000 godina pre nove ere - najstarija nalazišta zlatnog nakita datiraju iz civilizacije Sumera

2.000 godina pre nove ere - rano iskopavanje zlata u oblastima današnjeg Egipta, Sudana i Saudijske Arabije

1150. do 1450. godine pre nove ere - zlatari Čimu carstva, na severu Perua, prave legure zlata i zavaruju ih

1352. pre nove ere - umire Tutankamon u čijoj grobnici su pronađeni najlepši primerci zlatnog nakita izrađenog drevnim tehnikama

753. godine pre nove ere do 476. godine nove ere - u doba Rimskog carstva iskapano je od pet do deset tona zlata, uglavnom u Španiji, Portugalu, Africi, pa i u istočnoj Srbiji (dolina Peka i oblast Crnog Timoka u Boru, ili Gamzigradu)

560. godine pre nove ere - Krez, kralj Lidije, naredio je izradu prvog zlatnog kovčanog novca

1253. godine nove ere - prvi put se pomnije izvoz zlata sa Balkanskog poluostrva preko Dubrovnika

1322. godine - francuski monah Brokar piše da u Srbiji postoji pet rudnika zlata; smatra se da je prvi rudnik otvorio kralj Uroš sredinom 15. veka - Zlatna obala zapadne Afrike, gde je danas Gana, postaje izvoriste zlata

1492. - Kolumbo otkriva Ameriku

1519 - 1531 - Kortes osvaja Meksiko, a Francisko Pizaro Peru; zlatne rukotvorine Inka i Asteka pljačkaju se i pretapaju. Južna Amerika je Evropljanima glavno izvoriste zlata

1718 - 1739 - Austrija okupira Srbiju, a grof Marul pokušava da ispiira zlato iz Morave

1774 - otkrivaju se nalazišta zlata na Uralu

1807 - jedan austrijski uhoda (prema V. Simiću) šalje senzacionalnu vest u Beč: „Srbi su u selu Rudniku otvorili rudnik zlata i srebra“

1816 - Srbija Turcima plaća 3.500 groša godišnje za korišćenje majdana

1834 - francuski diplomata Bon le Kont je zabeležio da je Karađorđe „nanovo preuzeo“ kopanje zlata, ali je ratna pustoš zatvorila sve rudnike. Najezda Turaka do temelja je razrušila Rudnik

1835 - u Brazilu se otvara rudnik zlata Minerakao Moro Velo (Mineracao Morro Velho), najstariji svetski rudnik koji je neprekidno eksploatisan. Iste godine Srbiju posećuju Francuz Ami Bue, geolog iz Beča, i saksonski rudar Frir fon Herder, koji daju prvu ocenu vrednosti nalazišta zlata

1847 - iz Rusije godišnje stiže 30 do 35 tona zlata, što je u to doba čini najvećim proizvođačem ovog plemenitog metala. U oslobođenoj Srbiji otvara se rudnik u Majdanpeku, ali ovaj poduhvat doživljava potpuni finansijski krah

(tona), a posle Drugog svetskog rata najviše je proizvedeno 1974. (5,3 tona) i 1975. godine (5,5 tona). Najveći deo zlata proizvede se na području istočne Srbije, a nešto malo i na Kosovu. Proizvodnja na Kosovu i Metohiji je sa 0,3 tona, sredinom šezdesetih, pala na 0,169 početkom osamdesetih. Poslednjih godina proizvede se između dve (1994) i tri (1995. i 1996) tone godišnje, dok su, recimo, Francuzi u isto vreme proizvođili po pet, a Švedani i Španci po šest tona godišnje.

Danas se godišnje u svetu proizvede oko 2.300 tona zlata, a Svetski savet za zlato (World Gold Council), neprofitno udruženje svetskih proizvođača zlata sa sedištem u Ženevi procenjuje da je tokom poslednjih 6.000 godina ukupno izvađeno 125.000 tona zlata. Najveći deo je proizveden tokom poslednjih 150 godina (smatra se da je poslednjih 50 godina izvađeno više nego za prethodnih 6.000 godina).

Sa godišnjom proizvodnjom od oko 550 tona, Južna Afrika je najveći svetski proizvođač (rekord je zabeležen 1970. kada je proizvedeno čak 1.000 tona zlata). Na drugom mestu su SAD, sa oko 330 tona godišnje. Amerikanci su to mesto 1991. godine preuzeli od Rusa, koji danas godišnje proizvedu oko 150 tona (još oko 100 tona se proizvede u nekadašnjim državama SS-SR). Slede Australijanci sa oko 250 tona godišnje, Kanadani (nešto ispod 200 tona), Kinezi (od 100 do 140 tona), Indonežani (70 tona), Papua Nova Gvineja (60 tona) i Gana (50 tona). Procenjuje se, takođe, da se na južno-američkom kontinentu godišnje proizvede oko 280 tona zlata.

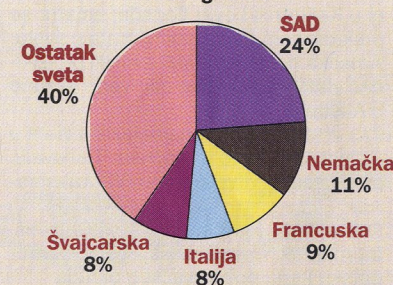
Šta se događa sa svim tim zlatom? Najveći deo je uglavnom van tržišta, pohranjen u državnim rezervama. U njima se nalazi oko 33.000

NAJSTARIJI: Rudnik zlata Minerakao Moro Velo u Brazilu otvoren 1835 najstariji je neprekidno eksploatisan rudnik zlata na svetu

Rezerve

Državne rezerve zlata krajem juna 1997. godine

O finoći

karata	finoća	% zlata
24	1000	100
22	916,6	91,66
18	750	75
14	585	58,5
10	416,7	41,67
9	375	37,5

tona. Najviše drže Amerikanci. I Srbija je u devetnaestom veku držala zlatne rezerve. Privilegovana Narodna banka Srbije unela je u novu Narodnu banku Kraljevine SHS, kako piše Gordana Hofman, nekadašnji radnik Narodne banke Jugoslavije, 21, 257 tona zlata. Nakon Drugog svetskog rata FNRJ je povratila sve monetarno zlato (iz Njujorka i Londona, a u Njujork su po zlato 1948. godine putovali Obren Blagojević i Dragoslav Avramović). Ono je brzo trošeno na obnovu zemlje, tako da je Jugoslavija 1961. godine, prema godišnjaku MMF, imala tek 5,3 tona zlata u rezervama. Već 1968. godine one su se „oporavile“ na 44,4

tone, a 1990. su iznosile 59,3 tona.

Proizvođači nakita godišnje koriste oko 65 odsto zlata koje se nađe na tržištu. Među njima prednjače Italijani (koji u nakit prerade oko 400 tona godišnje), pa Hong Kong, Singapur i Malezija koji za potrebe kineskog tržišta prerade nekoliko stotina tona u nakit. I Japanci su veliki potrošači (oko 100 tona ►

Zlatna groznica

Januar 1848 - zlato je otkriveno kod Sutters Mila (Sutter's Mill) na Američkoj reci u Kaliforniji i ovaj događaj smatra se prekretnicom u proizvodnji zlata u svetu. Amerika postaje najveći svetski proizvođač zlata. Iste godine otkriveno je zlato u Australiji

1873 - 1886 - pronađena nalazišta zlata u Južnoj Africi: prvo u istočnom Transvalu, pa u basenu Witwatersrand (Witwatersrand)

1889 - 1892 - F. Hofman objavljuje izveštaj rudarskih istraživanja i geološko-rudarsku kartu požarevačkog okruga

1896 - zlato nađeno u kanadskoj reci Yukon (Yukon)

1898 - Južna Afrika postaje najveći proizvođač zlata na svetu, pretečući Ameriku. Tu poziciju zadržala je do danas

1911 - Srbija proizvodi 421 kilogram zlata

1917 - Srbija proizvodi 78 kilograma zlata

1990 - Indonezija i Papua Nova Gvineja postaju značajni proizvođači zlata

godišnje). Industrija potroši oko 300 tona, a na stomatološke potrebe ode još oko 60 tona godišnje (zanimljivo je da su se još Etrurci koristili zlato za popravku zuba). Najviše zubarskog zlata ko-

risti Japan (28 odsto), zatim Nemačka, pa SAD. Ni korišćenje zlata u dekorativne svrhe (odeća, dugmad, kutije za satove, penkala i olovke, ramovi za naočare i zlatne baterije po kupatilima) nije zanemarljivo: godišnje se za te svrhe upotrebi oko 90 tona.

Od sedamdesetih godina ovoga veka, kada je ukinuto pravilo da se dolar može u svakom momentu menjati za zlato po utvrđenoj ceni, ovaj plemeniti metal je izgubio monetarnu ulogu, pa je tako nestala i potreba centralnih banaka da ga tezaurišu. No, što zbog želje da ne izazivaju velike poremećaje na tržištu, što zbog uverenja da zlato treba držati „za krajnju nuždu“, centralne banke su nastavile sa politikom zlatnih rezervi.

Onda su, tokom protekle decenije, prvo Belgijanci, pa potom i Holandani počeli da prodaju dobar deo svojih rezervi. Od 1989. do 1996. Belgijanci su postupno prodali oko 700 tona, dok su Holandani isto toliko sručili na tržište za samo dve godine: 400 tona 1993. i 300 tona prošle godine.

Najnovija zavrzlama sa zlatnim rezervama tiče se nastanka Evropske

centralne banke (ECB). Sporna pitanja jesu hoće li ECB uopšte držati zlato kao rezervu, kolika će ona biti (predlaže se 10 odsto ukupnih rezervi, ili oko pet milijardi ekija), koliko će koja zemlja zlata uneti u ECB (predlog je da Nemci daju 28,9 odsto; Francuzi 21,8; Italijani 20,3; Španci 11,3; Holandani 5,4; Belgijanci 3,6; Austrijanci 2,9; Portugalci 2,4; Finci 2,1; Irci jedan odsto i Luksemburžani 0,2 odsto od pet milijardi ekija)...

Ali, kako je za zlato, i u vezi sa njim, vezano veoma mnogo interesa i para uticajnih grupa, malo je verovatno da će biti naglih i radikalnih poteza, ma sa koje strane. Uostalom, i ako ih bude, zlato će ih nadživeti, ako je verovati grčkom pesniku Pindaru, koji je napisao: "Zlato je Zevsovo dete, ni moljci ni rda ga ne mogu uništiti". ■

VESNA KOSTIĆ

Parnica

Za bivše i sadašnje Jugoslovene priča o zlatu zanimljiva je trenutno samo zbog podele nasleđa nekadašnje zajedničke države. Reč je o 1,92 miliona finih unci ili 59,7 tona plemenitog metala koji je 1991. godine, prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), predstavljao rezerve zlata SFRJ. Po sadašnjim tržišnim cenama (oko 300 dolara po finoj unci), njegova vrednost je 576 miliona dolara. Polovina tih zlatnih poluga (zlato je monetarna rezerva samo u ingotima) nalazi se u Banci za međunarodna poravnjenja (BIS) u Bazelu, a druga polovina je pohranjena u komercijalnim bankama, pre svega u Londonu i Njujorku.

Važnost ovoga zlata nije samo u njegovoj materijalnoj vrednosti već i u činjenici da je ono, po pravilu, poželjan - mada više ne i neophodan, kao što ćemo videti - deo zvaničnih likvidnih rezervi centralne banke svake države. U toku propasti nekadašnje države najbolje su to shvatili Slovenci, koji su još 1991. godine obezbedili zlatne rezerve, mada, prema podacima MMF, u zanemarljivom iznosu od 9,9 kilograma (0,0003 fine troj unce). Druge bivše republike SFRJ, prema istom izvoru, ne poseduju rezerve zlata. U verodostojnost ovih podataka ne bi trebalo sumnjati, jer su, po članu osam Statuta MMF, sve zemlje članice ove organizacije dužne jednom mesečno da prijavljuju Fondu sve operacije sa zlatom (proizvodnja, kupovina, prodaja, izvoz, uvoz...). Ova odredba je, svojevremeno, bila jedan od glavnih razloga što Sovjetski Savez nije postao član MMF.

NA KRAJU 20. VEKA

LEVA IDEJA: Pogoduje idealističkoj suštini ljudskog bića

LEVICA

Iza zida, na dnu

Verovanje da će komunizam biti obnovljen jeste ozbiljna bolest, dok je mišljenje kako je s levicom gotovo samo obična glupost. Ne oskudevamo ni u jednom ni u drugom.

Pitanje komunizma - jedna je od ključnih aporija naše trenutne političke situacije, a lako se može pokazati i odlučujućim po ono što će se u nekoj budućnosti zvati našom istorijom s kraja milenijuma.

To se pitanje javlja u dve verzije. Obe su patološke: verovanje kako će se komunizam kakav smo poznavali „vratiti“ jeste ozbiljna bolest, dok je verovanje kako je s njim - i levicom uopšte - gotovo za večnost samo obična glupost. I jedna i druga opcija počivaju na „zameni teze“: komunistički resantiman iz prvog slučaja jedan propali sistem poistovećuje s idejom levice, a u drugom se slučaju ideja levice generalno odbacuje zarad gorkog iskustva s jednim sistemom koji je, na sreću, propao. Ono što im je, međutim, zajedničko jeste simbolika Berlinskog zida.

Pripadnici onog što se u nas danas smatra „autentičnom levicom“ još se nadaju da je vest o padu tog zida bila samo novinarska patka. To ukazuje na magijsku, „primitivnu“ prirodu njihovog bića. ▶

Endi Vorhol: „Lenjin“, „Srp i čekić“

VEČNOST: „Zlato je Zevsovo dete, ni moljci ni rda ga ne mogu uništiti“

PINDAR, GRČKI PESNIK

Otuda oni, sledeći svoje ideologe - šamane, a čekajući da se Rusija ponovo „uspravi“ u punom boljševičkom sjaju, gledaju put Kine i Severne Koreje s ushićenjem autentičnog slepca. Sve su to „naše Nine Andrejevne“. Reč je, prosto, o (ne) recikliranim otpacima realnog socijalizma. Zato njihova „teorijska misao“ jedva da postoji ili je, još gore, pokupljena iz komitetskih propagandističkih brošura kojima je davno istekao rok trajanja. Čak ni najveći „idejni autoriteti“ među našim (neo)komunistima nikad ne citiraju Marksa, jer ga - sva je prilika - nisu ni čitali, ili, ako jesu, njegovu teoriju smatraju nedelotvornom, samim tim i opasnom. Njihov navodni idealizam, iz dana u dan sve gnjecaviji, samo je žal za oporim ukusom jedne grozne stvarnosti.

S druge strane, naša samoproklamovana desnica (samoproklamovana, jer o ideji desnice misli primitivno) probi uši i Bogu i ljudima tvrdnjom da je s „crvenima“ gotovo do kraja sveta i vremena. I to se uverenje, kako rekospo, zasniva na fenomenu Berlinskog zida. No, ako je pad dotične skalamerije dokrajčio jednu geopolitičku situaciju, oličenu u poluvekovnom hladnom ratu, i - pride - na dubrište istorije ekspedovao iznutra istrošeni i impotentni realni socijalizam, da li to automatski znači kako su time dokinute i sve „leve ideje“, ona komunistička pre svih?

Mnogi ne misle tako. Ima onih koji tvrde da je tek komunizam koji je pao onaj komunizam koji je pobedio. Berlinski zid ga je decenijama držao u rezervatu, u sibirskom snegu i ledu. To ga, sigurno, nije činilo manje strašnim. Ali, kada je Berlinski zid srušen, zapadni vetrovi otopili su led i duh tobože umirućeg komunizma, duh nje-

gove tiranije raširio se po čitavoj Evropi emanirajući se kroz razne oblike nasilja i uspostavljajući „demokratiju“ kao novi totalitarizam. Time se ostvaruje preduslov za renesansu autentičnog levičarenja. Ako je istorija završila svoje, ona može samo da se ponovi.

Čak i da nije baš sve tako, „leva ideja“ ostaje, ona se ne može uništiti nikakvim „novim svetskim poretom“. U tom smislu, ona je, ta „leva ideja“, zbilja „starija i od nauke“ - kako je to svojevremeno proklamovala jedna ovdašnja doktorica. Snaga te ideje izvire iz njenog primarnog utopijskog svojstva, koje pogoduje idealističkoj suštini ljudskog bića. Na tom se planu ništa nije izmenilo još od starog Rima. Lešek Kolakovski bio je duboko u pravu kada je komunizam uporedio s hrišćanstvom baš po pitanju „konačnog spasenja“ i „novog početka“. U hrišćanskoj civilizaciji, otud, levica je imanentna, neizbežna.

Osim toga, pokazalo se da ona „funkcioniše u sistemu“ političke demokratije modernog, zapadnog tipa: da bi tamo nešto moglo biti „desnica“ ili „centar“, ono mora biti u relaciji s „levicom“. Zato je moderna levica, u osnovi, deo zapadnjačke logike i epohe pismenosti. Sasvim je druga stvar što su danas, opet zahvaljujući pomeranjima unutar zapadnjačkog duha, i „levice“ i „desnice“ sve više marketinške kategorije, „politički advertajzing“ za određene „ciljne grupe“: u nekim razvijenim liberalnim društvima, u pojedinim „socijalnim državama“, desnica je davno inkorporirala mnoge ideje levice, a tamošnja levica često ima gledišta kakva su se u prošlosti smatrala izrazito desničarskim.

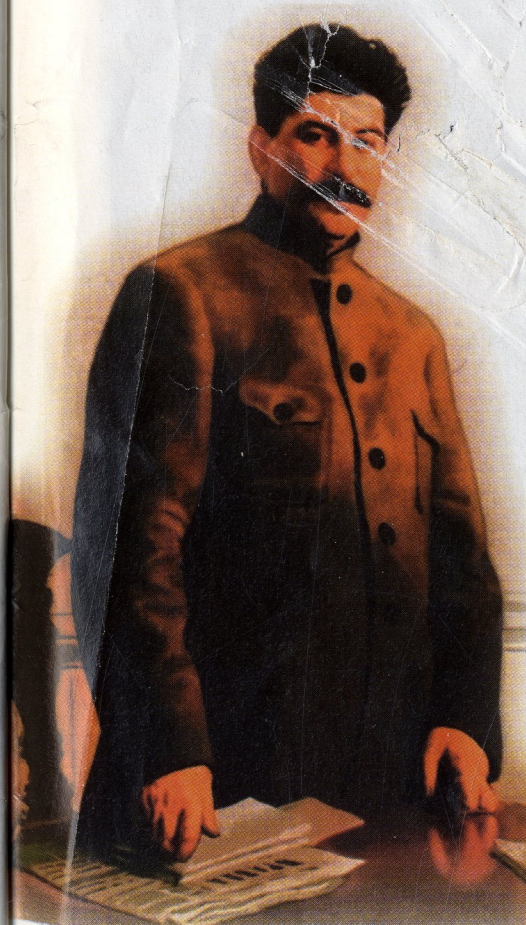
Bilo kako bilo, sudbina levice sada

SIMBOLI ITALIJANSKE KOMUNISTIČKE PARTIJE I SIMBOL NEMAČKOG KOMUNIZMA: Moderna levica je deo zapadnjačke logike i epohe pismenosti

je „priča sa zapadne strane“. To u najvećem određuje i „naš problem“. Evropski komunizam dovoljno je dugo, više od sedamdeset godina, „trajao“ u neposrednom dodiru s evropskim kapitalizmom, da bi, bez obzira na svoju tvrdokornost, mogao ostati imun na (međusobne) uticaje. Naročito je tome bio podložan jugoslovenski „samoupravnici socijalizam“. Nije slučajno da je termin „evrokomunizam“, koji je u sebi već sadržavao ideju tranzicije, skovao jedan Jugosloven.

A ono što iznad svega oličava moderni kapitalizam jeste krajnje odustvo „principijelnosti“, potpuna neosetljivost na ideološku rigidnost. Kapitalizam nema morala, kaže Galbrajt - ali to nije moralistička definicija njegove

Rumunijom? To je bila jedna predstava, šou-biznis.

Stvar s našom zemljom stoji savršeno jasno: ovde nije bilo predstave, neće biti revolucije, a komunisti - ili bar oni koji su se nekada tako zvali - još drže vlast u svojim rukama. Čine to izbornim krađama, „kultom ličnosti“, policijskim sredstvima, ali i veštinom prilagođavanja, tako da, osim vlasti, zaposedaju i čitav preostali društveni prostor, „opoziciju“, institucije, kulturu, „put u Evropu“. Tu veštinu prilagođavanja ispoljavaju, dakle, na razne načine. Jedan je krajnje vulgaran, otuda i „autentičan“: biti prononsirani, „ubedeći“, „iskreni“ levičar u vreme kada to nije „u modi“ jeste najkraći put do licence prazilučkog „kapitaliste“ u fazi ovdašnje prvobitne akumulacije kapitala, do dela plena u velikoj pljački. Najbogatiji Jugosloveni su ili u vodstvu levičarskih partija ili - u zatvoru.

Taj sociološki fenomen, koji savršeno kontroliše ovdašnja vlast, upotpunjen je psihološkim kapitalom koji „proizvodi“ opozicija: jer su bivši komunisti lideri gotovo svih opozicionih stranaka. Što je neka partija deklarativno više desno, to je njen vođa u prošlosti bio veći dogmatik, pravi boljševik čvrste ruke i pogleda jasna. Oni, dođuše, tvrde da su se ne samo izležili od opakog crvenog virusa nego i da su, budući sada zdravi, njegovi istrebitelji s istom onom strašću s kojom su u njega verovali.

Ali, strast ih upravo izdaje, ona je eminentno komunistička crta, isto kao i „istrebljivački poriv“. Strankama upravljaju na način onog propalog ruskog bogoslova. Njihov populizam i očita sklonost prema demagogiji, praznim obećanjima suviše „vuku“ na znanu komunističku retoriku. Kapitalistički faktor prilagodljivosti i zaklinjanje u „promenu“ javljaju se ovde u malignom obliku, kao garant očuvanja boljševičkog duha.

Najveći problem je što, s onu stranu partijskog života i vulgarne politike, ovaj sindrom prožima i „građansku alternativu“, mnoge medije i gotovo sve „nevladine organizacije“. Nekadašnji dobri poznanici cara Bokase i

JOSIF VJSARIJONVIČ DŽUGAŠVILI - STALJIN: Berlinski zid decenijama je držao komunizam u rezervatu, u sibirskom snegu i ledu

drugih ljudoždera, sekretari komiteta, visoki činovnici Brozovog režima, danas su „nezavisne ličnosti“ (pro)evropske orijentacije, kojima su usta puna ljudskih prava i multikulturalnosti, pa makar šta to bilo.

Nema ničeg lošeg u tome da se ljudi menjaju. Samo što ovde to nije slučaj. Opstajanje komunističkog u biću ovih ljudi, nekadašnjih posednika „jedine istine“, dodatno se manifestuje napadnom potrebom da u tobožnjim memorandumima i sličnoj paraliteraturi, „osvetle“ svoj lik i delo u svetlosti svoje sadašnje orijentacije, te tako doživljavamo pravu inflaciju sve novih i novih boraca za demokratiju za koje u prošlosti nikada nismo čuli ili ih bar takvima, zavedeni iskustvom života pod njihovom vlašću, nismo doživljavali.

Tako se istorija, pod plaštom tumačenja, opet dosledno falsifikuje, a ako to nije „komunistički“ - onda sam ja Širli Templ! Mi nemamo lažnu prošlost, mi imamo pluralizam lažnih prošlosti. Sama se ta prošlost - jedna ili više njih, sasvim svejedno - reprodukuje i u zatvorenoj strukturi svih naših „serklova“ kako vlasti tako i opozicije ili alternativnih „krugova“, koja je možda posledica, ali možda i uzrok sveopšte netrpeljivosti prema „drugomislećima“, onog znanog komunističkog menihejzma, što ga i dalje zapažamo svud oko nas. Upravo tako se, makar i hiberniran, očuvava autentični komunistički mentalitet „zavereništva“ i „pripadnosti“ grupi, koja će biti nagrađena, dok su vrednosti sasvim nevažne. Nedavna „peticija“ vezana uz ime Milovana Đilasa nije „ispečatana“ zato što su dela dotičnog zabranjena, nego da bi se videlo ko je primljen u kružok.

Zaključak je prost: levica nije mrtva - nažalost i na sreću. Jer, da bi se ratosiljali komunističke levice iz prošlosti, koja nam tu prošlost iznova prodaje i kao sadašnjost i kao budućnost na dnu Evrope, potrebno je, osim što se uzdamo u biologiju, poraditi na obnovi autentične levice, budući da se samo s njom može uspostaviti normalan poredak na političkoj sceni, poredak u kome nema lažnog predstavljanja. Za divno čudo - da ponovimo - put ka takvoj levisci ne vodi na Istok. On vodi na Zapad. ■

BOGDAN TIRNANIĆ

MAO CE TUNG: „Levica“ i „desnica“ sve su više marketinške kategorije, „politički advertajzing“ za određene „ciljne grupe“

ALBANCI:

Albanija	3.400.000
Srbija	1.800.000
Crna Gora	37.000
Makedonija	443.000
Grčka	50.000
	(radnih imigranta 400.000)
Italija	100.000

BEG U ITALIJU:

Mesečna zarada Albanca je 52 marke, nezaposlenih 45%

ALBANIJA

Jedan narod, dva stava

Albanci vide kosovske Albance kao bogatije ljude koji imaju mogućnost da putuju u inostranstvo

Albanija je o Kosovu počela da razmišlja posle 1990. godine, kada je Tirana uputila prve signale otvaranja svetu i kada su prvi opozicionari - demokrati Salija Beriše - sa nacionalističkim nabojem uneli u svoj stranački program ujedinjenje Albanije i Kosova.

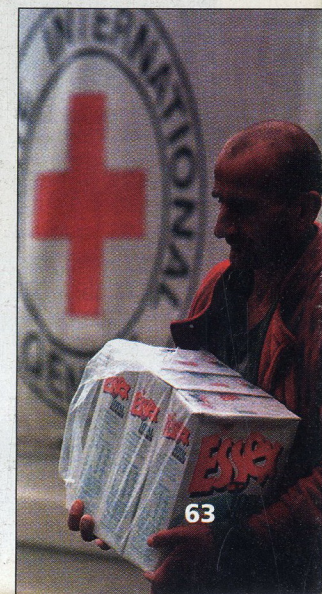
Kasnije su to ublažili, a kada su došli na vlast, njihov najradikalniji stav u vezi s Kosovom našao se u zahtevu bivšeg predsednika Beriše „za aktivnijim otporom kosovskih Albanaca“.

Oktoobra 1991. višestranački parlament sa socijalističkom većinom usvojio je predlog Demokratske stranke da se priznaju kosovski parlament i republika Kosovo. Ni demokrati ni socijalisti nisu ponudili nikakav predlog o tome kako će ta republika nastati, sem što su zaključili da „problem treba da postane međunarodni“.

U svakom slučaju, znali su da Albanija nema praktične mogućnosti da utiče na bilo kakvo rešenje i da je ►

SARADNJA:

Uticaj kosovskih Albanaca u albanskoj privredi i društvu i njihovo često patronizirajuće i arogantno držanje između 1992. i 1995. godine izazivali su, međutim, negodovanje lokalnih Albanaca, naročito na jugu zemlje gde su Kosovari u Albaniji poređeni s vesisima (zapadnim Nmcima) u ujedinjenoj Nemačkoj

stoga jedino realno da se Kosovo postavi na međunarodnu scenu, a onda prihvati odluka međunarodne zajednice.

Socijalisti i demokrati, koji dominiraju albanskom politikom od 1990, mogu danas da reaguju na dva načina: da traže od kosovskih Albanaca da svoje političke ciljeve postignu mirnim putem, dijalogom, ili će im se savetovati da nastave sa „aktivnim otporom“.

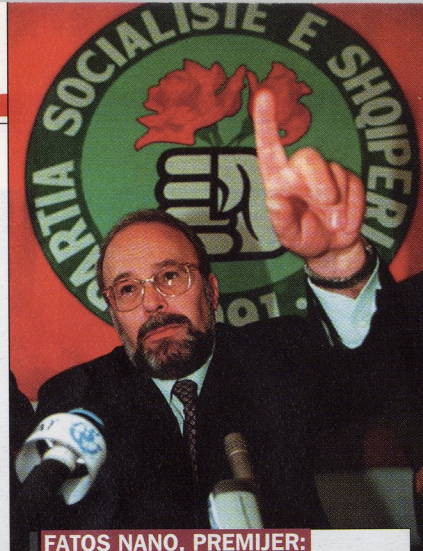
Tirana je, po svemu sudeći, za prvu opciju: mir na svaki način, pa i uz kompromis. Albanski premijer Fatos Nano danas kaže da je „najpreče spasti živote običnog naroda na Kosovu“ i „ići na dijalog“.

Predsednik Republike Redžep Mejdani predlaže zlatnu sredinu koju vidi u rešenju koje ne dira teritorijalni integritet Jugoslavije, a daje samoupravu kosovskim Albancima koji traže nezavisnost.

Šef diplomatije Paskal Milo ima sasvim pragmatičan pristup: „Neka prvo dijalog počne...“

Tako govori nova levičarska vlada, kaže opozicija. Ono što povezuje sve članove ove vlade, nastavlja opozicija, jeste nemoć da utiče na Prištinu i Beograd. Niko u albanskoj vladi nije mogao da dovede Rugovu i Miloševića za okrugli sto i niko iz Tirane ne može da diktira nikakva rešenja.

Sve što Tirani ostaje jeste da se pozdravi odluka koja se tiče Kosova, postignuta snažnim američkim pritiskom. „Sastanak dr Rugove sa jugoslovenskim predsednikom Miloševićem tre-

FATOS NANO, PREMIJER:
„Najpreče je spasti živote običnog naroda na Kosovu i ići na dijalog“

ba pozdraviti jer je to akcija na liniji koju podržava albanska vlada za početak dijaloga između dveju strana“, izjavio je šef albanske diplomatije, dodajući ono glavno: „Mi pozdravljamo stav vlade SAD“.

Milo sasvim dobro razume svoj položaj i položaj Albanije. Svu odgovornost stavlja na pleća Rugovi i kaže da je Rugova „dosad radio kao savremeni vođa, svestan svoje istorijske misije i okolnosti u kojoj je danas kosovski narod“.

To znači da će, šta god da se desi u Beogradu, za Tiranu „istorijski odgovorni“ biti Rugova i njegovi sledbenici. Albanska vlada i političari i dalje nemaju jasnu, a još manje jedinstvenu strategiju o Kosovu. Pogledi i stavovi i dalje šetaju od autonomije do treće republike u jugoslovenskoj federaciji.

Vlada kaže da međunarodne granice i teritorijalni integritet Jugoslavije

moraju biti poštovani, ali da Kosovo treba da ima status republike zato što „ima etnički homogeno albansko stanovništvo, sa teritorijom i kulturnom čvrstinom, što su premise za status republike“.

Drugi zvanični argument u prilog eventualnoj republici jeste da je Kosovo u bivšoj Jugoslaviji imalo autonomiju sa „pravim elementima republike“. Albanski zvaničnici kažu da Kosovu treba dati pravo da osniva sopstvene unutrašnje institucije i pravo da ima svoje policijske i vojne snage.

Berišina demokratska partija je uz vladu u pohvali Amerikancima u njihovom kosovskom zalaganju, koje Beriša zove „novim Dejtonom“. Ali, demokraciji „tradicionalnu balkansku scenu“ vide drugačije od zapadnih diplomata. Oni ne podržavaju ideju premijera Nanoa o razmeštanju trupa NATO duž albansko-jugoslovenske granice, smatrajući to nedovoljnim, već traže od vlade da se zapadnom vojnom savezu ponude albanske luke i aerodromi, „kako bi se ojačala stabilnost regiona“.

„Premijer traži od NATO da igra ulogu pogranične policije, kao da je NATO antišvercerska jedinica“, kaže Beriša.

Šta je onda razlog što vlada zove NATO na granicu? Zvanično, to je način da se pokaže da Tirana ne dozvoljava krijumčarenje oružja, da nije ona ta koja provocira incidente i slično. Ali, pravi razlog jeste to da Nano i njegova vlada ne žele da budu dovedeni ni u kakvu vezu sa tekućim konfliktom na Kosovu.

Albanski predsednik je pred beogradski susret Milošević-Rugova zatražio od albanskih političara da usklade svoje stavove o Kosovu. On kaže da samo jedinstven stav može da pomogne kosovskim Albancima na međunarodnoj sceni.

Predsednik je stoga zatražio „povezivanje na svim političkim, akademskim i društvenim nivoima“, kao i „zajedničke dokumente svih političkih subjekata“, kako bi se svetu pokazalo da je Albanija najzad došla do jedinstvene strategije za svoj nacionalni problem.

Ali, ono što se stvarno zbiva jeste da u Albaniji „jedinstveni stav“ služi političarima za proizvodnju politike a ne strategije. Tako desna opozicija sad tvrdi da će vlada u Tirani radikalizovati situaciju na Kosovu „svojom ravnodušnošću“, a vlada odgovara da će opozicija učiniti to isto „svojim mešanjem“.

Male nacionalističke partije sumnjivo gledaju na obe stranke i kažu da će poklič „jedan narod, jedan stav“ na kraju značiti „svi protiv nezavisnosti Kosova“.

Zapravo, obični Albanci ne gledaju na Kosovo sa nacionalističke tačke, već sasvim pragmatično razmišljaju šta sve ono znači za Albaniju i njeno stanovništvo. Albanci vide kosovske Albance kao bogatije ljude koji imaju mogućnost da putuju u inostranstvo. Istovremeno, „gvozdena granica“ ne dozvoljava ni jednim ni drugima da se bolje upoznaju, da slobodno putuju i da jedni druge vide onakvim kakvi stvarno jesu.

Narod u Albaniji i ne zna šta se tačno zbiva na Kosovu. Sluša vesti o mogućem ratu na Kosovu i opasnosti da se rat proširi. Ali, način na koji se vesti daju više im liči na propagandu nego na informaciju.

Ljudi ovde danas kažu da će pravi problem biti kada se jednom pitanje Kosova reši. Tada će Albanci u Albaniji i na Kosovu krenuti da se vide i da ruše mitske predstave koje 80 godina talože jedni o drugima, i tek tada će, kažu, narod odrediti budućnost. ■

LINDITA KARADAKU

NEMIRI: Pored dva glavna dijalekta koji dele Toske na jugu od Gega na severu i tri religije, Albaniju presecaju i mnogo klanovske, regionalne, političke i druge podele

PODELE

Komunistički jug nacionalistički sever

U Albaniji živi tek nešto više od polovine (oko tri miliona) svih Albanaca i ona je danas prilično daleko od čvrsto integrisane nacionalne države sa zaokruženim pravnim i političkim sistemom. Pored dva glavna dijalekta koji dele Toske na jugu od Gega na severu zemlje i tri religije: islama, pravoslavlja i katoličanstva - Albaniju presecaju i mnogo klanovske, regionalne, političke i druge podele koje je Hodžin režim gvozdеноm rukom držao pod kontrolom ali nikada nije uspeo da izbriše.

Jezičku granicu na reci Škumbi Enver Hodža pokušao je da izbriše standardizujući dijalekt Toska kao albanski književni jezik, dok je verske razlike pokušao da poništi proglašavajući „prvu ateističku državu“ pod parolom „religija Albanaca je albanstvo“ (feja e shqyptaritashi shqytaria). Ni u jednom ni u drugom nije sasvim uspeo.

Iako su Albanci prihvatili standardni jezik, političke podele između severa i juga zemlje ni danas nisu nestale: počev od kralja Zogua i Envera Hodže, do Salija Beriše i Fatosa Nanoa, vlast se selila sa severa na jug i s juga na sever, ostavljajući duboke ožiljke u političkom životu zemlje i nacionalnom identitetu Albanaca. Kako je komunistički režim Envera Hodže potekao s juga, opozicija je početkom devedesetih godina dobila naročito čvrsta uporišta na nacionalističkom severu zemlje među kosovskim Albancima, koji su u Demokratskoj stranci i njenom vođi Saliju Beriši videli istorijsku priliku za ostvarenje nacionalnog ideala - jedinstvenu albansku nacionalnu državu na Balkanu.

Najviše (70 odsto) Albanaca su muslimani, što je ovu zemlju učinilo posebno interesantnom za bogate islamske zemlje, uz čiju je pomoć obnovljeno i izgrađeno mnogo džamija i drugih verskih objekata, mladi Albanci odlazili su na teološke škole na Bliskom istoku, a broj vernika znatno je porastao. Valjalo bi ipak naglasiti da su, po svemu sudeći, Berišini motivi da Albaniju uvede u Organizaciju islamske konferencije bili ekonomske, koliko i verske prirode. Najmanja religijska grupa, katolici (10 odsto stanovništva), koncentrisana je u području Skadra i dugo trpi pritisak okolini muslimana. Zahvaljujući dobroj organizaciji, disciplini i naročito moćnom pokroviteljstvu Vatikana, ova grupa uspevala je početkom devedesetih da osnaži svoj uticaj u albanskom društvu i politici. Pravoslavnih Albanaca ima oko 20 odsto, pretežno među Toskama na jugu, a imaju bliske,

iako ponekad i kontroverzne odnose s Grčkom pravoslavnom crkvom i grčkom manjinom u južnoj Albaniji. U koalicionoj vladi, koja je preuzela kormilo Albanije posle pada Salija Beriše, albanski pravoslavci, uključujući premijera Fatosu Nanoa, imaju uticajno mesto.

Sa Kosova i Metohije i iz albanske dijaspore u Tiranu stizao je novac, tehnička oprema, automobili ali i novinari i drugi kadar koji je pomogao Demokratskoj stranci da pobedi 1992. godine. Zauzvrat, nova vlada u Tirani široko je otvorila vrata koso-

POKROVITELJ: Katolici, najmanja religijska grupa (10 odsto stanovništva), ima moćnog zaštitnika - Vatikan

vskim Albancima: Albanije je jedina zemlja koja je priznala samoproglašovanu republiku Kosovo, otvorila njenu misiju i ponudila veliki prostor preduzetnicima i javnim ličnostima Kosova. Ibrahim Rugova, Bujar Bukoši, Redžep Čosja, Adem Demači i drugi kosovski albanski političari bili su česti i rado viđeni gosti u Tirani, u albanskim medijima i političkom životu zemlje. Uticaj kosovskih Albanaca u albanskoj privredi i društvu i njihovo često patronizirajuće i arogantno držanje između 1992. i 1995. godine izazivali su, međutim, negodovanje lokalnih Albanaca, naročito na jugu zemlje gde su Kosovari u Albaniji poređeni s vesisima (zapadnim Nemcima) u ujedinjenoj Nemačkoj.

PREDRAG SIMIĆ

(Iz predgovora knjige Mirande Vikers i Džejmsa Petifera „Albanija - od anarhije do balkanskog identiteta“)

Foto: Reuters

Foto: Reuters

ZATAŠKAVANJE: Tek prošle godine, posle svedočenja izvesnog Mira Bajramovića, hrvatska javnost saznala je za zločine nad Srbima počinjene 1991. godine u Pakračkoj Poljani

ČISTO: Hrvatska je godinama uveravana da joj je odbrana čista kao suza, da su se Hrvati samo branili i da zbog toga nisu ni mogli činiti zločine. Tomislav Merčep, zapovednik trupa koje su delovale u Pakračkoj Poljani i Gospiću, bio je do pre dve godine savetnik hrvatskog ministra policije

HRVATSKA

Noć generala

Najave da bi neki od „heroja domovinskog rata“ mogli dobiti poziv u Hag u Zagrebu se tumače kao pritisak na Hrvatsku i niveliranje agresora i žrtve

Kada su prije dvadesetak dana istražitelji Međunarodnog suda za ratne zločine u Hagu pokazali interes da o događajima za vrijeme vojne akcije „Oluja“ razgovaraju s jednim istaknutim hrvatskim generalom, u službenom je Zagrebu adrenalin odmah skočio, a pokazali su se i izvjesni znaci panike.

Vlasti bliski mediji javili su da je glavni inspektor Hrvatske vojske general Ante Gotovina pozvan u Hag na saslušanje, i to kao osumnjičenik. Vladin ured zadužen za suradnju s Haškim sudom precizirao je da Tribunal traži razgovor s Gotovinom u vezi s „okolnostima prije, tokom i nakon operacije 'Oluja'“. General je prilikom oslobađanja Krajine imao jednu od najznačajnijih zapovjednih funkcija,

bio je zapovjednik brigade koja je prva ušla u Knin. Službeni je Zagreb odmah otklonio mogućnost razgovora, tvrdeći da se Gotovina nije dužan odazvati pozivu, jer „Hrvatska smatra da Međunarodni kazneni sud nije nadležan za operaciju 'Oluja'“. Vladin ured tvrdi da je to bila „vojno-redarstvena akcija organičenog djelovanja, a ne oružani sukob“, te da stoga ne spada pod nadležnost Haškog suda.

Mediji su odmah reagirali, dokazujući da se po toj logici onda ne može suditi ni Milanu Martiću. Iz Tribunala je sada stigao dogovor da hrvatska vlada ne može odlučivati o tome hoće li Sud provesti određenu istragu. O tome „odlučuje tužitelj - ako procijeni da su zločini počinjeni, istraga se mora obavezno sprovesti“.

Tako je hrvatska javnost prvi put dobila potvrđenu informaciju da u Hagu vode istragu o zločinima počinjenim za vrijeme i nakon vojne akcije „Oluja“. O tome se ovdje dosad samo nagađalo. Do kakvih je saznanja istraga došla - ništa se ne zna. Ali saznalo se da su haški istražitelji prije skoro dva mjeseca u Zagrebu razgovarali s umirovljenim generalom Ivanom Čermakom. Čermak je na početku rata bio zamjenik ministra odbrane, bavio se nabavkom oružja, nakon „Oluje“ Tuđman ga je postavio za zapovjednika Zbornog mjesta Knin. Međunarodne su ga organizacije prozivale kao odgovornog za zločine, koji su se u nekadašnjoj Krajini događali nakon oslobađanja tog područja. Povukao se u mirovinu, pa je sad uspješan biznismen, trguje naftom i jedan je od najbogatijih ljudi u Hrvatskoj.

Sadržaj Čermakova svjedočenja nije poznat. On tvrdi da je njegova uloga u Kninu bila jasno određena, da su njegove dužnosti i ovlasti bile ograničene na ponovno dovođenje u red civilnih funkcija; bio je, kaže, zadužen za sanaciju terena, uvođenje struje, vode i humanitarno djelovanje. „Nisam imao nikakvih nadležnosti nad vojskom. Vojska je bila u nadležnosti svojih zapovjedništava“, rekao je Čer-

mak. Zapovjednici, pa ni general Gotovina, zasad se nisu oglasili.

Iako generali ili šute ili peru ruke, ne može se reći da je hrvatska javnost sasvim neupućena i zločine počinje nad Srbima tokom proteklih godina. Tim su se temama bavili nezavisni mediji, a u posljednje su vrijeme objavljena značajna svjedočenja i samih sudionika u tim krvavim događajima. Iz sudskih su arhiva na stranice novi-

na preneseni iskazi, koje su u istražnom postupku dali počinitelji zločina nad obitelji Zec u Zagrebu te u Pakračkoj Poljani. Tako su oni ubojstva priznali, iz proceduralnih su razloga oslobođeni krivnje. Umjesto počinitelja zločina, pred sudovima su nerijetko odgovarali novinari koji su se o tome usudili pisati.

Lani je izvjesni Miro Bajramović, priznajući da je jedan od sudionika

zločina u Pakračkoj Poljani, novinama potanko iznio šokantno svjedočenje o masovnim likvidacijama Srba 1991. godine, što su ih počinile takozvane Merčepove jedinice. Taj je iskaz konsternirao Hrvatsku, jer je brutalno podrobno opisivao tehnologiju svirepih mučenja (primjerice: paljenje i polijevanje octom genitalija, zabijanje čavlića pod nokte, koji priključeni na struju, čovjeka pretvaraju u prah...) i jer u njemu nije bilo ni zrna kajanja. Pravosuđe je pokrenulo istragu, ali kako vrijeme protječe, sve se više čini da se stvari ponovo pokušavaju zataškati, a ne sankcionirati. Odvjetnik Anto Nobilo, branitelj generala Blaškića u Hagu, koji je 1992. godine bio zamjenik okružnog tužitelja u Zagrebu, tvrdi da većinu Bajramovićevih tvrdnji državno odvjetništvo zna već šest godina, ali je „prikrivalo izvršitelje“ i „zataškavalo veliki zločin“. On takođe otkriva da „Haški sud već najmanje dvije godine ima predmet koji uključuje eventualne zločine nad srpskim stanovništvom na području Pakračke Poljane i Gospića“.

O zločinima u Gospiću takođe su, prvo haškim istražiteljima, pa potom i hrvatskim medijima, govorili neposredni svjedoci, trojica hrvatskih boraca. Njihove otpužbe tangirale su neke i sada moćne ljude u tom području. Bili su izloženi tako žestokim prijetnjama (jednom je i kuća odletjela u zrak), da su odlučili napustiti Hrvatsku. Zaštita koju im je Haški sud obećao, nije se pokazala efikasnom. Grejem Bluit (Graham Blewitt), zamjenik glavne tužiteljice Tribunala, objašnjava da je „vrlo teško osigurati prikladnu zaštitu kad su vlasti same izvor prijetnje“.

Hrvatska je godinama uveravana▶

NA LISTI ZA HAG

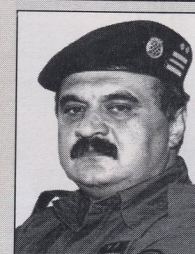
ANTE GOTOVINA
general HV

Učesnik vojnih akcija „Oluja“ i „Maslenica“

MLADEN MARKAČ
policijski general

Učestvovao u „Medačkom džepu“, „Bijesku“ i „Oluji“

IVAN ČERMAK
general HV

Zapovednik Zbornog mesta Knin nakon „Oluje“

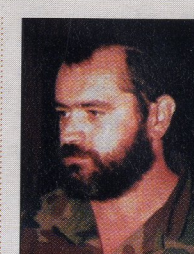
MIRKO NORAC
general HV

Učesnik „Oluje“, „Bijeska“ i „Medačkog džepa“

TOMISLAV MERČEP
MUP-Hrvatske

Vođa spec. jedinica u Gospiću i Pakračkoj Poljani

TIHOMIR OREŠKOVIĆ
general HV

Jedan od čelnika u Gospiću 1991. godine

SRPSKA SVEDOČENJA

Haški tim za istraživanje zločina nad Srbima u akciji „Oluja“ formiran je neposredno nakon ove vojne operacije, u kojoj je prema različitim podacima, iz hrvatskih i srpskih izvora, poginulo ili nestalo više od 1.000 ljudi, i tada je već imao na raspolaganju brojne podatke o kršenju međunarodnog humanitarnog prava (ubistva, paljevine, pljačke), koje su prikupili predstavnici UN i drugih međunarodnih organizacija tokom hrvatske ofanzive u Krajini.

Od početka 1996. godine do aprila ove godine, haški istražitelji šest puta su boravili u Jugoslaviji i saslušali više od 100 svedoka, uglavnom izbeglih krajiških Srba... Paralelno sa tim procesom, saslušani su i oficiri i vojnici iz bataljona Unprofora, koji je tada bio stacioniran u Sektoru jug, u nekadašnjoj Republici Srpskoj Krajini.

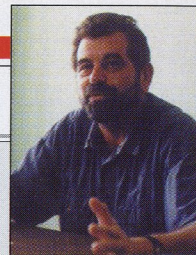
Savo Štrbac, direktor krajiškog Dokumentacionog centra „Veritas“, kaže da je u nedavnom razgovoru s haškim istražiteljima saznao da će u naredna tri meseca biti pripremljen nacrt optužnice, a da će nakon toga biti organizovana panel rasprava u kojoj će se, uz sve istražitelje i tužioca, definisati konačna verzija optužnice, koja postaje punovažna kada je potpiše glavni tužilac Haškog tribunala Luiz Arbur. Optužnica će imati dva dela: opšti, koji obuhvata sve žrtve i materijalna razaranja u „Oluji“, i posebni, koji obuhvata 20 konkretnih slučajeva teških kršenja humanitarnog prava. Tridesetak krajiških Srba, čiji su iskazi u is-

trazi bili najkvalitetniji, trebalo bi da svedoče na samom sudskom procesu u Hagu, isto važi i za međunarodne svedoke.

Direktor Fonda za humanitarno pravo Nataša Kandić, koja je saradivala s Haškom tribunalom u slučaju „Oluja“, smatra da oni svedoci koji žele da se vrate u Krajinu neće rado svedočiti u Hagu, zbog straha da će imati problema sa hrvatskim vlastima kad budu rešavali imovinska pitanja. „To je jedan od ključnih razloga što optužnica još nije formulisana, premda je reč o vrlo jasnom slučaju, u kojem su ne samo drastično kršena ljudska prava, već je zatrt trag jedne etničke zajednice, koja je živela na tom prostoru. Tribunal zaštićuje svedoke dok borave u Hagu, a posle toga im niko ne garantuje sigurnost i to se mora promeniti“, ocenjuje Nataša Kandić. „Neke od izbeglih Srba morali smo dugo da ubeđujemo u svrsishodnost svedočenja zbog uvreženog mišljenja da je Haški sud antisrpski, ali kada su od prijatelja koji su svedočili čuli da su haški istražitelji krajnje korektno postupali prema njima, sve prepreke su otklonjene“, kaže Štrbac.

PODACI DOKUMENTACIONOG CENTRA „VERITAS“

HRVATSKE VOJNE AKCIJE		POGINULI I NESTALI
Oluja	avg. '95.	1601
Bljesak	maj '95.	285
Medački džep	sept. '93.	86
Pakračka Poljana	'91-92.	315
Gospić	okt. '91.	100

SAVO ŠTRBAC:
U Hagu znaju
šta rade

Haški istražitelji zaduženi za „Medački džep“ boravili su u maju u Beogradu i saslušali 13 svedoka, nekadašnjih stanovnika ovog područja. Gosti iz Haga odgledali su i Veritasovu video-kasetu, na kojoj je između ostalog snimljena izjava holandskog plaćenika u hrvatskoj vojsci Johana Tildera o ubijanju stanovnika Divosela i Počitelja. Haški istražitelji razgovarali su i sa pripadnicima kanadskog bataljona Unprofora, koji je u vreme hrvatske ofanzive bio stacioniran u Medačkom džepu i sukobio se sa hrvatskom vojskom. Ovaj tim bi, kako su istražitelji saopštili predstavnicima ovdašnjih nevladinih organizacija, trebalo da završi istražni postupak do kraja godine.

Grupa istražitelja koja ispituje događaje u Gospiću još nije posetila Beograd, a njihov dolazak se očekuje u drugoj polovini godine. Savo Štrbac smatra da tužilaštvo u Hagu vrlo znalački vodi ove tri istrage, a najveće zasluge za to pripisuje glavnom tužiocu Luiz Arbur, koja se odlučila da se u istragama usredsredi na najodgovornije ličnosti na svim stranama u proteklom ratu, što je pokazala kad je odustala od optužnica za one osobe sa područja Republike Srpske koje su osumnjičene za pojedinačne zločine.

da joj je odbrana čista kao suza, da su se Hrvati samo branili, te da stoga zločine i nisu mogli počinuti. Oni koji su tvrdili suprotno, proglašavani su protivnicima Hrvatske i nacionalnim izdajnicima. Hrvatski helsinški odbor sakupio je, pogotovo o zločinima počinjenim u vrijeme „Oluje“, obimnu dokumentaciju, ali politika

nije reagirala. Tomislav Merčep, zapovednik postrojbi koje su djelovale u Pakračkoj Poljani i Gospiću, bio je do prije dvije godine savjetnik ministra policije. Generali, koji nisu reagirali

na zločine počinjene nakon oslobađanja bivše Krajine, još su na svojim mjestima. Hrvatska vlast nije pokazala ni najmanju volju da sankcionira zločin, i to joj se danas obija o glavu. Da se u tom pogledu ponašala principijelnije, ili makar mudrije, pozicija bi joj danas bila mnogo lakša.

Najnovije najave da bi neki od „heroja Domovinskog rata“ mogli dobiti poziv u Hag, u Zagrebu se tumače kao još jedan pritisak na Hrvatsku, čak kao pokušaj ukupnog problematiziranja „Oluje“. Službena propaganda tvrdi da je na djelu pokušaj niveliranja agresora i žrtve, izjednačavanje u ratu sukobljenih strana te poništavanja rezultata odbrane. Vlasti bliski novinari već su uzviknuli: odazove li se Gotovina haškom pozivu, idući bi mogao biti predsjednik Tuđman.

JELENA LOVRIC/ZORAN MAMULA

RED: U Zagrebu se plaše da će, ukoliko generali odu u Hag, sledeći na listi biti predsednik Franjo Tuđman

BeoTelNet

VAŠ INTERNET PROVAJDER

BTNet

<http://www.beotel.yu>

Kabinet čuda Rudolfa II

CD-rom „Rajska ptica“, najambiciozniji posao multimedija za kućne računare Češke Republike, proizvod firme Avan Bozel, za polazište je imao veliku izložbu Rudolfa II Habsburškog u praškim Hradčanima.

U obliku prilagođenom za korišćenje podataka i prizora **na pet jezika**, multimedijalni program CD-ro-

ma vrvi od grafika, filmskih sekvenci, mogućnosti transformacije i zagonetnih ishoda. Premijerni istraživački i prosvetiteljski rad iz evropskog nasleđa omogućuje igre u vidu postavke naslovljene „Postanite alhemičar“, pokazujući 148 slika vezanih za specifični period prošlosti grada Praga s kraja 16. i početka 17. veka.

Produkcija „Rajske ptice“ podrazumevala je višegodišnje ispitivanje alhemijskih i hermetičkih izvora „rudolfske“ tematike. **Igra ima dva ishoda**, od kojih prvi dovodi do aktiviranja demon-skih zlih sila, a drugi - pravilnim slaganjem sastojaka u alhemijske reortre - dovodi do sticanja najređeg metala i spoznaje kamena mudrosti.

ALHEMIJSKA IGRA: Prag s kraja 16. i početka 17. veka

[Lacio i Ajaks na berzi]

Britanski model finansiranja fudbalskih klubova ovog meseca proširio se i na kontinentalni deo Evrope: rimski Lacio i amsterdamski Ajaks izašli su na berzu.

Na isti korak pripremaju

se i nemački Bajern iz Minihna i španski Atletiko iz Madrida. Očekuje se da im se može pridružiti i moćni Juventus, uprkos činjenici da je poražen u finalu Kupa evropskih šampiona.

Ajaks je najveći deo svojih akcija izdvojio za navijače. Zagovornici berzanske provere vrednosti klubova kažu da navijači više ne moraju da uzviču pogrdne poruke trenerima i igračima kad su nezadovoljni njihovim učinkom: kao vlasnici akcija mogu postati članovi upravnog odbora i smeniti ih.

NAVIJAČI AKCIONARI: Umesto zvižduka, smenivaće trenere

BEČ: Novi politički maniri - uzmi novac i beži

Skandal na austrijskoj desnici

Da su (moralni) čistunci najčešće (moralno) najprljaviji, potvrdilo se ovih dana i u Austriji. Peter Rozenštingl (46), visoki funkcioner i poslanik desničarske Slobodarske partije Austrije (FPO), iščezao je sa preko 30 miliona (tuđih) maraka. To je rekordan iznos neke od neretkih pronevera „proverenog kadra“ u Austriji.

Taj novac je kao kredit na poverenje i lepe oči dobijao od vodećih banaka i uglednih preduzimača, koji su time želeli da pokažu simpatije i odanost desničarskom vođi Jergu Haideru, koji obećava moralni preporod „dekadentne“

dunavsko-alpske republike i čišćenje zemlje od nepoželjnih stranaca.

Rozenštingl nije, kako se očekivalo, uplatio novac u partijsku kasu, već je s mladom prijateljicom preleteo Atlantik i udobno se smestio u jedno brazilsko letovalište. Tu su ga, navodno, prepoznali neki zemljaci, pa se očekuje da će biti realizovana Interpolova poternica. U Beču i širom Austrije mnogi bankari i funkcioneri FPO **potajno se nadaju da se prevarantu neće suditi**, jer on navodno ima malu crnu knjižicu prepunu kompromitujućih detalja po vrh „moralno čiste“ stranke.

Lopovi vole kongrese

Kongresi, seminari, sajmovi i stručni skupovi omiljena su mesta brojnih lopova, provalnika i ostalih secikesa. To su na upravo održanom sastanku u Ženevi saopštili eksperti evropskog udruženja agencija za organizovanje poslovnih putovanja i skupova. Na meti kriminalaca najčešće su aktovke, laptopovi, mobilni telefoni, vredni reklamni pok-

loni, a na koktelima „ordiniraju“ i vešti džeparoši. Čak 93 odsto anketiranih od 200 vodećih stručnih organizatora izjavilo je da su njihovi korisnici bili žrtve kriminalaca. Drski otimači **ne prezaju ni od fizičkog napada** i provala u hotelske sobe poslovnih ljudi.

PREDMETI POŽUDE: Aktovke, laptopovi, mobilni telefoni...

MONOPOL

Država protiv Bila Gejtsa

Vlasnik Majkrosofta sigurno je prekršio antimonopolski zakon, ali ukoliko presuda zakasni, trenutno najbogatiji čovek na planeti postaće i najmoćniji

Na svim veb-sajtovima Interneta i drugim publikacijama pristalica teorije zavere odavno postoje upozorenja o Bilu Gejtsu

Bil Gejts (Bill Gates) najverovatnije je čovek koga su masoni i druge slične organizacije novog svetskog pore-

tki izabrale da odigra ulogu biblijskog lažnog proroka i mesije, u stvari otelotvorenje Sotone koje će doći na Zemlju pre pravog spasitelja da doneše strah i ropstvo.

Čovek koji kontroliše tržište kompjuterske tehnike, softvera a možda i

Interneta, koji se pojavljuje u sve više domova na našoj planeti i već danas najavljuje kompjutere koji vide, slušaju i govore, najpogodniji je da odigra ulogu Orvelovog Velikog brata koji nas sve posmatra i kontroliše.

Ukoliko su ljudi koji ovo pišu u ▶

BIL GEJTS - BIOGRAFIJA KRADLJIVAC ILI GENIJE

- ▶ Vilijam Henri Gejts III nije se rodio kao siromašan dečak. Drugo je od troje dece ugledne porodice iz Sijetla (država Vašington). Njegov otac Vilijam Henri Gejts Džunior (William Henry Gates Jr.) suvlasnik je čuvene i uspešne advokatske kompanije iz Sijetla. Gejts je rođen 28. oktobra 1955. i bio je fizički neugledno ali nadareno dete.
- ▶ Sa 13 godina počeo je da programira bežik, kompjuterski jezik na primitivnom računaru teletajp u srednjoj školi. U 17.

godini Bil je prodao svoj prvi program za raspored časova u školi i zaradio 4.200 dolara. U srednjoj školi Lejksajd (Lakeside) sreo je i Pola Alena (Paul Allen), tri godine starijeg učenika koji je delio njegovu strast za kompjuterima. Gejts je prve dve godine na Univerzitetu „Harvard“, gde je prvo programirao poker za kompjuter a zatim napravio softver za svoj primitivni kompjuter alter koji ga je koštao 400 dolara.

- ▶ S Alenom je zatim otišao u Albuquerki u državu Novi Meksiko, gde su 1975.

godine osnovali Majkrosoft. Kompanija je dobila ime po delatnosti, pravljenju softvera za mikrokompjutere. Uspeh MSFT počinje 1980. godine, kada je Gejts prodao program MS DOS firmi Internešenel (International Business Machines Corp IBM).

- ▶ Kompanija koja je tada imala monopol nad svim što se ticalo kompjutera bila je potresena iz korena i napravila je ključnu grešku. Dozvolila je MSFT da proda svoj softver kako njoj tako i ostalim proizvođačima hardvera, i ceo svet kompjutera postao je zavisan od MSFT koji 1986. postaje

najveća kompanija za proizvodnju softvera, a Gejts je u svojoj 31. godini najmlađi milijarder.

- ▶ Neuredne pojave, piskavog glasa, s običajem da se ljulja na stolici i da ne posvećuje pažnju onome što mu sago-vornici govore, Gejts je stekao mnogo neprijatelja, a kada je 1997. godine uložio 150 miliona dolara u kompaniju Epl, ljubitelji računara epl mekintoš strastveno su izviždali Gejtsa, a MSFT proglasili za tamni vilajet kojem je na čelu sam đavo.
- ▶ Od tada, MSFT je optuživan da krade tehnologiju, ideje, sprečava razvoj konkurencije, prodaje nedovršene proizvode i proširuje monopol na druge oblasti, kao što je Internet.

GEJTS TINEJDŽER:

Prodao je raspored časova za 4.200 dolara

pravu, zavera je još veća i perfidnija nego što izgleda, jer je američka država ovih dana objavila da će potrošiti stotine miliona dolara, a njeni službenici milione radnih sati da bi ozloglašenu Vilijamu Henriju Gejtsu III (William Henry Gates III) zagorčali život i sprečili njegovu kompaniju Majkrosoft da i dalje bude najveći proizvođač softvera na svetu.

Ministarstvo pravde Sjedinjenih Američkih Država tužilo je Majkrosoft (MSFT) sudu zbog monopolskog ponašanja. Američki i svetski mediji danima su pisali samo o tome ne samo zbog činjenice da je to najveća anti-monopolska tužba u istoriji Amerike već i zato što je tužena kompanija jedna od najbogatijih i najuspešnijih u zemlji (procenjuje se da danas vredi nezamislivih 46 milijardi dolara), a njen predsednik i vlasnik jedan je od njenih najbogatijih stanovnika (a zna se, Bela kuća s takvim nerado ratuje).

Pažnju su privukle i moguće posledice suđenja. Ukoliko MSFT bude proglašen krivim za monopolsko ponašanje, svet kompjutera za nekoliko godina možda neće više izgledati isto.

Pažnju su privukle i moguće posledice suđenja. Ukoliko MSFT bude proglašen krivim za monopolsko ponašanje, svet kompjutera za nekoliko godina možda neće više izgledati isto. O čemu je tačno reč? Vrhovni javni tužilac SAD Dženet Rino objavila je 18. maja ove godine da je američka vlada podigla optužnicu protiv MSFT zbog „antikonzekurentskih aktivnosti i neloyalne konkurencije“. Te aktivnosti, po njenim rečima, imaju za cilj da Majkrosoftu obezbede da zadrži i monopol u domenu kompjuterskih operativnih sistema i proširi monopol na druge oblasti, naročito Internet.

Zapadni zakoni propisuju da kompanija može da postane monopolista na tržištu ukoliko to postigne isključivo kvalitetom i cenom svojih proizvoda. Svaka aktivnost koja bi prvenstveno ometala konkurenciju, a ne bi razvijala sopstvene proizvode, smatra se neloyalnom i krivično se goni po službenoj dužnosti. Slučaj MSFT nije se pojavio

niotkuda. Istraga Federalne trgovinske komisije protiv MSFT počela je još 1990. godine.

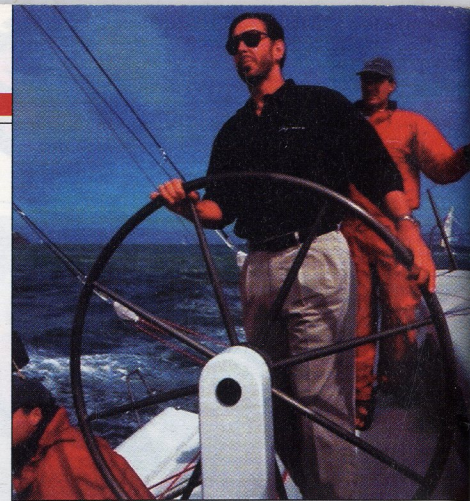
MSFT je proizvođačima hardvera (tehničkih delova kompjutera), koji na gotov proizvod moraju da instaliraju neki softver (kompjuterski program), prodavao program MS DOS (upotrebljava se na 90 odsto kompjutera u svetu) sa 60 odsto popusta ukoliko pristanu da MSFT plate procenat od svakog prodatog kompjutera, bez obzira na to da li kompjuter sadrži MS DOS (takozvano plaćanje po procesoru). Tako proizvođači hardvera plaćaju MSFT procenat za svaki prodati kompjuter, bez obzira da li on sadrži program MSFT ili ne. Očigledno je da se u takvoj situaciji proizvođač odlučuje samo za softvere MSFT, kada ih već plaća, i da odustaje od svih ostalih.

Ceo vladin slučaj ne bi bio na tako sigurnim nogama da se nije pojavio novi operativni sistem MSFT vindous 98. Sistem ima i program za pristup svetskoj informativnoj mreži Internet (brauzer), Internet eksplorer (Internet Explorer). MSFT nije ni jedini, a u ovom slučaju, ni najbolji proizvođač brauzera u svetu. Po mnogima, bolji su i zastupljeniji konkurentski proizvodi firme Netskejp (Netscape), netskejp navigator ili netskejp komunikator. Kada bi vindous 98 postao vodeći svetski operativni sistem, Netskejpu bi dani bili odbrojni (niko ne bi kupovao njegove brauzere kada s vindousom već dobija jedan).

Što se američkog zakona tiče, Fordu niko ne brani da osvoji celo američko tržište kvalitetom svojih vozila, ali ako osnuje fabriku stereo-uređaja, a zatim

LARI ELISON, VLASNIK KONKURENTSKE KOMPANJE ORAKL:

Kada Bil Gejts kaže: „Molim vas, molim vas dozvolite Majkrosoftu da uvodi inovacije“, to je najdrskija laž koju sam čuo posle tridesetih godina u Nemačkoj.“

ih i ugradi u vozila tako da se ne mogu izvaditi ili zameniti, to je krivično delo monopola u jednom delu tržišta radi proširenja na drugo. Taj zakon poznat je u američkom presidentnom pravu kao Grifitov zakon. Zasnovan je na slučaju iz prve polovine ovog veka, kada je američka država tužila kompaniju Grifit zbog toga što je svoj monopol nad pozorištima u malim gradovima pokušala da proširi na bioskope. Vlada sada od MSFT traži ili da izbací svoj brauzer iz operativnog sistema vindous 98 i omogući da se instalira brauzer po želji kupca, ili da u vindous uključi i konkurentski Netskejpov brauzer.

MSFT je 1997. potukao jedinog preostalog pravog konkurenta kompaniju Epl kompjuter (Apple Computer Inc.), tako što je kupio njene akcije u vrednosti od 150 miliona dolara. Posle toga, MSFT je postao najveći proizvođač softvera za Eplove računare mekintosh (Mackintosh). To nije zadovoljilo Gejtsa. Želeo je da MSFT ne bude samo najveći već i jedini proizvođač softvera za Epl. Predsedniku Epla rekao je da će prestati da proizvodi softvere za njegovu kompaniju ukoliko ona ne prekine programira novi operativni sistem za koji je pretpostavljao da će biti bolji od Majkrosoftovog. Ovdje se umešao presidentni zakon iz slučaja Loren džrnal kompani protiv vlade SAD. Tada je Vrhovni sud presudio da je „dozvoljeno raskinuti saradnju, osim ukoliko razlog nisu monopolističke namere“.

Etika je od samog početka umešana u borbu. Za razliku od borbe koja će se s neizvesnim ishodom još dugo voditi u sudnicama, moralnu borbu Gejts je izgubio mnogo pre nego što je i počela. Pokušavao je poslednjih dana da privuče simpatije Amerikanaca žalopojkama o tome kako vlada zastupa njegove konkurente, kako krši prava kompanija da promovišu svoje proizvode, i nadasve, kako lišava

Ameriku i Amerikance naučnog napretka, jer MSFT je, naravno, tvorac svih tehnoloških pomaka u svetu i široj okolini.

Umesto simpatija, izazvao je kod zemljaka zlude podsmeh. Amerikanci, obično alergični na mešanje Bele kuće u bilo kakav biznis, uživali su u svakoj Gejtsovoj suzi. Iskreno su se radovali nesreći čoveka koji im godinama prodaje „genijalne“ programe za koji se brzo ispostavi da su daleko od genijalnih i da ih treba usavršavati kupovinom novih softvera. Amerikanci odavno veruju i da MSFT na Internet neprestano pušta nove viruse da bi mogao da prodaje sve „savremenije i savremenije“ programe protiv virusa. Sreća je utoliko veća što je u centru rasprave vindous 98 koji nije ništa drugo nego još jedna savršenija verzija vindousa 95 koji su Amerikanci već najmanje dva puta platili po 150 dolara.

Zakulisni aspekt priče ponovo spada u teoriju zavere, ali je ovoga puta nešto realniji. U svakoj brošuri tipa „Kako funkcioniše američki Kongres“ pronaći ćete poglavlje o poslovnom zakonodavstvu. Tu je objašnjeno da Kongres funkcioniše na principu lobija. Zbog toga su osnovani komiteti Kongresa koji se bave određenim granama industrije i privrede. Javna je tajna, međutim, da su komiteti daleko efikasniji i brži onda kada njihovim članovima od predstavnika najvećih kompanija iz privredne grane za koju su zaduženi stignu specijalno zapečaćene pošiljke. Po jednoj od teorija, greh Bila Gejtsa sastojao se u tome što nije hteo da mali deo svog velikog bogatstva podeli sa siromašnim senatorima s Kapitol hila.

Situacija danas stoji ovako. Ministarstvo pravde ima dovoljno materijala za slučaj protiv MSFT. Neke tačke optužnice biće taško dokazati. U slučaju antimonopolske tužbe, treba dokazati da preduzete mere zaista ugrožavaju konkurenciju. To se može učiniti samo kada se načini izvesna šteta.

ERIK HOLDER, ZAMENIK VRHOVNOG JAVNOG PRAVOBRANIOCA SAD:

Napori Ministarstva pravde u slučaju Majkrosofta imaju za cilj da Amerikancima omoguće izbor kada kupuju kompjuterske proizvode

GEJTS - ODBRANA:

Tražiti od Majkrosofta da u svoj operativni sistem uključi i konkurentski brauzer, isto je što i tražiti od Koka-Kole da u svaki šesti karton svog proizvoda ubaci po tri limenke pepsi-kole

U industriji o kojoj je reč, tada je obično već kasno. Greška je već jednom napravljena. Tužba iz 1990. godine rešena je tek 1995, kada je MSFT već stvorio monopol zbog koga je optužen. Pitanje je koliko će novo suđenje trajati. Profesor Lorens A. Sullivan (Lawrence A. Sullivan) s Berklija nedavno je upozorio da će, ukoliko ministarstvo bude suviše čekalo, šteta biti nepopravljiva, a ako krene prerano, neće moći da pobedi. Moglo bi se dogoditi da do trenutka izricanja presude vindous 98 već bude u svim kompjuterima na planeti, kao što je danas vindous 95. Tada bi bilo nemoguće povući ga. Netskejp bi verovatno propao ili bio marginalizovan, a MSFT bi bio u stanju da plati odštetu konkurentima. Bil Gejts bi tada verovatno bio proglašen za najmoćnijeg čoveka na planeti, čoveka koga ne može da sputa ni vlada koja može da obori većinu režima u svetu. Hoće li se to dogoditi? ■

BOJAN BRKIĆ

Ilustracija: Focus

EVROPLJANIN

OSNIVAČ
Slavko Ćuruvija
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Dragan Bujošević
ZAMENIK GLAVNOG UREDNIKA
Ivan Radovanović
ŠEF DESKA
Milorad Vesić
UREĐUJE KOLEGIJUM

Ljiljana Smajlović, dr Branka Prpa,
Dragan Mojović, Bogdan Tirnanić,
Voja Žanetić, Aleksandar Tijanić,
Slavko Ćuruvija

REDAKCIJA

Ljubomir Benić,
Srboljub Bogdanović, Olivera
Bročić, Ana Davičo, Marina
Fratucan, Ivana Janković,
Zoran Mamula, Slađana Popović,
Maja Slavnić, Dušan Zdravković,
Biljana Živančević

FOTOGRAFIJA

Predrag Mamuzić

LEKTORI

Ljiljana Simić, Sandra Šare

LIKOVNO-GRAFIČKA REDAKCIJA

Darko Novaković,
Dragan Stojanović

KOMPJUTERSKA PRIPREMA

Darko Knežević, Ivan Miladinović,
Predrag Petković

IZDAVAČ

DeTePress
Beograd, Kosovska 26/V

DIREKTOR IZDANJA

Ivan Tadić

DIREKTOR PRODAJE

Tomislav Rajković

TELEFONI:

Centrala: 3298-020
Fax: 3298-067, Direktor prodaje:
3298-020, lok. 694, Marketing:
3341-738, 3341-682, 3340-527

TIRAŽ I DISTRIBUCIJA

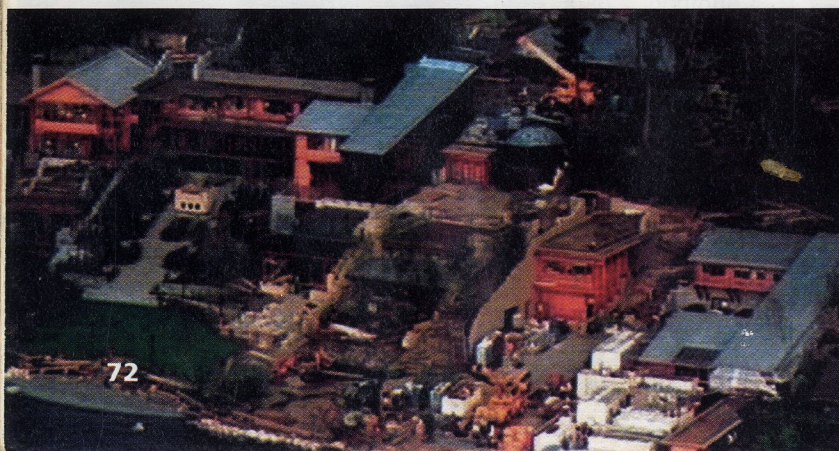
Press distributer d.o.o.
Terazije 16, tel. 686-233,
641-142

ŠTAMPA

„Birografika“ Subotica

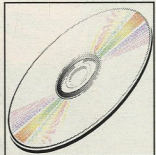
e-mail

evrodesk@dnevнитеlegraf.com

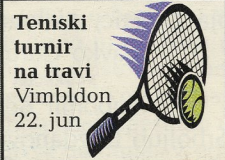

Summer Jam
Najveći rege festival u Evropi
Keln
4 - 5. jul

Nagrada princa
Filmski festival: nagrade za najbolji CD-rom i video
Kopenhagen
5. jun

Velika nagrada
Nemačke za Svetski šampionat Formule 1
Hokenhajm
16. avgust

Teniski turnir
na travi
Vimbldon
22. jun

Brazil - Škotska
Prva utakmica Svetskog prvenstva u fudbalu
Francuska
10. jun - 12. jul

Internacionalni festival klovnova
Lom
24. oktobar - 1. novembar

Tradicionalni džez festival
Montrej
3 - 18. jul

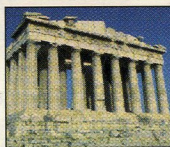
Koncert Rolingstonsa
Flugfeld (Bečki Novi Grad)
11. jul

Mo Jo festival
Bluz festival: Blues Fools, Muddy Shoes...
Budimpešta
16 - 18. jul

Prvi kongres balkanskih geofizičkih društava
Atina
23 - 27. sept.

KTI TOR

VRATA
VISOKIH
TEHNIČKIH
KARAKTERISTIKA

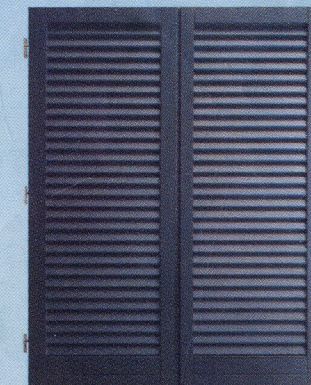
VRHUNSKA
ZAVRŠNA
OBRADA

PROZORI I
PROZORSKI
KAPCI
PO VRHUNSKOJ
SVETSKOJ
TEHNOLOGIJI

PARKETI - INTARZIJA

ODIGNUTI
PODOVI

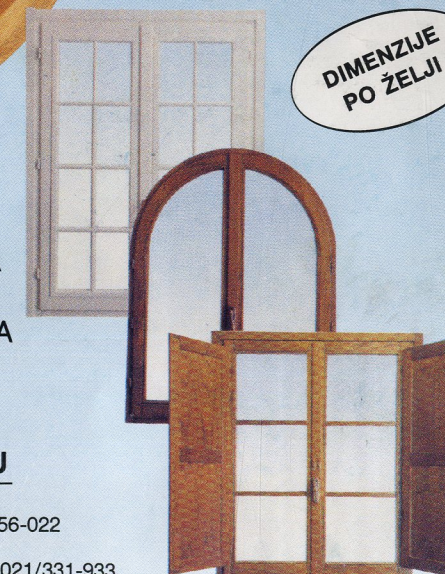

DIMENZIJE
PO ŽELJI

PORED
VELIKOG
IZBORA NAMEŠTAJA
VRHUNSKOG
KVALITETA I DIZAJNA
OD SADA I
PROGRAMI ZA
ZAVRŠNE RADOVE
U GRAĐEVINARSTVU

Robna kuća **BEOGRAD**,
29. novembra 68c, tel. 011/756-022
Robna kuća **NOVI SAD**,
Bulevar oslobođenja 19, tel. 021/331-933

BY
RAYMOND WEIL
GENEVE

MAESTRO JEWELERS

HOTEL BEOGRAD INTERCONTINENTAL, BEOGRAD, YUGOSLAVIA. TEL/FAX (+381 11) 311 14 59, 311 33 33 / 721